

Folkbildningsrådet

2008-01-10

Folkbildningen och deltagarnas rättsliga ställning

**Ett material för fördjupning
och diskussion**

Innehåll

- 1. Ett material för fördjupning och diskussion, s 4**
 - a. Rapportens olika kapitel
 - b. Avtalslösning kontra lagreglering
- 2. Bakgrund, pågående utredningar, s 6**
 - a. Utredningsuppdraget
 - i. Vilka studeranden eller deltagare berörs?
 - ii. Olika grader av ekonomisk risk och varaktighet
 - b. Tidigare utredning om studerandes rättigheter
 - i. 1991 års avreglering
 - ii. Den tidigare Folkhögskoleförordningen (1977:551)
 - iii. Slutsatser i Kerstin Mustels utredning
 - c. Aviserade regelförändringar
 - i. Fristående vuxenutbildning (frivux)
 - ii. Införande av en yrkeshögskola
 - iii. Ny myndighetsstruktur inom skolväsendet
 - iv. Arbetsmiljölagstiftning, studerandeskyddsombud
 - v. Diskrimineringslagstiftning
 - vi. Möjliga argument emot diskrimineringskommitténs förslag
- 3. Problembild ur ett deltagarperspektiv – studieförbunden, s 16**
 - a. Enkäten till studieförbundens lokala enheter
 - b. Allmänna Reklamationsnämnden (ARN)
- 4. Problembild ur ett deltagarperspektiv – folkhögskolorna, s 19**
 - a. Samtal och källor
 - b. Olika problemområden
 - i. Information om regler och rättigheter studerandeflytande
 - ii. Avgifter, villkor för kurs
 - iii. Studiestöd
 - iv. Antagning
 - v. Disciplinära åtgärder, avskiljande från utbildning
 - vi. Särskilt om drogtester
 - vii. Hyresrättsliga frågor
 - viii. Intyg och studieomdömen
 - ix. Brister i undervisningens kvalitet m.m.
 - x. Psykosocial studiemiljö och mobbing. Frågor med anknytning till diskrimineringsgrunderna kön, etnicitet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder eller sexuell läggning.
 - xi. Övrigt, arbetsmiljö och arbetstider
 - xii. Personlig integritet, frågor kring sekretess och tystnadsplikt
 - xiii. Frågor om arkivering m.m.

5. Det förebyggande perspektivet – kvalitet, (själv)granskning och uppföljning, s 37

- a. Kvalitet och folkbildningens övergripande målsättningar
- b. Folkbildningsrådets roll
 - i. När en anordnare bryter mot förordningen
 - ii. Förebyggande perspektiv – uppföljning, utvärdering och kvalitetsgranskning
 - iii. Ett exempel, samband mellan aktiva åtgärder och individens rättssäkerhet
 - iv. Behov av förändrade rutiner
- c. Medial uppmärksamhet
- d. Folkbildningsrådets medlemsorganisationer
- e. Studieförbunden - internkontroll och kvalitetsredovisning
- f. Genomgång av skolors styrdokument, några noteringar

6. Forum för överklagande och tvistelösning, s 45

- a. Regeringens utgångspunkt
- b. Självreglering och privata skiljedomsinstitut
- c. Folkbildningen och den gemensamma ideologin
- d. Begreppet folkbildningens anordnare
 - i. Olika perspektiv
- e. Uppdragsutbildningar, samarbetet med AMS m.fl.
- f. KY-utbildningar och kompletterande utbildningar
- g. En utblick mot högskolevärldens regelverk
- h. ARN – studieförbundens överklagandenämnd?
- i. Behovet av en nämnd ur deltagarnas ”riskperspektiv”
- j. Med vilka frågor ska man kunna vända sig till nämnden?
- k. Tillsynsfunktionen – utökat mandat för Folkbildningsrådet?
- l. Folkbildningsrådet, ytterligare varianter och frågor
- m. Finansiering
- n. Parterna i en frivillig överenskommelse

Bilagor

1. Studeranden på långa kurser inom folkbildningen
2. Enkät till studieförbundens lokala och regionala enheter
3. Skolväsendet, regelverk för tillsyn, överklagande m.m.
4. Högskolan, regelverk för tillsyn, överklagande m.m.
5. Måldokument för Västerås folkhögskola
6. Dokumentation och åtgärdsprogram, Mariannelunds fhsk.
7. Besök på ARN, sökning under kod 9750, kurs/utbildning
8. Studeranderätt vid Göteborgs universitet, ur ”Spionen” nr 2/2007
9. Överklagandenämnden vid högskolan i Jönköping
10. Behörighet att ingå bindande avtal
11. DN 07-11-07 ”Ombudsman för att slippa lag”
12. Nationellt kvalitetssäkringssystem för högskolan

1 Ett material för fördjupning och diskussion

Under perioden 12 november – 17 december 2007 pågår ett remissförfarande inom folkbildningens organisationer. Remissen gäller ett utkast till överenskommelse som ska syfta till att stärka deltagarnas rättsliga ställning. Denna rapport ger förhoppningsvis en förståelse för den mångfald av problem och frågeställningar som har aktualiserats. Ska all verksamhet som ett studieförbund eller en folkhögskola bedriver omfattas av förslagen eller bara vissa delar? Vilka är problemen ur ett deltagarrättsligt perspektiv? Om rättigheterna ska stärkas, vad kan sägas vara en rimlig nivå?

Rapportens olika kapitel

Kapitel 2 ger en bakgrund till utredningsuppdraget och en kort redogörelse för andra lagstiftningsarbeten som kan komma att påverka hur den framtida ”spelplanen” ser ut. I kapitel 3 och 4 ges en beskrivning av hur problembilden ur ett deltagarperspektiv kan te sig inom studieförbunden respektive folkhögskolorna. Kapitel 5 diskuterar kvalitetsbegreppet och olika former av (själv) granskningsrutiner. Däribland sådant som kan förbättras för att förebygga uppkomsten av enskilda tvister. Kapitel 6 behandlar frågan om överklagande och tvistelösning. I en bilagedel finns ytterligare material som ger kompletterande information.

Avtalslösning kontra lagreglering

Det pågående utredningsarbetet ska leda till ett förslag till frivillig överenskommelse. Därmed finns en grundläggande skillnad gentemot utredningar som ska utmynna i förslag till lagreglering. Reglering via lagstiftning kan lättare ignorera invändningar från parter som kommer att beröras. Ytterst är det inte heller berörda parter utan en offentlig institution som ansvarar för att lagstiftning efterlevs. Detta är såväl en styrka som en svaghet i den mening att lagar i många fall uppfattas som något påtvingat av en utomstående part. Styrkan i en avtalslösning ligger i att de som slutit avtalet är ansvariga för att regelverket upprätthålls. Avtalslösningar bygger således på att berörda parter har en uttalad avtalsvilja. Deltagarna i folkbildningens aktiviteter saknar självständig organisering eller självständiga fora för att göra sina röster hörda och därmed även förmåga att ingå avtal. Utredningens uppgift är att förmå folkbildningens organisationer att skapa strukturer som ska åtgärda något som hittills inte uppfattats som särdeles angeläget. Ett argument för att ingå avtal trots begränsad avtalsvilja kan vara att parterna vill förekomma eventuella lagstiftningsåtgärder.¹ Lagreglering blir självfallet alltid mera ”fyrkantig” och mindre förutsägbar än en frivillig överenskommelse.

¹ Bilaga 11 exemplifierar ett sådant initiativ, DN 11 september 2007.

”Privata” rättsliga lösningar möts ibland med viss skepsis i relation till lagreglering. Men så kallade privata rättsskipningsmekanismer är i själva verket ytterst vanliga, exempelvis inom arbetsrättens eller konsumenträttens område. Det kan därmed knappast anses vara ett ideologiskt vägval att välja den ena eller andra regleringsformen. Utredningen har inte närmare undersökt möjligheterna till en lagreglering. Det ingick inte i förutsättningarna för uppdraget. Den nya och den gamla regeringen har heller inte redovisat olika uppfattningar i fråga om detta uppdrag.

En redovisning till regeringen är planerad att ske senast februari 2008.

2 Bakgrund, pågående utredningar

Utredningsuppdraget

Folkbildningsrådet fick inför 2007 av regeringen i uppdrag att *initiera en överenskommelse mellan folkbildningens anordnare i syfte att stärka deltagarnas rättsliga ställning*. Uppdraget handlar om att identifiera situationer som kan vara av stor betydelse för enskilda deltagare i folkbildningsverksamhet och där dessa är utlämnade till skolledningens eller verksamhetsanordnarens bedömning. Centrala frågor är möjligheter till information, överklagande eller rättelse och mekanismer för tvistelösning i särskilda fall. Inför uppdraget uttryckte Folkbildningsrådet att speciell vikt ska läggas på förebyggande åtgärder avseende de områden som omfattas av gällande diskrimineringslagstiftning. Ett sådant fokus hänger samman med de övergripande målsättningarna för folkbildningen som formulerats i Folkbildningspropositionen.

Utredningsuppdraget går tillbaka till frågeställningar som tidigare beskrivits i rapporten *De studerandes rättsliga ställning på folkhögskola* (Kerstin Mustel, Folkbildningsrådet 2003). Därefter har Folkbildningspropositionen särskilt uppmärksammat att folkhögskoledeltagarnas rättsliga ställning behöver stärkas. Under rubriken ”Skäl för regeringens bedömning” talas om vissa problem för dem som bedriver studier på heltid eller deltid. Regeringen vidgar dock perspektivet till att omfatta all folkbildningsverksamhet: ”Tvister mellan enskilda studeranden och *folkhögskolor eller studieförbund* skall hänskjutas till någon slags skiljenämnd och att utbildningsanordnarna åtar sig att följa nämndens utslag”.²

Vilka studeranden eller deltagare berörs?

Regeringsuppdraget lämnar utrymme för tolkning:

- *Samtliga organisationer som bedriver statsbidragsberättigad folkbildning eller folkbildningsliknande verksamhet innefattas.* Därmed skulle även Sisu – idrottsutbildarna innefattas. Sedan folkbildningspropositionen uppmärksammade behovet av en utredning, har deltagarnas rättsliga ställning inom Sisu inte förändrats. Eftersom Sisus statsanslag sedan 2007 kommer direkt från departementet kan det inte anses ligga i utredningens mandat att utreda förhållandena inom denna organisation. Initiativet till en sådan utredning bör komma från regeringen.
- Skyddet ska stärkas för de *deltagare som bedriver studier på hel- eller deltid*. Behovet av åtgärder begränsas då till de verksamheter som har en viss varaktighet samt medför ekonomiska konsekvenser av viss betydelse för den enskilde deltagaren. Utgångspunkten i detta fall är att *anordnaren tillhör folkbildningens organisationer*. Samtliga

² Lära, växa, förändra. Regeringens Folkbildningsproposition, 2005/06:192, s 63-64.

- utbildningsverksamheter innefattas, dvs. såväl folkbildning som andra utbildningsformer som exempelvis kompletterande utbildningar, KY-utbildningar och uppdragsutbildningar. Ambitionen kan då vara att skapa något som liknar en branschnämnd för alla de organisationer som har sin tillhörighet till begreppet "folkbildning".³
- *Deltagarna i de folkbildningsverksamheter där medel beviljas av FBR.* Bedömningen av hur stor andel av verksamheten inom studieförbunden som är folkbildningsverksamhet är något svår att bedöma.⁴ För folkhögskolorna utgör kurser med folkbildningsanslag cirka tre fjärdedelar av verksamheten.⁵

Olika grader av ekonomisk risk och varaktighet

Utredningsuppdraget har som utgångspunkt att identifiera situationer som är av stor betydelse för enskilda deltagare där dessa är utlämnade till skolledningens eller verksamhetsanordnarens bedömning. Det kan därför vara lämpligt att förslaget till överenskommelse mellan folkbildningens anordnare använder begreppen *varaktighet* och *ekonomisk risk* som en referenspunkt.

Om man ser till variationsgraden av arrangemang som sker inom folkbildningens regi så finner man i ena ändan av skalan ett stort antal kulturevenemang där varaktigheten endast är någon eller några timmar. Det ekonomiska risktagandet för den enskilda deltagaren torde vid dessa evenemang vara försumbart. Folkhögskolornas korta kurser varar maximalt 14 kursdagar. Undervisningen är avgiftsfri men kostnader för mat, boende, litteratur och material tillkommer. Inom studiecirkelverksamheten är det ekonomiska risktagandet för den enskilda deltagaren av en storleksordning som sällan 2000 kronor. Varaktigheten på en ordinär studiecirkel är cirka tio veckor.

I en överenskommelse mellan Konsumentverket/
Konsumentombudsmannen och Folkbildningsförbundet från 1998 som bl.a. reglerar rätten till ersättning vid avbrytande av studiecirkel dras en gräns vid tolv veckor. Vid avbrytande av cirkel som stäcker sig över kortare tid än tolv veckor har deltagaren som huvudregel inte rätt att återfå den erlagda avgiften. För att få ett begrepp om antalet studerande som kan sägas tillhöra kategorin *viss varaktighet* finns i FBRs årsredovisning begreppen korta respektive långa kurser när det gäller folkhögskoleverksamheten. Långa kurser är sådana som varar mer än 14 kursdagar.

³ Ett aktuellt branschinitiativ till att omvandla ett etiskt råd till ett branschorgan finns i bilaga 11.

⁴ Några av studieförbunden har enskilda avdelningar som i sin tur kan vara organiserade som en egen utbildningskoncern. Koncernen kan bestå av olika dotterbolag med vitt skilda utbildningsverksamheter.

⁵ Folkhögskolornas ekonomi 2005. Rapport under utarbetande FBR/SCB. Folkhögskoleverksamheten utgör 78 procent av verksamheten. Övriga kostnader fördelar sig på konferens och övrig verksamhet, uppdrag och projekt samt SAGA och Ungdomsplats-AMS.

Folkhögskolornas långa kurser samt enstaka kurser hos studieförbunden tillhör kategorin lång varaktighet samt inte obetydlig ekonomisk risk.⁶ Det sistnämnda syftar exempelvis på utebliven förvärvsinkomst, studieskulder, deltagaravgifter på ibland upp till 30 000 kronor per år, i vissa fall krav på speciella boendearrangemang etc. Andra utbildningar som studieförbund eller folkhögskolor erbjuder kan i undantagsfall vara ännu dyrare. Dessa kurser finansieras i regel inte med folkbildningsmedel.

Följande statistik är hämtad från Folkbildningsrådets årsredovisning för 2006:

Verksamheter med begränsad varaktighet och/eller ekonomisk risk

Studieförbund:

- 300 000 studiecirklar med 2,3 miljoner deltagare, 11 333 400 studietimmar
- 255 000 kulturprogram med 16 miljoner besökare / deltagare
- 74 900 arrangemang av ”annan gruppverksamhet” med 773 900 deltagare, 1 334 400 studietimmar.

Folkhögskolor:

- korta kurser med sammanlagt 153 700 deltagare
- 5 500 kulturprogram med 255 000 deltagare

Verksamheter med lång varaktighet och viss ekonomisk risk

Studieförbund:

Långa kurser, bl.a. KY och Kompletterande Utbildningar, 1 500 deltagare
Långa kurser med folkbildningsmedel, några hundra deltagare.

Folkhögskolor:

Långa folkhögskolekurser, 26 000 deltagare (höstterminen)

Se utförligare sammanställning i bilaga 1.

Tidigare utredning om studerandes rättigheter

Detta kapitel återger utdrag ur den första utredning som uppmärksammade de studerandes rättsliga ställning på landets folkhögskolor. Utredare var Kerstin Mustel på uppdrag av FBR.

⁶ Medborgarskolan i Stockholm arrangerar exempelvis kurser på upp till två år med stöd av folkbildningsanslaget. Under våren 2007 fanns 342 deltagare på dessa utbildningar. Liknande kurser förekommer troligtvis även på andra orter och hos andra studieförbund.

1991 års avreglering

Den 1 juli 1991 avreglerades folkhögskolan från den tidigare statliga styrningen som bl.a. innebar statligt reglerade tjänster för lärarna och en strikt kontroll över organisation och verksamhet. Det var ett led i den decentraliseringsprocess som omfattade de flesta utbildningsinstitutioner, och som beskrevs i slutbetänkandet från den s.k. styrningsberedningen.⁷ Det var en genomgripande reform där den principiella utgångspunkten var att folkbildningen är fri och frivillig och ska styra sig själv.⁸ Regering och riksdag fastställer nu endast övergripande syften och mål för att bevilja statsbidrag till folkhögskolor och studieförbund, medan folkbildningens anordnare själva lägger fast målen för verksamheten.

Avregleringen var betydligt mer omfattande för folkhögskolans del än den decentralisering som skedde på komvux och högskolan, vilket framgår av styrdokument och tillsynsbestämmelser. Komvux styrdokument, Skollagen och Förordning om kommunal vuxenutbildning, är relativt detaljerade, liksom högskolans styrdokument Högskolelagen och Högskoleförordningen. De studerandes villkor regleras i dessa författningar bl.a. avseende följande områden: tillträde till utbildning, tillgodoräknande av tidigare utbildning, anstånd och studieuppehåll, disciplinära åtgärder som varning och avstängning, rätten att överklaga beslut, avgifter och avgiftsfrihet, studerandeinflytande och rätten till betyg.

Grundtanken med folkhögskolans avreglering var att övergå från statlig regelstyrning till målstyrning av bidragsgivningen. I övrigt skulle folkbildningen ha full självständighet att besluta över sin verksamhet. Den tidigare mycket detaljerade Folkhögskoleförordningen och sammanhängande Allmänna råd och anvisningar upphörde att gälla. Numera finns en Förordning om statsbidrag. Den inskränker sig till att reglera statens relationer till Folkbildningsrådet samt anger villkoren som skall gälla för statsbidrag till folkhögskolor och studieförbund. Från och med 1 juli 1991 är det de enskilda skolstyrelserna som beslutar om vilka studerandevillkor som ska gälla på respektive folkhögskola.

Vid decentraliseringen av högskolan och universiteten 1993 ställde staten direkta krav på att de enskilda högskolorna skulle utforma lokala bestämmelser som kompletterade den centrala regleringen. Några sådana direkta uppmaningar finns inte i 90-talets båda folkbildningspropositioner. Däremot framhävs bildningsarbetets egna, inre drivkrafter och att mål och former ska ta form inom bildningsarbetet självt. När föredragande i propositionen argumenterar mot en författningsreglering av medinflytande för lärare och elever säger han att: ”Det är min övertygelse att huvudmännen för de olika folkhögskolorna även i fortsättningen kommer att se det som angeläget att finna lämpliga

⁷ En förändrad ansvarsfördelning och styrning på skolområdet, SOU 1988:20.

⁸ Folkbildningspropositionen 1990/91: 82.

former för samråd och därigenom möjliggöra så stor uppslutning som möjligt kring verksamheten. Även om det ytterst är styrelsen som bär ansvaret för verksamheten är det självfallet viktigt att den tillsammans med skolans personal och elever strävar efter att forma skolarbetets inriktning, innehåll och arbetsformer på ett sätt som lämpar sig för den enskilda folkhögskolan.”⁹

Den tidigare Folkhögskoleförordningen (1977: 551)

De studerande hade formellt sett en starkare rättslig ställning före 1 juli 1991. Då fanns i förordningen bestämmelser om folkhögskolans organisation och undervisning som direkt eller indirekt utgjorde rättigheter för de studerande, alternativt skyldigheter för folkhögskolan med effekter för de studerande. Detaljerade regler fanns om hur varning och förvisning av studerande skulle gå till. Den studerande hade rätt att överklaga vissa av skolans beslut hos kammarrätten. Här följer exempel på områden som var reglerade före 1991:

- Riktlinjer för antagning av studerande och krav på information till eleverna om kursernas inriktning och innehåll.
- Undervisningen skulle vara avgiftsfri och avgiften för internat fick inte höjas för studerande under pågående kurs.
- Studerande som gått igenom kurs hade rätt till intyg och till studieomdöme avseende förmågan att bedriva studier om hon eller han begärde det.
- Elevinflytandet reglerades dels via ett kursråd, dels via rätt till styrelserepresentation.

Ett kursråd skulle finnas där de studerandes representanter skulle uppgå till minst hälften. Kursrådet skulle under kurstid svara för den samordnande planeringen av skolans långa kurser, yttra sig över skolans reglemente, över riktlinjer för antagning av studerande till långa kurser, över beslut om att tilldela studerande varning eller om att avvisa en studerande. Företrädare för de studerande hade närvarorätt, yttranderätt och förslagsrätt vid styrelsens sammanträden samt rätt att till protokollet anteckna skiljaktig mening.

- Eleverna hade rätt till studie- och yrkesorientering och till kostnadsfri hälsovård.
- Detaljerade regler för varning och avvisning från en folkhögskola. Det fanns även möjlighet att överklaga beslut.¹⁰

Den enda rättighet som finns kvar i den nuvarande förordningen är att undervisningen ska vara avgiftsfri.¹¹

⁹ Folkbildningspropositionen, kap 4, Särskilda villkor för statsbidrag.

¹⁰ För en fullständig översikt över de studerandes rättigheter enligt 1977 års Folkhögskoleförordning, se Bilaga 1 i Kerstin Mustels rapport.

¹¹ Förordning om statsbidrag till folkbildningen, 7 §.

Slutsatser i Kerstin Mustels utredning

Så länge den enskilda folkhögskolan följer förordningens statsbidragsbestämmelser är den suverän att själv avgöra alla de frågor som rör förhållandet mellan skolan och de studerande. I Folkbildningspropositionen 1990/91 förutsattes att folkbildningen själv skulle föra diskussioner om mål och innehåll och ta ansvaret för utformningen av folkbildningens ideal och etik.¹² Därmed övergick också frågorna angående de studerandes rättigheter i stor utsträckning från att vara en juridisk fråga till att bli en etisk angelägenhet. Ur den studerandes synvinkel kan situationen tyckas svårförståelig. Hon/han har i princip inga centralt reglerade rättigheter. FBR utfärdar visserligen riktlinjer för omdömesgivning, men det är den enskilda skolan som avgör om den utfärdar studieomdöme eller inte. Principer för antagning, avstängning och eventuella disciplinära åtgärder skiljer sig från skola till skola. Den enskilda eleven saknar möjligheter att överklaga beslut och har enbart skolans styrelse att vända sig till. Man kan faktiskt tala om rättslöshet för de studerande eller åtminstone ett rättsligt vakuum. Etik och moralfrågor är också gråzoner vad gäller rutiner och åtgärder.

Aviserade regelförändringar

Inom regeringskansliet pågår en rad utredningsarbeten som berör villkoren för folkbildningen. De områden som kortfattat kommer att beskrivas gäller fristående vuxenutbildning (komvux, sårvux, sfi), införande av yrkeshögskola, ny myndighetsstruktur inom skolväsendet, förslag om särskilda studerandeskyddsombud och utvidgad diskrimineringslagstiftning.

Fristående vuxenutbildning (frivux)

Under våren 2007 tillsattes en utredning som berör den kommunala vuxenutbildningen (komvux), vuxenutbildning för utvecklingsstörda (sårvux) och svenskundervisning för invandrare (sfi).¹³ Inom ramen för nuvarande regelverk har folkhögskolor och studieförbund möjligheten att via offentlig upphandling ingå ett entreprenadkontrakt för att bli anordnare till de nämnda utbildningsformerna. I dessa fall behåller kommunen huvudmannskapet för utbildningen och ansvarar därmed för mottagande, urval, intagning liksom även för utfärdandet av betyg och intyg. Inom nuvarande system är det enbart ett begränsat antal huvudmän som har rätt att utfärda betyg eller intyg, nämligen kommuner eller landsting, Nationellt centrum för flexibelt lärande samt Liber Hermods AB. Konkurrensverket har uppmärksammat att regelverket gynnar vissa aktörer inom den utbildningsmarknad som vuxit fram. Istället ska en

¹² Folkbildningspropositionen, kap 8 Forsknings- och utvecklingsarbete.

¹³ En fristående vuxenutbildning. Dir. 2007:32.

modell som garanterar konkurrens på lika villkor utarbetas och där fristående utbildningsanordnare får rätten att utfärda betyg och intyg. Av direktiven framgår att utredaren särskilt ska beakta att folkhögskolor ska omfattas, t.ex. för att kunna bedriva sfi. Utredningen ska redovisas senast den 3 mars 2008.

Införande av en yrkeshögskola

I mars 2007 tillsattes en utredning som syftar till att eftergymnasiala yrkesutbildningar utanför högskolan ska sammanföras under ett gemensamt regelverk.¹⁴ En rad folkhögskoleutbildningar kommer att beröras liksom studieförbund och folkhögskolor som arrangerar kvalificerad yrkesutbildning och kompletterande utbildning. Av direktiven framgår att nuvarande ordning är svåröverskådlig vad gäller skillnader och likheter mellan utbildningsformerna liksom villkoren för statligt stöd. Istället bör det inrättas någon form av paraplyorganisation på nationell nivå som ansvarar för prioriteringar, resursfördelning, utvärdering och kvalitetssäkring. Någon förändring av nuvarande huvudmannaskap för de enskilda utbildningarna är däremot inte aktuell. Förslagen som ska redovisas senast 29 februari 2008 ska även beröra frågor om validering och tillgodoräknande av tidigare utbildningar.

Ny myndighetsstruktur inom skolväsendet

En annan utredning som pågår parallellt med de två beskrivna utredningarna berör i viss mån studieförbundens och folkhögskolornas verksamheter. Syftet är att uppnå effektiviseringar, sänka kostnaderna samt att skapa en mera överskådlig och effektiv myndighetsstruktur med färre myndigheter.¹⁵ Ett annat syfte är att effektivisera kvalitetsgranskning och tillsyn. De myndigheter som berörs är bl.a. Skolverket, Skolväsendets överklagandenämnd, Myndigheten för skolutveckling, Specialpedagogiska institutet, Specialskolemyndigheten, Nationellt centrum för flexibelt lärande, Myndigheten för kvalificerad yrkesutbildning, Valideringsdelegationen, Socialstyrelsens institut för särskilt utbildningsstöd (Sisus), Tolk- och översättarinstitutet och Barn- och elevombudet för likabehandling (BEO). Detta uppdrag ska redovisas senast den 1 november 2007.

Arbetsmiljölågstiftning, studerandeskyddsombud

Bättre arbetsmiljöregler, samverkan, utbildning, avtal m.m. heter en utredning som kom våren 2006 (SOU 2006:44). I utredningen finns ett särskilt kapitel om elevers och studerandes medverkan i arbetsmiljöarbetet. För vuxna studerande vill utredningen införa ett system med studerandeskyddsombud, vars roll blir betydligt starkare än

¹⁴ Utredning om införande av en yrkeshögskola. Dir. 2007:50.

¹⁵ Översyn av myndighetsstrukturen inom skolväsendet m.m. Dir 2007:28.

de nuvarande elevskyddsombudens. Ett förslag är att studerandeskyddsombud ska ingå som ledamöter i skyddskommittén. De ska ha rätt att ta del av information i samma utsträckning som andra skyddsombud och ledamöter i skyddskommittén. De nya skyddsombuden ska också ha rätt att driva ärenden enligt 6 kap. 6a § i Arbetsmiljölagen (AML) samt att överklaga Arbetsmiljöverkets beslut i sådana ärenden där de kan vara part. Studerandeskyddsombudens utökade rättigheter ska garanteras genom ett tillägg i nuvarande 6 kap. 6a § AML. Det innebär att studerandeskyddsombuden ska ges möjlighet att föra skadeståndstalan om de hindras i sitt uppdrag. 6 kap. 6a § AML har följande lydelse:

”Om ett skyddsombud anser att åtgärder behöver vidtas för att uppnå en tillfredsställande arbetsmiljö, skall skyddsombudet vända sig till arbetsgivaren och begära sådana åtgärder. Skyddsombudet kan också begära att en viss undersökning skall göras för kontroll av förhållandena inom skyddsområdet. På framställning skall arbetsgivaren genast lämna skyddsombudet en skriftlig bekräftelse på att han mottagit dennes begäran. Arbetsgivaren skall utan dröjsmål lämna besked i frågan. Gör han inte det eller beaktas inte begäran inom skälig tid, skall Arbetsmiljöverket efter framställan av skyddsombudet pröva om föreläggande eller förbud enligt 7 kap. 7 § skall meddelas. (...)

Där skyddskommitté finns, kan skyddsombud direkt påkalla kommitténs behandling av en arbetsmiljöfråga.”

Arbetsmiljöförordningen förslås ändras på sätt att studerandeskyddsombuden ska beredas tillfälle att delta i skyddsronder samt kontaktas av tillsynsmyndighet eller besiktningsorgan vid förrättning på arbetsställe.

Ett annat förslag är att Myndigheten för kvalificerad yrkesutbildning (KY myndigheten) ska omfattas av bemyndigandet i 18 b § AMF att meddela föreskrifter om elevskyddsombud/studerande skyddsombud.

Bemyndigandet ska dessutom utvidgas så att Skolverket, styrelserna för universitet och högskolor samt KY-myndigheten får en mer generell rätt att meddela verkställighetsföreskrifter angående elevers och studerandes medverkan i arbetsmiljöarbetet. Det kan gälla frågor om ansvaret för att elever utser elevskyddsombud samt att dessa får den utbildning och ledighet som behövs. Skulle likartade riktlinjer vara lämpliga att ingå inom ramen för ett förslag till frivillig överenskommelse mellan folkbildningens utbildningsanordnare?

Diskrimineringslagstiftning

Våren 2006 presenterades SOU 2006:22 ”En sammanhållen diskrimineringslagstiftning”. Utredningens förslag har berört folkbildningens organisationer. Enligt utredningens förslag ska det i den nya diskrimineringslagen finnas ett eget kapitel för ”utbildning och andra samhällsområden”. I den nya lagen introduceras två nya diskrimineringsgrunder i förhållande till gällande svenska rättsregler,

nämligen ålder och könsidentitet. Lagförslaget lyder, något förkortat, enligt följande:

”Diskriminering som har samband med kön, könsidentitet, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder är förbjuden för skolor av den som deltar i eller söker till (...) annan utbildningsverksamhet”. Införandet av diskrimineringsförbud innebär att en utbildningsanordnare kan bli *skadeståndsskyldig* och att en anmälare har möjlighet att vända sig till diskrimineringsombudsmannen/ombudsmännen för att få bistånd i sin talan.

Med begreppet ”annan utbildningsverksamhet” syftas bl.a. på folkhögskolor och studieförbund. Därutöver omfattas alla skolor, dvs. även ”annan utbildningsverksamhet” av kravet på att ”varje år upprätta en plan som skall innehålla en översikt över de åtgärder som behövs för att främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsidentitet, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder för den som deltar i eller söker till utbildningen eller verksamheten och för att förebygga och förhindra diskriminering och repressalier enligt 2 §”. Planen ska innehålla ”en redogörelse för vilka åtgärder som skolan avser att påbörja eller genomföra under det kommande året. En redovisning av hur de planerade åtgärderna (...) har genomförts skall tas med i efterföljande års plan. Skyldigheten att upprätta en likabehandlingsplan gäller inte, om det finns särskilda skäl för undantag med hänsyn till verksamhetens ringa omfattning eller omständigheterna i övrigt”. När det gäller detta undantag anger utredningen att vid verksamheter inom exempelvis studieförbund, ”kan risken för diskriminering eller repressalier knappast antas vara så betydande, att organisationen skulle vara tvungen att göra en årlig likabehandlingsplan. Det bör därför framgå att skyldigheten att upprätta en likabehandlingsplan inte gäller...” Kravet på att bedriva ett målinriktat arbete för att aktivt främja lika rättigheter samt att vidta åtgärder för att förebygga och förhindra att den som deltar i eller söker till utbildningen eller verksamheten utsätts för diskriminering eller repressalier gäller för samtliga anordnare av utbildning, dvs. även studieförbunden. Därmed ställs all folkbildningsverksamhet under ombudsmannens/ombudsmännens tillsyn. *Vite* är den sanktionsform som kan aktualiseras i förhållande till dessa så kallade proaktiva bestämmelser.

Enligt information ifrån integrations- och jämställdhetsdepartementet i juni 2007 har arbetet med att skriva en proposition blivit fördröjt. För närvarande räknar man med att riksdagen kan ta ställning till en proposition i början av 2008 och att lagförslaget träder i kraft någon gång under hösten 2008.

Möjliga argument mot diskrimineringskommitténs förslag

I juni 2007 arrangerade RIO ett seminarium för att ur ett folkhögskoleperspektiv belysa vissa problem med diskrimineringskommitténs förslag. Argumentationen, så som den presenterades av Susanne Fransson kan sammanfattas på följande sätt: ¹⁶

Det som kallas folkbildning, d.v.s. den verksamhet som bedrivs av folkhögskolor och studieförbund, är idag ett område där de studerande inte omfattas av diskrimineringslagstiftning. Det finns således en Kvinnofolkhögskola enbart för kvinnor och en särskild verksamhet för romer, det finns kurser enbart för invandrade eller för deltagare med funktionshinder. Allmänt finns antagningsprinciper där utbildningsanordnare i hög grad väljer utifrån principer som uttrycks mycket vagt, exempelvis att ”man strävar efter en pedagogiskt lämplig sammansättning på kursen”. Såsom likabehandlingsprincipen tolkats med ett mycket litet utrymme för så kallad positiv särbehandling kommer folkhögskolor och studieförbund att få problem med sina antagningsprinciper, eftersom de inte alls bygger på ett meritokratiskt tänkande och dessutom är vaga. ¹⁷ Dessutom kommer man inte att kunna fullfölja det uppdrag man fått av regeringen, ett uppdrag som skiljer sig från andra utbildningsverksamheters uppdrag. Enligt folkbildningspropositionen ska folkbildningen sträva efter att ”ge mest till dem som fått minst, att skapa bildning för och tillsammans med dem som är mest missgynnade.”¹⁸ De som ska väljas ut är alltså inte de som är mest meriterade – tvärtom. I uppdraget ligger en uttalad distributiv rättvisa som kan omfatta ren kvotering. Susanne Franssons argumentation framförs i en nyligen publicerad bok på SNS-förlag. ¹⁹

¹⁶ Susanne Fransson är lektor vid Institutionen för socialt arbete och arbetsrättsjurist vid Göteborgs Universitet samt ordförande för Kvinnofolkhögskolans styrelse.

¹⁷ Innebörden av begreppet meritokrati är att samhället ska styras av de mest förtjänstfulla. Vanligtvis tolkas meriter som likvärdigt med akademisk prestation, en blandning av förmåga och utbildning. Mätinstrumentet är i regel examina och betyg. Motsatsen till meritokrati är bördssystem och essentialism – att vem du är ska räknas, snarare än vad du gör. Meritokratin kan sägas vara en produkt av 1700-talets borgerliga revolution.

¹⁸ Prop. 2005/06:192 Lära, växa, förändra, sid. 19.

¹⁹ *Att lagstifta om diskriminering*, Susanne Fransson, Per Norberg, SNS förlag 2007. RIO planerar att uppvakta regeringen under hösten 2007 för att framföra dessa synpunkter.

3 Problembild ur ett deltagarperspektiv - studieförbunden

Inom studieförbundens kärnverksamhet, dvs. studiecirklar, finns det inte några separata strukturer för elev- eller deltagarrepresentation. Därför har det för utredningen inte varit praktiskt genomförbart att föra en dialog med företrädare för "deltagarna" för att undersöka rättssäkerhetsproblematiken. Kärnan i studieförbundens verksamhet skiljer sig därmed markant från förhållandena som gäller inom skol- eller högskolevärlden där elevråd och studentkårer är vanligt förekommande. Utredningen har valt två "ingångar" för att få en bild av eventuella problem. Under april och maj fick studieförbundens lokala enheter besvara en enkät. Syftet var att nå dem som i första hand har att hantera klagomål från deltagares sida. Enkätfrågorna redovisas separat i bilaga 2. Därutöver har utredningen gjort en genomgång av de ärenden som inkommit till Allmänna Reklamationsnämnden under rubriken kurs/utbildning, kod 9750 under de senaste 20 åren, se bilaga 7.

Enkäten till studieförbundens lokala enheter

Frågorna skickades ut till sammanlagt 523 lokala enheter. Svarefrekvensen var 43 procent. Resultatet presenterades för företrädare för studieförbundens förbundskanslier vid ett seminarium den 12 juni. De synpunkter som framkom av enkäten har troligtvis i första hand uppkommit i de verksamheter som sker på den "öppna marknaden", dvs. inte inom ramen för de verksamheter som bedrivs av medlemsorganisationerna. Studiecirkelverksamhet som är kopplad till deltagaravgifter utgör som helhet en mindre del av den totala cirkelverksamheten. När det gäller proportionerna mellan "internt" och "marknad" finns det däremot stora skillnader mellan olika studieförbund.

Den första frågan behandlade klagomål från enskilda deltagare under de tre senaste åren. 66 procent av dem som svarade hade inte upplevt några klagomål över huvud taget. Klagomålen handlade i fallande rangordning om:

- Kursavgifter, särskilt i samband med "avanmälningar" eller avhopp. De som anmält ett deltagande har inte uppfatta innebörden av att anmälan är bindande.
- Att en viss kurs inte motsvarar förväntad kvalitet eller att cirkelledaren haft bristande kvalifikationer. I flera fall påtalas problem med att finna rätt nivåindelning i samband med språkkurser.
- Krav på att ange personnummer samt sekretessproblematiken, särskilt när personer har skyddad identitet.
- Lokalernas ändamålsenlighet, tillgänglighet för funktionshindrade.
- Höga kursavgifter.
- Att studiematerial varit försenat.

På frågan om interna styrdokument kan förbättras angav en majoritet av lokalavdelningarna att man var tillfreds med befintliga rutiner. Av svaren framgick det inte om det finns ett tydligt samband mellan klagomål och cirkelns längd, alternativt cirkeldeltagarens ekonomiska risktagande. Avgiften för en studiecirkel varierar men överstiger sällan 2000 kronor och då varar cirkeln under tio veckor. Det finns en skillnad mellan kostnadsläget i storstadsregionerna och övriga landet, vilket påverkar avgiftens storlek. En övervägande majoritet såg inte något omedelbart behov av en "folkbildningens besvärinstans". Cirka 40 procent uttryckte önskemål om stöd i form av informations- eller utbildningsinsatser, bl.a. kring konsumentlagstiftning, diskrimineringslagstiftning, sekretessfrågor och personnummer, försäkringsfrågor för cirkeldeltagare samt kundbemötande. Det framfördes även önskemål om att den överenskommelse som 1998 ingicks mellan Folkbildningsförbundet och Konsumentverket (se även s 46) skulle behöva vidareutvecklas.

Allmänna Reklamationsnämnden (ARN)

ARN prövar konsumenträttsliga tvister som bl.a. omfattar tjänster. Under åren 2005 inkom det 55 anmälningar inom området kurs eller utbildning och under 2006 var det 50 anmälningar. Dessa anmälningar berör studieförbunden enbart i begränsad utsträckning. Under perioden 1987-mars 2007 inkom cirka 100 anmälningar där ett studieförbund var motpart. Anmälningarna fördelade sig enligt följande:

- Bilda 0
- Sensus 0
- SISU 0
- NBV 1
- Studieförbundet 5
- TBV 5
- ABF 6
- Studieförbundet Vuxenskolan 8
- Medborgarskolan 16
- Folkuniversitetet 62

Mellan Folkbildningsförbundet och Konsumentverket/Konsumentombudsmannen träffades 1998 en överenskommelse som reglerar förhållandet mellan studieförbund anslutna till Folkbildningsförbundet och där verksamhet bedrivs enligt folkbildningsförordningen. Därmed avses i första hand cirkelverksamheten. Överenskommelsen definierar under vilka förhållanden en anmälan är bindande och när ett avtal kan sägas vara slutet. Vidare regleras frågor om återtagande av anmälan före cirkelstart, avbrytande av cirkel efter cirkelstart, situationer som inställd cirkel samt uppskjuten cirkelstart eller ändrad tid för sammankomst. Vid reklamation hänvisas till bestämmelser i konsumenttjänstlagen om fel i tjänst. Om inte rättelse kan uppnås på frivillig väg kan tvisten prövas av ARN.

De flesta anmälningarna till ARN torde dock inte beröras av denna överenskommelse. Majoriteten av ärendena avser sannolikt sådana kurser som inte är bidragsberättigade enligt folkbildningsförordningen. Dessa kurser varar i regel mellan ett halvt år och två år. Kurs- eller utbildningsavgifterna är i många fall 10 000 - 50 000 kronor.

De anmälda ärendena berör i regel följande frågor:

- Kursdeltagaren har fått hela eller delar av den kompensation som begärts. Ärendet avslutas.
- Kursdeltagaren har inte till fullo tagit del av villkor i avtalstexten som stipulerar att avgifter för kurslitteratur kan tillkomma. Dessa anmälningar lämnas i regel utan bifall.
- Om prisuppgifter däremot är felaktiga eller otydligt formulerade ses anordnaren som ansvarig för att uppgifterna ska kunna uppfattas på ett entydigt sätt. Anmälaren får i regel någon form av kompensation.
- Flera ärenden berör frågan om kostnader när en kurs avbryts. Vägledning hämtas i dessa fall från ett avgörande i Högsta Domstolen, NJA 2002:80.²⁰ Av domen framgår att varken konsumenttjänstlagen eller konsumentköplagen formellt sett är tillämpliga när det gäller avtal om utbildning. Reglerna i dessa lagar bör dock tillämpas analogt även för sådana verksamheter.
- Lokaler och utrustning som är av undermålig kvalitet har i flera fall lett till ersättning.

I några typsituationer saknar ARN kompetens för att hantera den uppkomna tvisten:

- Ärenden som handlar om kursens kvalitet och innehåll. Av den knapphändiga informationen framgår att parterna i regel når en överenskommelse och att ärendet avskrivs.
- ARN:s prövning baseras enbart på skriftlig dokumentation. Tvister som handlar om att pröva muntlig bevisning avseende innehållet i en viss överenskommelse avvisas.

Under de senaste 20 åren tog ARN i genomsnitt emot fem anmälningar per år som berörde studieförbundens cirkel- eller kursverksamheter. Det är av visst intresse att ställa denna siffra i relation till den totala verksamheten som studieförbunden bedriver. Antalet studiecirkel som är statsbidragsberättigade var under 2006 cirka 300 000 med sammanlagt knappt 2,3 miljoner deltagare. Därutöver tillkommer en större mängd deltagare inom studieförbundens längre kurser och utbildningar.

²⁰ NJA betyder Nytt Juridiskt Arkiv. NJA avdelning 1 består av rättsfallsreferat från Högsta Domstolen.

4 Problembild ur ett deltagarperspektiv - Folkhögskolorna

Samtal och källor

För att få en uppfattning om problembilden ur ett studeranderättsligt perspektiv arrangerades tre möten med studerande- och personalrepresentanter från cirka 20 folkhögskoleenheter. Separata samtal fördes med företrädare för studeranden och skolpersonal. Vid varje tillfälle bestod grupperna av 15-20 studeranden och 10-15 personalrepresentanter. Seminarierna ägde rum på folkhögskolorna i Sörängen/Nässjö, Västerås och Bergsjön/Göteborg. Inbjudningarna till seminarierna gick till närliggande folkhögskolor i regionen. Från ett tiotal av dessa folkhögskolor har utredningen tagit del av lokala ordningsregler, styrdokument m.m.

Folkbildningsrådet uppfattas ibland ha en funktion liknande en besvärinstans eller tillsynsmyndighet. Utredningen har gjort en genomgång av Folkbildningsrådets korrespondens med enskilda studeranden eller inblandade föräldrar under åren 2005-2007. Därutöver har enskilda studeranden, föräldrar eller anställda direkt vänt sig till utredaren för att få råd och stöd efter att arbetet påbörjades den 1 februari 2007.

Ett särskilt möte har hållits med Sibus, Socialstyrelsens institut för särskilt utbildningsstöd. Sibus uppgift är att främja möjligheterna till utbildning för unga och vuxna med funktionshinder.

Det är viktigt att hålla i minnet att de nedan rapporterade händelserna i regel utgör sådant som inträffar förhållandevis sällan sett till varje enskild skola. Deltagarperspektivet står i förgrunden. Utredningsarbetet har inte gett anledning att anta att folkhögskolor skulle ha fler konflikter med elevrättslig anknytning än andra skolformer.

Olika problemområden

De problem som identifierats har strukturerats under följande rubriker:

1. Information om regler och rättigheter, studerandeflyttande
2. Avgifter
3. Studiestöd
4. Antagning
5. Disciplinära åtgärder, avskiljande från utbildning
6. Särskilt om drogtest
7. Hyresrättsliga frågor
8. Intyg och studieomdömen
9. Brister i undervisningens kvalitet m.m.

10. Psykosocial studiemiljö och mobbing. Frågor med anknytning till diskrimineringsgrunderna kön, etnicitet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder eller sexuell läggning.
11. Övrigt, arbetsmiljö och arbetstider
12. Personlig integritet, frågor kring sekretess och tystnadsplikt
13. Frågor om arkivering m.m.

Information om regler och rättigheter, studerandeinflytande

Ett sätt att beskriva studerandeinflytande på folkhögskolor är att hänvisa till folkbildningspedagogiken. Själva folkbildningstanken bygger på en ömsesidig kommunikation och ett aktivt deltagande från samtliga inblandade parter. Ur det perspektivet kan frågan om studerandeinflytande förefalla som något självklart och som ett ständigt aktuellt tema. Intryck i den riktningen ger också de samlade diskussioner som förts inom ramen för utredningsuppdraget, såväl med studeranden som med personal. Samtidigt har det från personalens sida vittnats om att det kan vara problematiskt att få deltagare engagerade i ”medbestämmandefrågor”. Därutöver beklagas det från olika håll att den nationella studerandeorganisationen SFEF upphörde att existera för ett antal år sedan.²¹ Att organisera sig elevfackligt förefaller inte ligga i tidsandan.

Vissa initiativ har trots allt tagits under senare år, dock utan varaktig framgång:

”Deltagarinflytandegruppen (DIG) har haft fem möten varav en stor konferens på Örebro Folkhögskola våren 2001. Vi har två gånger sökt bidrag från Folkbildningsrådet för denna verksamhet och för uppsökande verksamhet på skolorna för att uppmuntra till ökat deltagarinflytande. Ansökningarna har avslagits med motiveringen att vi inte är någon studerandeorganisation. Detta är inte rimligt. Reglerna bör ändras så att även grupper där både lärare och elever finns med kan söka stöd för demokratarbete.”²²

Forskaren Berit Larsson ger sin syn på frågan inför en folkbildningskonferens om interndemokrati den 5 september 2007: *”Individualiseringen har slagit igenom och det finns inga stormöten eller elevkårer kvar. Mötena är ersatta med kursråd och klassråd där representativitet råder, och därmed erbjuds de folkhögskolestuderande inte längre möjligheten att identifiera sig kollektivt. Istället erbjuds någon slags ’nödvändig’ identifikationsgrupp, nämligen klassen.”²³*

Skolorna har i regel klassråd, ibland separata kursråd och därutöver även ett studeranderåd. Jämfört med kraven som ställs inom skola och

²¹ Sveriges Folkhögskoleelevers förbund bildades 1965 vid ett möte på Brunnsvik folkhögskola.

²² Se www.offensivfolkbildning.se

²³ Se rapport från Folkbildningsrådet, Interndemokrati eller att leva som man lär, 2007. Berit Larsson är lärare på Kvinnofolkhögskolan och forskare på Genusvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet.

högskola förefaller det inte vara helt självklart att de studerande aktivt medverkar vid upprättandet av årlig jämställdhets- och/eller likabehandlingsplan. Samma sak gäller krav på att utse elevskyddsombud och att följa de åtaganden som följer av arbetsmiljölagen och det systematiskt arbetsmiljöarbete.

En fråga som väckts är om de enskilda skolorna lyfter fram förtjänsten av ett elevfackligt engagemang och att detta särskilt beaktas i samband med utformningen av studieomdömet? Folkbildningsrådets riktlinjer för studieomdömen nämner inte denna aspekt. Ett studerandefackligt engagemang innebär med nödvändighet ett aktivt engagemang för att upprätthålla och vidareutveckla vardagliga rutiner som underlättar umgänget mellan alla delar av den organism som en folkhögskola utgör. Det skulle med andra ord inte vara långsökt att exemplifiera bedömningsgrunden social förmåga med att hänvisa till behovet av ett strukturerat studerandeengagemang.

Den information som ges till deltagare om regler och olika villkor för att bedriva studier är oftast formulerade ur utbildningsanordnarens perspektiv. Dokument som har överskriften ”dina rättigheter som studerande” är sällan förekommande. Inom universitets- och högskolevärlden finner man oftare information som har den enskilda studentens rättsliga ställning som utgångspunkt.²⁴

Avgifter, villkor för kurs

- *”Hur många studiebesök som ska självfinansieras får egentligen ingå i en kurs? Jag har inte råd att hänga med på alla!”*
- *”Skolan tar ut 8 000 i kursmaterialkostnad och vi får inte material som motsvarar den summan.”*
- *Skolan tar en avgift på 8 000 kronor per termin för konstkursen. Utöver detta ska man ha eget material. Skolan lämnar ingen uppgift om vad avgifterna går till.”*
- *”Kan verkligen skolan tvinga oss att betala för mat som vi inte vill eller har råd att äta?”*

Det är vanligt att Folkbildningsrådet får frågor om tillkommande avgifter vilket för studenter kan förefalla motsägelsefullt då undervisningen ska vara avgiftsfri. Det är uppenbart att avgifternas storlek varierar mellan olika skolor och att skolornas tydlighet om vad som motiverar dessa uppvisar stor variation. Folkbildningsrådets styrelse har utvecklat vissa riktlinjer för tolkning av statsbidragsförordningen. Av dessa framgår att ”de obligatoriska avgifter skolorna tar ut för kost och logi, studieresor, läromedel eller motsvarande måste kunna specificeras samt vara kända (...) före kursens början”.²⁵

²⁴ Se exempel från Göteborgs universitet, ”En vecka vigd åt studenters rättigheter”, bilaga 8.

²⁵ Informationen finns på Folkbildningsrådets webbplats, www.folkbildning.se

Utredningen har blivit uppmärksammat på det faktum att folkhögskolornas månadsavgifter för kost och logi uppvisar avsevärd variation. Följande exempel baserar inte på en systematisk genomgång av samtliga folkhögskolor. Sannolikt finns en ännu större spridning: Skola A 4250:-, Skola B 4000:- (mat månd-fre), Skola C 3550-3900:-, Skola D 2900-3400:-, Skola E 2300:- (mat månd-fre), Skola F 1000:- (frukost och lunch ingår, dubbelrum).²⁶

Studiestöd

Vid studerandeträffarna blev det en del diskussioner om enskilda skolors närvarorapportering. I centrum var begreppen giltig respektive ogiltig frånvaro i samband med sjukdom och graviditet. Skolorna har en rapporteringsskyldighet till CSN. För att bevilja studiemedel har CSN som krav att det bedrivs ”aktiva studier”. CSN har inga normer för hur en sådan bedömning ska göras. Det är istället upp till varje skola att göra en egen tolkning av begreppet ”aktiva studier”. Skolornas interna hantering av närvaroplikten synes uppvisa betydande variation. I deltagarnas berättelser var det vanligt att ribban låg vid 75 eller 80 procents närvaro. Det fanns även vittnesmål om en skola som sänkt kraven till 50 procent.

I regel informeras deltagarna på ett tydligt sätt om närvarons betydelse för själva vistelsen på folkhögskolan. Skolornas rutiner för att kommunicera frånvarostatus till de studerande uppvisar stor variation. Att tydlighet saknas om ”hur man ligger till” upplevdes i många fall som irriterande.

Folkbildningsrådet får en del frågor kring studiestöd. Tolkningen av regelverket görs av Centrala Studiestödsnämnden, CSN. Alla folkhögskolekurser som är längre än tre veckor berättigar till studiestöd. Vanligtvis räknas folkhögskolekurser som grundskole- eller gymnasiekurser. Ett fåtal yrkesutbildningar definieras i studiestödshänseende som eftergymnasiala såsom exempelvis kantor, teckentolk, journalist eller fritidsledare. CSNs beslut om studiehjälp, studiestöd samt beslut om återkrav kan överklagas till Överklagandenämnden för studiestöd i Härnösand. Denna nämnd har ett kansli på 15 personer och hanterar årligen cirka 5000 ärenden.

Antagning

Skolväsendet efter nionde klass har i regel en enkel antagningsprocedur i den meningen att urvalet primärt handlar om högst betyg. Intagningskriterierna till folkhögskolans allmänna kurser är närmast de motsatta. Detta hänger samman med själva syftet för folkhögskolan att vara ett alternativ där de traditionella skolformerna varit otillräckliga. Det framgår även av villkoren för tilldelning av statsbidrag. Från de studerandes sida uppfattas däremot villkoren för antagning i många fall

²⁶ Uppgifterna är tagna från skolornas webbplatser, juni 2007.

som luddiga och svårbegripliga. Vad var grunden för att en viss funktionshindrad fick platsen men inte en annan? En del skolor har mer eller mindre uttalade kvoteringsregler för olika kategorier av sökanden. Med dagens regelverk behöver skolorna i regel inte motivera sina antagningsbeslut. Detta förhållande kan dock komma att ändras. Att kvoter och regler som saknar transparens kan bli problematiska diskuteras i avsnittet om diskrimineringslagstiftningen och dess utveckling. Folkhögskolornas egna antagningsprinciper sätts redan idag på undantag inom ramen för upphandling av vuxenutbildning. Detta spänningsförhållande kommer sannolikt att öka i samband med den planerade Frivux reformen.

En fråga som upplevdes som oklar är vilka kunskaper i svenska som krävs för att komma in på allmän kurs. I undervisningen upplevs att den stora spännvidden i språkkunskaper kan vara ett stort problem. Det upplevs som en tung börda att stötta andra klasskamrater när skolan inte ställer krav på att deltagarna ska ha sfi kunskaper. Ett annat problem är när det finns spännvidder i förkunskaper bland deltagarna i allmänna kurser. Oavsett språkkunskapernas nivå är det en stor skillnad i förmåga att tillägna sig det ”normala” kursinnehållet mellan dem som tidigare har studerat på universitet och dem som saknar grundskolekompetens. En kommentar vid ett studerandeseminarium var att ”alla kan visserligen gå här men man har inte fixat nivåindelningen på ett tillfredsställande sätt”.

Vid flera tillfällen påtalades att studiernas längd upplevts som svåra att överblicka:

- *”De sa när jag började att jag skulle få grundläggande behörighet efter ett år på deras Allmänna kurs, men nu säger de helt plötsligt att jag måste gå ett år till”.*

Under sommaren 2007 har sökanden i ett flera fall vänt sig till Folkbildningsrådet pga. oklarheter i antagningsförfarandet. Två fall har handlat om personer med funktionshinder som uppfattat att en studieplats var ordnad och där ett negativt antagningsbesked kom som en fullständig överraskning. I ett annat fall hade skolan skickat en skiftlig antagningsbekräftelse. Några veckor senare upptäckte skolan att man begått ett administrativt misstag. Den drabbade hade i det skedet avböjt andra möjligheter till arbete eller utbildning. Skolan ansåg sig inte kunna erbjuda den utlovade platsen av ”plats- och pengabrist”.

Disciplinära åtgärder, avskiljande från utbildning.

Det faktum att det för skolformen saknas gemensamma bestämmelser om avstängning och avskiljande väcker ofta förvåning. Ytterst ansvariga i dessa frågor är i regel skolornas styrelse även om besluten i praktiken fattas av rektor efter diskussion i en lärar- eller personalkonferens. Det finns idag ingen möjlighet att överklaga de enskilda skolstyrelsens beslut. Av villkoren för statsbidrag framgår att en folkhögskola ska ha en ansvarig styrelse.

I förhållande till komvux och annan vuxenutbildning har folkhögskolorna sannolikt en högre procentuell andel med studeranden som har särskilda behov eller som tidigare varit i behov av vård och stöd från samhällets sida. Ett antal kontakter per år som Folkbildningsrådet har registrerat rör studeranden som har allvarliga psykiska problem och deras lämplighet, möjlighet och rättighet till fortsatt utbildning. Ett annat typfall kan exemplifieras med den studerande som vände sig till Folkbildningsrådet och ifrågasatte riktigheten i att bli avstängd efter att ha gått ett längre tag på en skola. Skolan ska som motivering ha angivit att man fått kännedom om att personen har ett kriminellt förflutet, blivit dömd och suttit i fängelse.

Från skolpersonalens sida uttalades på olika sätt ett behov av fortbildningsåtgärder när det gäller frågor som allmänt kan sammanfattas under begreppet "konflikthantering". Från de studerandes sida uttrycktes i flera fall en frustration över bristande möjligheter att på skolan kunna få kontakt med en kurator eller psykolog.

En återkommande kommentar från de studerandes sida var att kriterier för avskiljning uppfattas som luddiga eller godtyckliga. När studerande fått lämna sin utbildningsplats är det inte ovanligt att dessa vänt sig till Folkbildningsrådet och efterlyst möjligheten till att kunna överklaga. En som drabbats beskriver situationen ur sitt perspektiv på följande sätt:

- *Jag fick lämna folkhögskolan för att jag en lördagkväll blev upptäckt efter att ha druckit vin tillsammans med andra kurskamrater. De andra fick dock inte sluta trots att även de druckit vid flera tillfällen. De har nu gått klart utbildningen, fått jobb och kan betala tillbaka de studieskulder som har uppkommit. Jag har däremot kvar mina 46 000 kronor men ingen avslutad yrkesutbildning. Dessutom blev jag bostadslös när jag blev utslängd från skolan...*

Frågor kring enskilda deltagares alkohol- och drogvanor aktualiseras framför allt på internatskolorna. Alkohol- och drogproblematiken har i många fall därför såväl en pedagogisk aspekt som en boende- och hyresrättslig aspekt.

Särskilt om drogtest

Vid granskningen av ett antal skolors styrdokument noterades följande skrivning:

"Om vi misstänker att du är drogpåverkad, så kör vi dig till Socialmedicinska mottagningen, där ett drogtest genomförs. Om du testas positivt så följer sedan ett samtal mellan dig, din klassföreståndare och skolläda, huruvida du tillåts fortsätta som elev på skolan. Om du vägrar ett sådant test, riskerar du att bli avstängd".

Skolan i det aktuella fallet drivs av Landstinget. Det resonemang som förs i ett nyligen avgjort ärende av Skolverket (9 maj 2007, dnr 2006:3516) har giltighet för samtliga landstingsägda folkhögskolor:

”Det står klart att elever på Årjängs gymnasieskola drogtestas vid stark misstanke om missbruk. Vidare är klarlagt att en elev kan stängas av från undervisningen om han/hon vägrar testet och om testet är positivt stängs eleven av fram till dess att negativt prov har lämnats.

De grundläggande fri- och rättigheterna finns i 2 kap. 6 § regeringsformen. Där anges att varje medborgare är skyddad mot påtvingat kroppsligt ingrepp från det allmännas sida. Enligt 12 § samma kapitel kan fri- och rättigheterna endast begränsas genom lag eller annan författning bemyndigande i lag.

Det krävs således författningsstöd för att ålägga gymnasieelever att genomföra ett drogtest. Det finns ingen sådan bestämmelse i skolförfattningarna. Ett drogtest av en gymnasieelev måste därför alltid ske på frivillig väg.

Bestämmelser om avstängning och avskiljande anger att dessa åtgärder kan bli aktuella – efter att den formella ordningen har följts - om elev gjort sig skyldig till upprepat olämpligt beteende som antas inverka skadligt på andra elever eller om det finns andra särskilda skäl. Att vägra genomgå ett drogtest utgör inte grund för sådana åtgärder. Att på detta sätt ställa upp ett villkor av tvingande karaktär för att få delta i undervisningen strider därför mot bestämmelserna. Inte heller är det förenligt med bestämmelserna att en elev skall vara avstängd fram till dess att ett negativt prov har lämnats.”

Situationen kommer i ett annat läge för studeranden på privata folkhögskolor. Där finns det ingen lagstiftning som skyddar den personliga integriteten för den studerande. En prövning kan dock göras av allmän domstol. Denna prövning torde utgå från en avvägning mellan den studerandes behov av personlig integritet och skolans behov av kontroll, ungefär på samma sätt som i Arbetsdomstolen.²⁷

Sammanfattningsvis kan det finnas anledning att folkhögskolevärlden reflekterar över gemensamma normer avseende drogtestar och avstängning i samband med konstaterat brott mot drogpolicy så att de studerandes rättstrygghet vägs in på ett tydligare sätt än vad som är fallet i det ovan angivna exemplet från den landstingsdrivna skolan.

Hyresrättsliga frågor

Hyresrättsliga frågor kan bli aktuella på alla de folkhögskolor som har internatboende. Det gäller mer än hälften av landets 148 skolor. Vid en genomgång av några skolors hyresavtal uppmärksammades följande skrivningar:

²⁷ Ett intressant rättsfall i sammanhanget är AD 2001 nr 3.

Exempel 1

"Avbryts studierna förbinder sig hyresgästen att utan anmodan avflytta senast 2 dagar efter studiernas avbrytande." (Landstingsägd skola)

I hyreslagen (12 kapitlet i jordabalken) fastslås vissa till hyresgästens fördel tvingande regler som gäller vid uppsägning av hyresavtal för bestämd tid. På en skola är normalfallet att ett avtal sluts på bestämd tid, dvs. att hyrestiden begränsas av kursens längd. Lagen anger att om hyrestiden är mellan två veckor och tre månader är uppsägningstiden en vecka. Är hyrestiden längre än tre månader gäller tre månaders uppsägningstid. I det aktuella exemplet var hyrestiden fem månader. Vägrar en studerande att flytta kan en skola vända sig till Kronofogdemyndigheten och begära hjälp med verkställighet. En skola kan däremot inte räkna med myndighetshjälp om ett avtal bryter mot tvingande lagstiftning.

Exempel 2

"Elever som inte sköter sina betalningar av mat och boende får ej bo kvar på skolan. Ni måste enligt avtalet lämna skolans internat om inte fakturor är betalda 10 dagar efter förfalldatum." (Landstingsägd skola)

En hyresgäst har under vissa förutsättningar "en andra chans" om hon eller han inom tre veckor efter delgivning erlägger hyra på visst sätt.²⁸ Därutöver är hyresvärden skyldig att kontakta socialnämnden i den kommun där lägenheten är belägen. Socialnämnden ska ges en möjlighet att skriftligen kunna meddela hyresvärden om nämnden finner att man vill åta sig betalningsansvaret för hyran. Om hyran erläggs inom denna tidsram, eller Socialnämnden påtar sig betalningsansvaret, återvinner den studerande sitt förverkade hyreskontrakt. Det innebär att folkhögskolan måste göra en normal uppsägning med, i normalfallet tre månaders uppsägningstid. Dessutom kan hyreskontraktet inte sägas upp före hyrestidens utgång.

På folkhögskolor är det oftast fråga om hyra av möblerade rum. Har den studerande hyrt sitt rum i nio månader eller mer får denne besittningsskydd och får då en ännu starkare ställning.²⁹

En hyresvärd har formellt sett inga skyldigheter att upplysa en hyresgäst om dennes rättigheter. Frågan är om en sådan hållning är lämplig i en verksamhet som särskilt riktar sig till personer som befinner sig i en utsatt situation. En rekommendation är att folkhögskolorna anpassar sina hyresavtal till hyreslagens regler och att rättigheter och skyldigheter för bägge parter framgår av avtalstexten. Ett avtal bör i vart fall inte vara vilseledande avseende vissa tvingande skyddsregler till förmån för hyresgästen.

²⁸ Detaljerna finns i Jordabalken 12:20 och 12:21.

²⁹ Jordabalken 12:45, p 2.

Intyg och studieomdömen.

Reglerna för intyg eller studieomdömen som gäller inom folkhögskolevärlden bygger på tradition och gemensamma överenskommelser skolorna emellan. På Folkbildningsrådets webbplats kan man ta del av ”riktlinjer för studieomdömen” vilka senast reviderades i februari 2001. Till skillnad från betyg inom traditionella skolformer som värderar deltagarnas utförda prestationer så bedöms inom folkhögskolan *den studerandes förutsättningar att tillgodogöra sig fortsatt utbildning*. Skolornas förmåga att förklara denna fundamentala skillnad samt att tydliggöra kraven för den 4-gradiga skala som gemensamt tillämpas synes variera. Diskussionerna om ”flummig betygssättning” var livliga vid samtliga gemensamma seminarier med studeranderepresentanter.

Inom det ordinarie skolväsendet saknas i regel möjligheten att överklaga betygssättning. Om diskrimineringslagstiftningen öppnat upp en sådan möjlighet har inte prövats men det är inte osannolikt att betygssättning kan komma att överklagas genom att åberopa ett missgynnande exempelvis pga. religiös övertygelse eller etnicitet. Inom högskolans ram finns i vissa fall en möjlighet att få en inlämnad tentamen omprövad av en annan examinator. Många folkhögskolor verkar tillämpa en ordning som innebär att omdömessättningen för en enskild elev kan bli föremål för en förnyad konferens. Skolorna har en möjlighet att ändra ett omdöme till den studerandes förmån. I praktiken förefaller rättsläget inom folkhögskolan inte att skilja sig jämfört med andra utbildningsformer, dvs. att ett studieomdöme inte kan överklagas till någon högre instans.

Några skolor tillämpar uppenbart en ordning med innebörd att om elevavgiften inte betalats får man inte ut sitt studieomdöme. En sådan ordning kan ha sina praktiska skäl, men likväl är det något tveksamt i de fall när skolan inte kan redogöra för var denna regel finns dokumenterad. En studerande som vänt sig till Folkbildningsrådet har formulerat problemet på följande sätt:

”Jag ligger efter med hyran för internatet så nu får jag inte ut mitt intyg ... och då kan jag ju inte söka jobb ... och då får jag ju ingen lön så jag kan betala ...”

Studeranden har även vänt sig till Folkbildningsrådet i situationer när den enskilda skolan dröjt med att utfärda intyg efter slutförd kurs, vilket föranlett komplikationer vid ansökningsförfaranden till fortsatta utbildningar. Ett annat exempel på problem med omdömen är följande: *”Jag får inte ut mitt intyg över fullgjord kurs eftersom jag pga sjukdom (har läkarintyg) inte kunde åka med på en studieresa, för övrigt har jag deltagit i allt annat men nu säger de att jag måste göra om just detta moment”*.

Brister i undervisningens kvalitet m.m.

Ett område som med jämna mellanrum leder till telefonsamtal och korrespondens med Folkbildningsrådet har att göra med att en kurs inte motsvarar förväntningarna:

- *"Hur mycket strul med lärare och vikarier ska man egentligen acceptera?"*
- *"Jag fick inte ordna praktik själv för det skulle skolan ordna, nu har de inte lyckats ordna någon praktikplats utan säger att jag måste ta igen detta i sommar eller gå en termin till...."*
- *"Jag tycker inte kursen lever upp till de förväntningar som skolan erbjuder för min kurs, finns det något tillsynsorgan? Hur kan jag gå vidare till högre instans om jag tycker att min rektor inte håller måttet?"*

I samtalen med de studerande var det vanligt med vittnesmål om enskilda lärare som inte håller måttet eller att resurserna upplevs som för begränsade för att de studerande ska kunna få ett adekvat stöd. Inom skola och högskola finns möjlighet för enskilda att vända sig till tillsynsmyndigheten som i sin tur kan inleda en granskning av verksamheten. Folkbildningsrådet har hittills inte ansett sig ha ett sådant mandat. Här följer ett standardsvar till fyra studeranden som framfört allvarlig kritik mot en yrkesutbildande kurs, först till skolan rektor och sedan till Folkbildningsrådet. Kritiken gällde såväl undermålig teknisk utrustning, utlovade kursmoment som inte blev av samt bristande fackliga kunskaper hos enskilda lärare.

"Om man som studerande anser att skolans ledning inte agerat på ett riktigt sätt, ska man vända sig till folkhögskolans styrelse, som är ytterst ansvarig för den verksamhet som bedrivs vid skolan och som representerar huvudmannen, i detta fall XX läns landsting. Folkbildningsrådet har till uppgift att fördela statsbidrag till folkhögskolorna i Sverige, men har ingen möjlighet att granska enskilda kurser. Genom att sända detta svar för kännedom till skolan hänvisar vi frågan till den nivå som har ansvaret."

De fyra studenterna valde att avbryta utbildningen efter en termin.

Psykosocial studiemiljö och mobbing. Frågor med anknytning till diskrimineringsgrunderna kön, etnicitet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder eller sexuell läggning.

- *"Min lärare säger kränkande saker till mig, jag tycker min lärare är rasist, jag vill anmäla!" (I det bifogade mailet ges sedan exempel på konkreta händelser.)*
- *"Jag angav vid ansökan att jag var mat allergiker ... och får nu ett brev om att jag inte kan få internatplats, bara plats på kursen ... och ingen motivering."*

- *”Jag påtalade för skolledningen att några klasskamrater knarkade, då blev jag misshandlad och när jag sedan polisanmälde ... så säger skolledningen att de inte visste någonting”*
- *”Kuratorn har obefintlig närvaro...”*

I alla samtal med studeranden och skolpersonal framkommer en samstämmig bild att det förebyggande anti-mobbingarbetet över lag fungerar bra. Likväl torde varje skola under varje läsår ha någon eller några elever som finner sig vara diskriminerade, trakasserade, utsatta för mobbing eller uppleva den psykosociala skolmiljön som problematisk. Givet att problematiken i sig tas på allvar och det finns etablerade rutiner för hur sådana ärenden ska hanteras brukar skolorna finna acceptabla lösningar. Redan idag är det möjligt för enskilda elever att anmäla skolan till Arbetsmiljöverket, vilket under 2007 skett i åtminstone två fall.³⁰

Exempel trakasserier pga kön

Följande exempel från en yrkesutbildning med musikanknytning visar att en skola inte förstått innebörden av begreppet sexuella trakasserier, alternativt trakasserier pga. sexuell läggning och i vilket skede skolans plikt att agera förebyggande kommer in i bilden. Åtminstone om skolan har som norm att inte erbjuda ett sämre skydd för sina studeranden än vad som gäller inom andra skolformer eller i ett anställningsförhållande:

NN angav att hon under det gångna läsåret vid upprepade tillfällen påtalat för en manlig lärare att jargongen i klassrummet upplevts som kränkande. NN gav följande exempel: Klasskamrater som regelmässigt använder begreppet ”bögdjäväl”. En händelse som inträffade samma dag som telefonsamtalet var att en klasskamrat komponerat en låt med ett textinnehåll som enligt NN gav uttryck för nedsättande attityder mot homosexuella. Andra exempel är att ord som ”fitta” och ”bögdjäväl” återkommer i undervisningssammanhang, dvs. ett användande av poetiska texter där dessa och liknande ord förekommit påfallande ”frekvent”. Sammantaget hade NN tillsammans med en annan kvinnlig klasskamrat sagt ifrån och påtalat när situationer uppfattades som kränkande såväl gentemot klasskamrater som gentemot den lärare som ansvarat för undervisningen. Detta skedde redan under höstterminen. Den aktuella läraren hade vanligtvis förklarat och försvarat användandet eller förekomsten av uttryck som ”bögdjäväl” och ”fitta” med att det i Sverige råder yttrandefrihet och att det även finns en konstnärlig frihet när det gäller uttrycksformer vid produktion av texter. Läraren hade enligt NN även försökt att bagatellisera eller förminska de problem som påtalas, genom att hänvisa till att det bara är frågan om ”enstaka ord”. Vid andra tillfällen hade läraren uttryckt att det blivit för mycket fokus på ”sånt här”, dvs. kvinnorna borde koncentrera sig på frågor om det tekniska framförandet och inte låta sig avledas av texternas innehåll. Läraren anser att det handlar om att förstå syftet med undervisningen inom ramen för den aktuella yrkesutbildningen. Den diskussion som kvinnorna återkommande drar igång uppfattades av

³⁰ Under perioden 2006 t.o.m. augusti 2007 har ungefär 25 folkhögskolor haft besök från Arbetsmiljöverket. Anledningarna därtill varierar.

läraren som ett exempel på att kvinnorna hade individuella problem. Dvs. att de ej hade förmåga att ta ansvar för gruppen utan ständigt tog plats med sin "diskrimineringsdiskussion".

Funktionshinder och möjligheter till särskilda stödåtgärder

En folkhögskola har möjlighet att få extra bidrag för deltagare med funktionshinder. Folkbildningsrådet fördelar statsbidrag till extra pedagogiska insatser exempelvis som ökad lärartäthet, syo-, kurators eller extra psykologinsatser. Från Sibus kan bidrag sökas för assistans, tolk, anpassning av teknisk utrustning och läromedel. Det handlar om situationer där inte andra offentliga organ har något särskilt ansvar som en kommun eller en försäkringskassa. Sibus kan därutöver ge stöd för kortare anpassningskurser eller för särskilda nätverksträffar. Sibus är Socialstyrelsens institut för särskilt utbildningsstöd vars uppgift är att förbättra studiemöjligheterna för unga och vuxna med funktionshinder.

I ett ärende ställde skolan som villkor för att en studerande med funktionshinder skulle beredas utbildningsplats, att föräldrarna skulle undersöka villkoren för att finansiera en personlig assistent. Ett korrekt agerande hade varit att skolan tagit ansvar för att finna lösningar i bidragsfrågan.

Vittnesmålet från en annan elev som vänt sig till Folkbildningsrådet kan vara ett exempel på att vissa skolor saknar kunskap om vägar och möjligheter för att söka bidrag till funktionshindrade. Möjligtvis skulle skolorna behöva bli bättre på att redovisa för en extern granskare att man har den kunskap och information som rimligtvis kan förväntas.

"Den anpassning som nämndes i samband med min antagningsintervju blev aldrig av. När jag väl påbörjade utbildningen så ville ingen stå till svars för vad som sagts. Jag fick problem med att hänga med på lektionerna och det ena problemet skapade andra problem (...) Flera lärare säger att de inte visste om mina bekymmer förrän långt in på terminen."

Övrigt, arbetsmiljö och arbetstider

Arbetstider

Under sommaren 2007 blev Folkbildningsrådet uppringt av en förälder till en studerande som då genomförde en längre arbetspraktik på en folkhögskola. Praktiken ingår som en integrerad del i en ettårig folkhögskolekurs. Föräldern hade reagerat på en schemalagd arbetsvecka på 53 timmar. Uppgifterna lät inte helt realistiska, åtminstone enligt personer med insyn i den berörda branschen. Folkbildningsrådet avstod från ett omedelbart agerande men uppmanade föräldern att förelägga någon form av skriftlig dokumentation.

Rådet har troligtvis mandat att ställa konkreta frågor om schemaläggning under praktikperiod. Men kan statsbidraget strykas om en verksamhet bryter mot vissa lagregler? I detta fall skulle en prövning behöva göras i

relation till regleringar om arbetstid. Frågan har hittills för Folkbildningsrådets del aldrig ställts på sin spets.

Arbetsplatsanpassning och rehabilitering

På en folkhögskola skadades en studerande under utbildningen i samband med en sk. tillitsövning. Vid det aktuella tillfället leddes övningen av elever i en äldre klass. Någon ansvarig från skolan var däremot inte närvarande. Händelsen medförde att den studerande inte slutförde folkhögskolekursen. Det är något oklart på vilket sätt skolans ledning inledningsvis fick vetskap om den inträffade olyckan. Efter en viss tid gjorde den skadade eleven en polisanmälan vilket ledde till att Arbetsmiljöverket hörde av sig för att genomföra en inspektion. Av inspektionsmeddelandet framgår följande:

Av aktuell händelse framgår det att ni har brister i arbetsanpassning och rehabilitering för elever som drabbats av ohälsa. Risken med det är att elever halkar efter i studierna och tvingas i onödan avbryta studierna som kan få stora mänskliga och ekonomiska följder för eleverna.

Ni ska skapa skriftliga rutiner för arbetsanpassning och rehabilitering av elever. Se 2-11 §§ AFS 1994:1 om arbetsanpassning och rehabilitering.

På Folkbildningsrådet väcktes därpå frågan om tolkningen av begreppet rehabiliteringsansvar och hur långtgående en skolas åtaganden kan tänkas vara:

När det gäller begreppen arbetsanpassning och rehabilitering finns det en rollfördelning mellan Arbetsmiljöverket och Försäkringskassan. Arbetsmiljöverket kan, med stöd av arbetsmiljölagstiftningen, ställa krav på att det finns tydliga rutiner på arbetsplatsen för att förebygga och förhindra arbetsskador. Därutöver har arbetsgivaren ett visst individansvar i den meningen att arbetsplatsen ska anpassas till den enskilda individen.³¹ Försäkringskassan har däremot ett ansvar för att, tillsammans med arbetsgivaren, göra en utredning om vilka åtgärder som kan bli lämpliga att vidta för att rehabilitera den arbetstagare som drabbats.³²

En detalj som kan leda till en viss förvirring är att begreppet arbetstagare inte är identiskt i de olika regelverken. I *Arbetsmiljölagen*, som fokuserar på hur en arbetsgivare på ett mera generellt plan organiserar sin verksamhet, inkluderas alla som genomför studier i begreppet arbetstagare. Enligt denna lag omfattas folkhögskolestuderanden av arbetsgivarens rehabiliteringsansvar. Hur en individ som drabbats av en olycka ska kunna stödjas på mest effektiva sätt definieras däremot i *lagen om allmän försäkring*. Av denna lag framgår att den försäkrades arbetsgivare efter samråd med den försäkrade ska lämna upplysningar till Försäkringskassan för att behovet av rehabilitering snarast ska kunna

³¹ Arbetsmiljölagen 3 kap. 3 §.

³² 22 kap. i lagen (1962:381) om allmän försäkring. Försäkringskassans ansvar för att upprätta en rehabiliteringsplan har blivit mer omfattande sedan 1.1.2007.

klarläggas. Sedan den 1 juli 2007 är det Försäkringskassan ansvar att formulera en rehabiliteringsplan samt att samordna och utöva tillsyn över de insatser som behövs. Denna lag tillämpar däremot ett arbetstagarbegrepp i en mera inskränkt bemärkelse. Lagen gäller enbart för personer som uppbär en sjukpenninggrundad inkomst, något som i regel inte är fallet för dem som studerar på en folkhögskola. Rehabiliteringsansvaret gentemot en studerande är därmed inte lika långtgående och omfattande som det ansvar som en arbetsgivare har gentemot en arbetstagare i traditionell mening.

De krav Arbetsmiljöverket riktar mot folkhögskolan i det aktuella fallet handlar således enbart om att skolan måste förbättra sin dokumentation om vilka rutiner som ska gälla för att förebygga, hantera och följa upp arbetsskador. Skolan måste också undersöka om det krävs särskilda anpassningsåtgärder för att en skadad elev ska kunna fortsätta sina studier.

En möjlig förbättringsåtgärd är att skolorna aktualiserar arbetsanpassnings- och rehabiliteringsfrågor i samband med att man genomför det som kallas systematiskt arbetsmiljöarbetet.

Personlig integritet, frågor kring sekretess och tystnadsplikt

Fråga i samband med ett av studerandeseminarier:

- *”Kan folkhögskolor avstå från att motivera eller bemöta kritik när enskilda elever anser sig misskrediterade eller orättvist bedömda? Går skolan under någon form av offentlighetsprincip?”*

Frågor om offentlighet och sekretess är inte enhetligt reglerade inom folkhögskolevärlden. Tvärtom, lagstiftningen berör inte de 105 privat ägda folkhögskolorna. Undantaget är hälso- och sjukvårdspersonal (ex. skolsköterska) som ”inte obehörigen (får) röja vad han eller hon i sin verksamhet har fått veta om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden”.³³ I övrigt är den enskilda skolan tämligen fri att göra sina egna etiska överväganden.

På de 43 Landstingsägda folkhögskolorna gäller däremot offentlighetsprincipen och sekretesslagen. På dessa skolor innebär det att uppgifter om de studerandes studiesituation som huvudregel är offentliga. Det gäller exempelvis antagningshandlingar, skolbetyg, resultat på skriftliga eller muntliga prov liksom studieresultat i övrigt. Andra uppgifter som är offentliga gäller närvaro och frånvaro i skolan. Som skydd för den studerandes integritet aktualiseras Sekretesslagens bestämmelser inom främst fyra områden:³⁴

1. Elevvården
2. Disciplinära åtgärder

³³ Lag (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område, 2 kap. 8 §.

³⁴ Sekretesslag (1980:100), 7 kap. 9 §.

3. Avskiljande från vidare studier
4. Studerandes och nära anhörigas identitet, adress, personnummer vid "särskild anledning"

1) Begreppet "elevvård" delas i juridisk bemärkelse in i särskild elevvård och allmän elevvård. Den särskilda elevvården utförs av skolsköterska, läkare, psykolog, kurator eller syo-konsulent. All övrig skolpersonal har en allmän elevvårdande funktion, såsom lärare, vaktmästare, bespisningspersonal eller personer som utför särskilda uppdrag inom skolans ram. Inom den särskilda elevvården gäller ett starkt sekretesskydd. Där får det inte råda något tvivel om att utlämnandet av uppgiften inte skadar den eller de som skyddet gäller. När det gäller övrig skolpersonal är utgångspunkten för en bedömning, om utlämnande av uppgift typiskt sett kan leda till men för en enskild. Detta sekretesskydd är därmed något svagare.

2+3) Utredningar och samtal i disciplinära ärenden eller vid ärenden i samband med att en studerande avskiljs kan sekretessbeläggas. Själva beslutshandlingen är däremot alltid offentlig.

4) Begreppet "särskild anledning" för att skydda en studerandes eller nära anhörigs identitet eller adress syftar främst på situationer när den som känner sig hotad kan göra troligt att han eller hon är förföljd. Detta kan ske genom att exempelvis hänvisa till akt- eller journaluppgifter från socialtjänst och sjukvård eller till en dom.

Detta faktum, dvs. att sekretesskyddet för majoriteten av de folkhögskolestuderande försvann i och med att folkhögskoleförordningen avskaffades 1991, har uppmärksamats i en skrivelse till regeringen. Skrivelsen var en begäran om att införa en tystnadspliktsreglering för den folkhögskoleverksamhet som bedrivs i enskild form.³⁵ Av svaret från Utbildningsdepartementet (8 mars 2007) framgår att "uppgiften att granska verksamheten och kvaliteten inom folkbildningen ligger främst på folkbildningen själv." Därefter hänvisar departementet till att "regeringen uppdragit åt Folkbildningsrådet att initiera en överenskommelse mellan folkbildningens anordnare i syfte att stärka deltagarnas rättsliga ställning."³⁶ Det är således uppenbart att *regeringen inte har för avsikt att vidta lagstiftningsåtgärder utan problemet bör följaktligen hanteras inom ramen för en avtalslösning.*

Frågor om arkivering m.m.

Rätts säkerhetsaspekter ur ett studerandeperspektiv aktualiseras i frågor om arkivering på ett likartat sätt som i avsnittet som berör integritetsfrågor. Olika regler gäller för folkhögskolor som drivs i offentlig respektive

³⁵ Skrivelsen har författats av Staffan Olsson som skrivit boken "Sekretess och anmälningsplikt i förskola och skola, Studentlitteratur 2001, 2006.

³⁶ Skrivelse U2006/6214/SV från den 18 mars 2007, Utbildningsdepartementet.

privat regi. Frågan torde även beröra studieförbunden i de fall som en kurs eller utbildning kan sägas ha en längre varaktighet.

Riksarkivet har utfärdat allmänna råd om bevarande och gallring av handlingar rörande kommunernas och landstingens utbildningsväsende, RA-FS 2002:2. I inledningen till dessa råd görs en hänvisning till arkivlagen (1990:782). Följande står angivet om folkhögskolor, vilket syftar till de skolor som drivs i landstingens regi. Texten är ett direkt citat:

Mellan de streckade linjerna följer ett utdrag ur RA-FS 2002:2, s 29-30, avsnitt 14

 Handlingar som inte tas upp i detta avsnitt kan återfinnas i avsnitt 3 *Styrelse/nämnd för utbildning*, avsnitt 8 *Gymnasieskola*, och avsnitt 15 *Skolsocial verksamhet och skolhälsovård*.

Handlingar som bör bevaras:

- Folkhögskolenämndens (motsvarande) protokoll.
- Protokoll från ledningsgrupp (motsvarande).
- Protokoll från lärarråd (motsvarande).
- Protokoll från klass- och ämneskonferenser.
- Protokoll eller minnesanteckningar från lokala samverkansgrupper.
- Diarier.
- Verksamhetsplaner.
- Scheman.
- Elevregister (företeckningar, klassliggare och dylikt).
- Intyg över genomgångna utbildningar.
- Prospekt och informationsmaterial om utbildningar.
- Handlingar som rör elevers projektarbeten och dylikt.

Handlingar som kan gallras:

Handlingar	Gallring
Handlingar rörande statsbidrag (ansökningar, beslut, redovisningar)	10 år
Skolans exemplar av statistiska uppgifter som lämnats till Statistiska centralbyrån	2 år
Inspektionsprotokoll från tillsynsmyndigheter	5 år
Ansökningshandlingar	När eleven avslutat sin utbildning
Underlag för intagning	När eleven avslutat sin utbildning
Ansökan och beslut om studieuppehåll	Vid inaktualitet

Det faktum att enskilda skolor inte omfattas av skyldigheten att arkivera handlingar enligt arkivlagen har uppmärksammats år 2000 av Skolverket och Riksarkivet i en skrivelse till regeringen. I SOU 2002:121 s 281-283 beskrivs denna problematik och utredningen nämner två förslag till lösning. Här följer ett utdrag från nämnda sidor:

Allmänhetens insyn i fristående skolor

Offentliga skolor, dvs. skolor som har kommuner, landsting eller staten som huvudman, omfattas av offentlighetsprincipen. En viktig del i denna princip är handlingsoffentligheten vilken regleras i tryckfrihetsförordningen. De skall också tillämpa sekretesslagen och arkivlagen. En väsentlig skillnad mellan offentliga skolor och enskilda skolor är att enskilda skolor inte omfattas av offentlighetsprincipen eller skyldigheten att arkivera handlingar enligt arkivlagen.

Eleverna i enskilda skolor har ett intresse av att betygshandlingar bevaras. Eleverna bör ha samma möjligheter som elever i offentliga skolor att i efterhand kunna begära ut uppgifter om genomförd skolgång. I dag finns inga bevarandekrav för dessa handlingar vilket innebär att eleverna inte kan vara säkra på att betygshandlingar finns kvar om originalbetyget går förlorat. Det finns även andra exempel på handlingar som det vore viktigt att enskilda skolor bevarade t.ex. nationella prov, provresultat samt åtgärdsprogram. Detta är av betydelse dels med tanke på elevernas rättssäkerhet, men även med tanke på tillsyn, uppföljning och utvärdering av verksamheten. Dessutom kan det vara önskvärt med tanke på allmänhetens intresse av insyn i offentligt finansierad verksamhet samt forskningens behov. I sammanhanget kan nämnas att Skolverket och Riksarkivet har påtalat behovet av arkivregler för vissa handlingar i fristående skolor bl.a. betygshandlingar, åtgärdsprogram samt beslut i elevvårdsärenden (skrivelse till Utbildningsdepartementet 2000-10-04).

Kommittén har strävat efter att utveckla en så långt möjligt gemensam reglering för offentliga och enskilda skolor. Samma slags dokument kommer att finnas i skolorna oavsett vem som är huvudman för skolan. Kommittén anser att det behövs en reglering av enskilda skolors arkivvård. Det finns flera modeller för att åstadkomma detta.

En modell innebär att vissa handlingar hos enskilda skolor jämställs med handlingar hos kommunala myndigheter. Därigenom skulle handlingarna bli allmänna och de kommunala arkivmyndigheterna skulle få tillsyn över dem. Regleringen sker genom att vissa angivna handlingar i enskilda skolor omfattas av tryckfrihetsförordningens, sekretesslagens och arkivlagens bestämmelser. Tekniskt genomförs detta genom en ändring i sekretesslagen (bilagan till 1 kap. 8 § sekretesslagen). Fördelen med modellen är bl.a. att den löser den rättssäkerhetsproblematik som beskrivits ovan samtidigt som den tillförsäkrar allmänhetens insyn i verksamheten. Lösningen är lagstiftningstekniskt enkel då det endast handlar om att utöka tillämpligheten av ett redan färdigt system för handlingsoffentlighet,

sekretess och arkiveringsskyldighet. Å andra sidan skulle den innebära stora förändringar för enskilda skolor med ett helt nytt system och ökad administration. Skolverket och Riksarkivet har förordat en sådan lösning i ovan nämnda skrivelse. Liknade system finns för högskolor som drivs i privaträttslig form.

En annan lösning skulle vara att huvudmannen för en enskild skola skall kunna bli skyldig att också lämna in handlingar till Skolverket eller kommunen där skolan är belägen för att allmänheten skall tillförsäkras insyn i den enskilda skolan. Detta föreslogs i propositionen om demokrati för det nya seklet (prop. 2001/02:80 s. 106.108). Förslaget antogs dock inte av riksdagen. I propositionen nämndes som exempel på handlingar som skulle ges in till Skolverket betyg, handlingar om skolans lokaler, verksamhetsberättelser, timplaner, scheman och klassorganisation.

I princip bör handlingsoffentlighet gälla när offentlig förvaltning anförtros enskilda skolor i vart fall i ärenden som har karaktär av myndighetsutövning. Kommittén är emellertid inte beredd att nu föreslå en sådan lösning.

Kommittén föreslår i stället att den modell som föreslogs i demokratipropositionen fullföljs. Tekniskt löses detta på sätt som föreslagits i propositionen nämligen genom att närmare föreskrifter om vilken information som skall ges in meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Utredningens förslag har inte utmynnat i någon proposition för riksdagen att ta ställning till. Efter regeringsskiftet har skolfrågor blivit föremål för nya utredningar. Under våren 2008 väntas en "DS" (departementsserie) med förslag till ny skollag. Enligt nuvarande tidtabell ska en proposition om ny skollag vara klar till 2009. Ikraftträdandet beräknas till 2010. Arkiveringsproblematiken är aktuell i detta utredningsarbete. Det förslag som för närvarande diskuteras avviker från de varianter som föreslogs i 2002 år utredning.

5 Det förebyggande perspektivet – kvalitet, (själv)granskning och uppföljning

Kvalitet och folkbildningens övergripande målsättningar

Riksdagens övergripande målsättningar för folkbildningen utgör en grundläggande referensram för utredningsarbetet. I folkbildningspropositionen och i den nya förordningen om statsbidrag till folkbildningen identifieras sju verksamhetsområden som motiv för statligt stöd.³⁷ En sak som är iögonfallande är att dessa områden i hög grad sammanfaller med de områden som skyddas av gällande diskrimineringslagstiftning / lagstiftning om mänskliga rättigheter (MR). Undantaget är diskrimineringsgrunden sexuell läggning:

- Alla människors lika värde och jämställdhet mellan könen
- Förebygga segregering, diskriminering m.m. pga. *etnicitet* och *religiös övertygelse*
- Den demografiska utmaningen och
- livslångt lärande har anknytning till begreppet *åldersdiskriminering*
- Personer med *funktionshinder*
- Folklig kultur
- Folkhälsa, hållbar utveckling och global rättvisa

Det bör noteras att en rad beslut inom FN har understrukt att begreppet mänskliga rättigheter och dess olika aspekter ska ses som *ömsesidigt samverkande och som delar av samma helhet*. Översatt till folkbildningsvärlden skulle det innebära att en anordnare har ett bristande demokrati- eller MR-perspektiv om denne exempelvis väljer att aktivt vidta stödåtgärder avseende funktionshinder men struntar i att problematisera frågor om jämställdhet eller etnicitet. Folkbildningens anordnare måste med andra ord ha som ambition att hålla alla bollarna i luften samtidigt.

I Folkbildningspropositionen anges en ny inriktning för att förbättra uppföljningen av att statsbidraget används på ett effektivt sätt. Folkbildningsrådet har initierat en stor satsning med början 2007 för att utveckla och precisera kvalitetsarbetet inom folkbildningens organisationer. Från år 2007 gäller som statsbidragsvillkor att varje studieförbund och varje folkhögskola årligen ska lämna in en kvalitetsredovisning per den 15 november. Att det finns tydliga kopplingar mellan kraven i en kvalitetsredovisning och begrepp som studerandeinflytande samt förebyggande åtaganden mot mobbing och diskriminering framgår av regler och praxis inom skolans och högskolans område.

³⁷ Prop. 2005/06:192, Lära, växa förändra. Regeringens folkbildningsproposition. Förordning (1991:977) om statsbidrag till folkbildningen (Folkbildningsförordningen).

Inom skolans område görs en tydlig koppling mellan kvalitetsfrågor i allmänhet och frågor om systematiska förebyggande rutiner avseende likabehandling i synnerhet. Av 3a § i Förordning (1997:702) om kvalitetsredovisning inom skolväsendet framgår att i kvalitetsredovisningen skall uppföljning och utvärdering av sådan likabehandlingsplan som avses i Barn och elevskyddslagens 6 § (L 2006:67) redovisas. *Motsvarande lagregel föreslås beröra även folkbildningsområdet* enligt SOU 2006:22, En sammanhållen diskrimineringslagstiftning. ”Diskrimineringspropositionen” väntas vara klar under hösten 2007. Därpå följande lagändringar kommer troligtvis att träda ikraft under 2008.

I Högskoleverkets kvalitetsarbete ingår att granska jämställdhet, mångfald och studerandeflytande (Se bilaga 12, p 14-15). Ansvariga är Högskoleverkets utvärderingsavdelning. Exempelvis att planer för jämställdhet och mångfald antingen a) finns, b) följs upp eller c) att systematiska uppföljningar ger upphov till kontinuerliga förbättringar. I propositionen ”Studerandeflytande och kvalitetsutveckling” framförs bl.a. följande tankegångar:³⁸

- ”Lärosätena bör i årsredovisningen redovisa hur studentinflytande utvecklas. Redovisningen bör inkludera studentinflytande ur ett jämställdhetsperspektiv”. (s 26)
- ”Studenterna skall ha rätt att ingå i alla beslutande organ inom högskolan som på något sätt har betydelse för utbildningen. (...) frågor om t.ex. budget, resurser och administration är av stor betydelse för utbildningen och studenternas situation (...) Högskolan och studentkåren bör tillsammans komma överens om vilka organ som studenterna skall vara representerade i”. (s 28)
- ”...att studenterna får ingå i beredande organ och att samråd sker i lämpliga former på ett tidigt stadium och under processens olika steg”. (s 29)
- ”Kursutvärderingar bör vara obligatoriska (s 30) (...) måste förenas med en rättighet att få information om resultaten och att få delta i diskussionen om förbättringar”. (s 31)

Riksdagens sju övergripande målsättningar för folkbildningsverksamheten utgör den naturliga ramen för att bedöma kvalitén inom denna utbildningsform. Detta starka fokus på att förmedla värderingar som levandegör begreppen demokrati, mänskliga rättigheter och hållbar utveckling gör denna utbildningsform unik. Folkbildningsuppdraget skiljer sig från vanligt skolväsende i den meningen att det inte enbart finns ett uppdrag att förmedla en demokratisk värdegrund. Folkbildningen ska därutöver skapa engagemang för ett aktivt deltagande i samhällsutvecklingen. Dvs. det finns ett uttalat uppdrag till att koppla ihop ett engagemang i kollektiva aktiviteter tillsammans med den enskilda individens behov av utbildning eller fortbildning. Därutöver har folkbildningen en uttalad kompensatorisk uppgift, dvs. att utjämna klyftor i samhället genom bildning. Det är denna koppling av individuellt och kollektivt perspektiv i

³⁸ Prop. 1999/2000:28, Studerandeflytande och kvalitetsutveckling i högskolan.

relation till begreppet demokrati som kan sägas motivera de särskilda statsanslag som Folkbildningsrådet fördelar.

Folkbildningsrådets roll

Folkbildningsrådets verksamhet styrs i första hand av dess stadgar, förordningen (1991:977) om statsbidrag till folkbildningen, samt regleringsbrev och riktlinjer som regeringen årligen utfärdar. Deltagarriktiga frågor berörs i viss utsträckning i folkbildningsförordningen. Där anges att de allmänna kurserna är avsedda främst för dem som saknar grundskole- och gymnasieutbildning, att det finns en 18-års gräns för antagning till allmän kurs, men att även yngre deltagare får antas som går ett individuellt program i gymnasieskolan. Vidare framgår att statsbidrag inte får användas till verksamheter med kommersiellt syfte och att undervisningen ska vara avgiftsfri.

På Folkbildningsrådets webbplats finns anvisningar som förklarar och konkretiserar hur villkoren för statsbidrag ska tolkas och tillämpas. Folkbildningsrådet har även sammanställt riktlinjer för studieomdömen.

När en anordnare bryter mot förordningen

Får Folkbildningsrådet kännedom om att ett en lokal anordnare i ett studieförbund kan tänkas bryta mot statsbidragsvillkoren eller rådets kriterier och villkor för statsbidrag, tar rådet kontakt med förbundet på central nivå. Folkbildningsrådet riktar sina krav på den nivå i en organisation som är direkt mottagare av statsbidrag. Folkbildningsrådet kan begära att förbundet genomför en internutredning och att resultatet avrapporteras tillbaka till rådet inom viss tid. Det är sedan Folkbildningsrådets styrelse som ytterst har att ta ställning till om det i kommande års statsbidrag till detta studieförbund görs en avräkning pga. felaktig inrapportering. Motsvarande procedur gentemot en folkhögskola innebär att Folkbildningsrådet direkt tar kontakt med den enskilda skolan. Visar det sig skolan ha brutit mot villkoren görs en bidragskorrigering i efterskott.

Förebyggande perspektiv – uppföljning, utvärdering och kvalitetsgranskning

Inför 2007 har Folkbildningsrådet av regeringen getts anvisningar att utveckla gemensamma kvalitetskriterier.³⁹ Detta arbete ska ses som ett led för att underlätta och effektivisera Folkbildningsrådets uppdrag att följa upp och utvärdera att skattemedel används på ett korrekt sätt.

³⁹ Folkbildningens organisationer har arbetat aktivt med att utveckla kvalitetsredovisningar åtminstone sedan 2004. Detta arbete finns bl.a. redovisat i Folkbildningsrådets rapport "Att utveckla kvalitet" från 2005.

Folkbildningsrådets uppföljningar sker i relation till folkbildningsförordningen och rådets kriterier och villkor för statsbidrag. Därmed är fokus kopplat till villkoren för att erhålla statsbidrag. Folkbildningsrådet tar del av dokument från enskilda folkhögskolor (ibland kombinerat med besök) och studieförbund. Folkbildningsrådet genomför dessutom nationella utvärderingar som ur olika perspektiv belyser hur syftet med statsbidraget uppnås.

Det finns en väsentlig skillnad mellan studieförbund och folkhögskolor när det gäller Folkbildningsrådets möjlighet att direkt ta del av förhållandena som berör enskilda deltagare. Folkbildningsrådets uppföljning riktar sig mot statsbidragsmottagarna. Därmed sker kommunikationen med studieförbunden med de centrala förbundskanslierna. Studieförbunden har å sin sida ett åtagande att genomföra viss internkontroll, se avsnittet nedan. De enskilda folkhögskolorna är däremot direkta mottagare av statsbidrag. Folkbildningsrådet har därmed en direkt kommunikation med den lokala nivån.

Ett exempel, samband mellan aktiva åtgärder och individens rättssäkerhet

Inom diskrimineringslagstiftningen finns en tydlig koppling mellan krav på sk. aktiva åtgärder *och* möjligheten för en individ att få rättelse i ett enskilt ärende.⁴⁰ Utifrån denna utrednings uppdrag, dvs. ur ett förebyggande *och* deltagarrättsligt perspektiv kan behovet av förstärkta sk. aktiva åtgärder illustreras med följande exempel:

Folkbildningsrådet fick i augusti 2007 en skrivelse från föräldrarna till en 19-åring som har diagnosen Aspergers Syndrom. Föräldrarna uppmärksammade Folkbildningsrådet på att ett villkor för att folkhögskolor ska uppbära statsbidrag är att dessa ska prioritera elever med funktionshinder som har svårt att hitta en plats i det övriga eftergymnasiala utbildningsväsendet. I det aktuella fallet hade, enligt föräldrarna, ett muntligt löfte givits om en studieplats till höstterminen under förutsättning att en extern finansiering av en personlig assistent kunde garanteras. I ett senare skede hade dock 19-åringen fått besked om att en studieplats inte gick att ordna. Vid ett samtal mellan Folkbildningsrådet och skolans representanter blev några saker tydliga. Skolans representanter framförde goda argument för att den studerande/föräldrarna inte kan ha haft fog för att tro att en antagning redan hade ägt rum vid sidan om den ordinarie antagningsproceduren. Folkbildningsrådet saknar dock mandat att inleda en utredning för att kunna ta ställning till om skolan begått ett fel när 19-åringen inte blev antagen. Däremot blev det uppenbart att det fanns brister avseende

⁴⁰ Aktiva åtgärder är ett samlingsbegrepp i samband med upprättande av jämställdhets- och likabehandlingsplaner. Metodiken bygger på momenten nulägesbeskrivning, formulering av utvärderingsbara mål, tidsbestämda åtgärder för att nå målsättningen samt utvärdering av förra årets åtgärder.

kunskaper och rutiner för att stödja funktionshindrade elever. Hade denna brist kunnat uppmärksammas långt tidigare?

När Folkbildningsrådet gör sin årliga granskning av skolornas användning av statsbidrag finns det vissa krav på insändande av policydokument. Folkbildningsrådet hade från den aktuella skolan under de tre senaste åren bl.a. begärt att få ta del av ett policydokument som ska exemplifiera hur skolan tillämpar villkoren för ett särskilt statsbidrag, det sk. förstärkningsbidraget. Sett till samtliga folkhögskolor utgår detta särskilda statsbidrag till övervägande del (85-90%) som stöd till funktionshindrade samt till en mindre del (10-15 %) till invandrade med brister i svenska språket. Den aktuella skolan har studeranden av bägge kategorier. Skolans policydokumentet berörde dock enbart åtgärder för den ena kategorin (invandrare). Något påpekande från Folkbildningsrådets sida att skolan saknar strategier och förhållningssätt för att stötta funktionshindrade deltagare hade inte skett, vare sig år 2005, 2006 eller 2007.

Behov av förändrade rutiner

Som tidigare nämnts har Folkbildningsrådet för avsikt att utveckla och även resursmässigt förstärka uppföljnings- och utvärderingsinsatserna inför 2008. Givet att Folkbildningsrådet följer den syn på kriterier för kvalitetsredovisning som tillämpas av Skolverket och Högskoleverket kan rådet sägas ha ett uppdrag att granska deltagarinflytande och medverka vid utarbetande av planer för jämställdhet, likabehandling eller systematiskt arbetsmiljöarbete. Av Skolverkets allmänna råd för arbetet med att främja likabehandling framgår att en likabehandlingsplan bl.a. bör utgå från en aktuell kartläggning av verksamhetens behov med en tydlig koppling till varje diskrimineringsgrund. Dvs. även de funktionshindrades situation och behov på skolan bör kartläggas varje år. Planen ska vidare beskriva rutiner för akuta åtgärder och uppföljande insatser. Likabehandlingsplanen ska vidare beskriva hur studerandemedverkan är organiserad och den ska även innehålla en planering för personalens kompetensutveckling. I det aktuella ärendet var det uppenbart att skolan saknade kunskaper om villkoren för att söka stöd för elever med funktionshinder. En korrekt upprättad likabehandlingsplan hade identifierat denna brist samt angett och tidsbestämt nödvändiga åtgärder. Frågan är om Folkbildningsrådet har avsatt resurser så att ambitionsnivån för förebyggande granskningar kan nå upp till den nivå som gäller inom övrigt skolväsende?

Medial uppmärksamhet

Oklarheter i samband med en annan skolas antagningsförfarande av en studerande, tillika med Aspergers Syndrom, ledde enbart en månad tidigare till följande mediala uppmärksamhet: Två artiklar i Dagens Nyheter, ett TT-telegram som i sin tur resulterade i sex likalydande notiser i landsortspressen. Därutöver skrev en landsortstidning i trakten

en egen lång artikel och två Norrlandstidningar gjorde egna uppslag om rättsäkerheten hos folkhögskoleelever. Det är inte säkert att omständigheterna i fallet med 19-åringen bedömts vara så entydiga att skolan blivit skadeståndsskyldig om ett rättsligt förfarande inletts. Skolor måste däremot räkna med att en medial uppmärksamhet kan bli ytterst belastande. Hade möjligheten att vända sig till en folkbildningens överklagandeinstans varit önskvärd såväl ur anordnarens som ur den enskilde deltagarens perspektiv? Kan föräldrarnas kontakter med pressen i fallet "Asperger 1" ha haft ett samband just med det faktum att det saknades en överprövningsinstans?

Folkbildningsrådets medlemsorganisationer

Folkbildningsrådet består av tre medlemsorganisationer: Folkbildningsförbundet, Rörelsefolk högskolornas intresseorganisation (RIO) samt Sveriges Kommuner och Landsting. Dessa tre organisationer utfärdar inga regler som berör deltagarrättsliga frågor hos en enskild folkhögskola eller lokal enhet av ett studieförbund. Ett undantag är Folkbildningsförbundet som med Konsumentverket ingått en överenskommelse som reglerar vissa deltagarrättsliga frågor, se även sidorna 17 och 46. En särskild Etikdelegation har utarbetat några dokument som definierar vissa för studieförbunden gemensamma förhållningssätt, framför allt i frågor om anordnarens ansvar och villkoren för statsbidrag.

Studieförbunden - internkontroll och kvalitetsredovisning

För att garantera att verksamheten är i överensstämmelse med villkoren för statsbidraget bedriver de åtta studieförbunden löpande uppföljning av verksamheten. Vidare görs en särskild internkontroll av minst 5 procent av verksamheten. Resultatet av studieförbundens internkontroll redovisas i sin tur till Folkbildningsrådet. Rådet gör en självständig bedömning så att rapporterade verksamheter bedrivs enligt förordningens villkor samt rådets kriterier och villkor för statsbidrag. Konsekvensen kan bli en justering av statistikunderlaget och/eller återbetalning av statliga medel.

Statens krav på redovisning av att statsanslag används på ett korrekt sätt har gradvis ökat. Nuvarande agenda formulerades av den dåvarande socialdemokratiska regeringen och den har i sak inte ifrågasatts av nuvarande regeringsallians. Det är således regeringen som ställt krav på Folkbildningsrådet att under 2007 utveckla gemensamma riktlinjer för redovisning av ett systematiskt kvalitetsarbete för samtliga studieförbund (och folkhögskolor). Statens krav på gemensamma riktlinjer för kvalitetsredovisning ska förstås som en effektivisering och strukturering av det arbete som Folkbildningsrådet sedan tidigare bedriver, nämligen granskningen av förbundens internkontroll av verksamheten.

I dagsläget (juni 2007) pågår inom studieförbunden arbetet med att formulera tydliga och övergripande kvalitetskriterier inom respektive organisation.

Genomgång av skolors styrdokument, några noteringar

Många av de brister som uppmärksammats i kapitel 4 bör kunna förebyggas genom tydliga ställningstaganden från skolans sida. Det handlar om rutiner som anger när saker och ting ska göras, inom vilket forum och vem som är ansvarig. I bilagorna 5 och 6 finns två dokument som kan användas som lärande exempel.

Bilaga 5 är ett måldokument som antogs 2003 och som regelbundet revideras. I dokumentet sammanfattas skolans profil och de övergripande målsättningarna för folkbildningen i 16 punkter. Dessa för skolan övergripande mål bryts i sin tur ner i ett antal verksamhetsmål samt kriterier för utvärdering av verksamhetsmålen.

Bilaga 6 ger exempel på hur man på en A4 sida får en bra överblick över alla olika typer av styrdokument som kan finnas på en skola. Det framgår när dokumentet är upprättat och om det regelbundet behöver revideras. Eventuella ansvariga är tydligt identifierade. *Dokumentet kan användas för att reflektera över vilka styrdokument som finns på den egna skolan. Kan det vara aktuellt att lägga till eller dra ifrån det ena eller andra dokumentet som finns i bilaga 6? Är det exempelvis nödvändigt att ha en handlingsplan för kretsloppstänkande/miljöpolicy?*

En lämplig utgångspunkt när man funderar över ”minimivån” av planer och policydokument är att utgå ifrån de krav som är direkt tvingande för en utbildningsanordnare. Vid genomgången av olika skolors styrdokument var det uppenbart att det saknas central branschinformation som översiktligt upplyser den enskilda anordnaren om de olika krav som är ”obligatoriska” respektive vilka planer eller policydokument som kan kategoriseras som ”frivilliga”.

En annan utgångspunkt för ett ställningstagande är om en anordnare vill erbjuda en sämre skyddsnivå för de egna deltagarna än vad som krävs enligt skollagen eller högskolelagstiftning. Detta är synnerligen aktuellt då det snarare är regel än undantag att såväl folkhögskolor som studieförbund har deltagare i sina verksamheter som styrs av olika regelverk. Möjligheterna för deltagare att vända sig till tillsynsmyndigheter eller överklagandeinstanser varierar i många fall mellan olika kurser, i undantagsfall även inom ramen för samma kurs.

Ur dessa nyss nämnda perspektiv ställer sig följdfrågor. Exempelvis varför en enskild folkhögskola som särskilda policyfrågor lyfter fram just tre områden: Droger, mobbing (”alla former av mobbing ska bekämpas”) och rasism/främlingsfientlighet. Nästa led i frågeställningen blir om det är medvetet eller omedvetet att områden som funktionshinder, jämställdhet, religion eller annan trosuppfattning och sexuell läggning osynliggörs? Har en viss skola kanske problem att förmedla innebörden av en av dessa diskrimineringsgrunder? I sammanhanget är det viktigt att påminna sig om att ”smörgåsbordsprincipen” inte står i

överensstämmelse med ett mänskliga rättighets perspektiv. Samtliga områden som skyddas av diskrimineringslagstiftning ses som ömsesidigt samverkande och som delar av samma helhet.

Granskningen av styrdokument visar att en del av de aktiviteter som deltagarna aktivt ska engageras i såsom jämställdhets- och arbetsmiljöplaner mer har karaktären av policydokument än att de regelbundet uppdateras, innehåller tidsatta åtgärder och utvärderas. Ett dokument som bilaga 6 ger såväl en studerande som enbart vistats på en skola under ett kort tag, som en utomstående granskare en snabb och enkel möjlighet att sätta sig in i problematiken.

Några folkhögskolor har dokument som explicit handlar om deltagar- eller studerandeflytande. I de sammanhangen är det vanligt att beskriva funktionen av klassråd, kursråd, biblioteksråd och elevkår. Det är mindre vanligt att nämna elevskyddsombud eller medverka vid utarbetande av likabehandlingsplan.

6 Forum för överklagande och tvistelösning

Regeringens utgångspunkt

Följande tankar formuleras i folkbildningspropositionen: ”Det skulle inte vara möjligt för staten att reglera förhållandet mellan utbildningsanordnaren och de studerande inom folkbildningen utan att i grunden ändra relationen mellan staten och folkbildningen. (...) Regeringen avser mot denna bakgrund (...) att initiera en överenskommelse mellan anordnarna inom folkbildningen. En rimlig utgångspunkt för en sådan reglering kan vara att tvister mellan enskilda studeranden och folkhögskolor eller studieförbund skall hänskjutas till någon slags skiljenämnd och att utbildningsanordnarna åtar sig att följa nämndens utslag.”⁴¹ Den nya regeringsalliansen har hittills markerat att man delar denna ståndpunkt.⁴²

Självregleringsorgan och privata skiljedomsinstitut

Självregleringsorgan eller privata skiljedomsinstitut är en vanlig företeelse inom näringslivet för att utanför det ordinarie rättsväsendet reglera avtalsrättsliga tvister såväl mellan näringsidkare som mellan konsument och näringsidkare.⁴³ Inom arbetsrätten har industrins parter avtalat fram egna tvistelösningsmekanismer inom ramen för industriavtalet för att bevara partsautonomin och undgå inblandning från Medlingsinstitutet. Överklagandenämnder av den karaktären som regeringen möjligtvis har haft i åtanke när utredningsuppdraget formulerades förkommer även inom skolvärlden. Ett exempel på ett sådant organ är Överklagandenämnden för högskolan i Jönköping, vilken är en privat utbildningsanordnare.⁴⁴

En vanlig anledning till att företag är villiga att finansiera privata rättsvårdande organ är att en bransch genom auktorisation eller liknande mekanismer vill försöka att motverka konkurrens från oseriösa företagare. Ett annat argument för privata nämnder är att särskild branschkompetens kan garanteras på ett helt annat sätt än om det offentliga domstolsväsendet skulle anlitas. Ytterligare skäl är att skiljedomsförfaranden i regel är snabbare och smidigare än processande i domstolar. Inblandade parter är ofta överens om att en utdragen rättsprocess inte är i någons intresse. Att undvika mediernas uppmärksamhet kan, överfört till folkbildningssektorn, vara välkommet såväl från en anmälares sida som från den enskilda utbildningsanordnaren.

⁴¹ Prop. 2005/06:192, s 64.

⁴² Se skrivelse från Utbildningsdepartementet till Staffan Olsson, fotnot 36.

⁴³ Ett tjugotal sådana nämnder och råd kan man studera under följande länk: <http://www.klagareklam.se/index.php?ID=20>

⁴⁴ Instruktion för Överklagandenämnden finns i bilaga 9.

Att utveckla organ för självreglering kan även vara en väg för att förebygga lagreglering eller myndighetsövervakning. Detta var en uttalad strategi när bemanningsföretag blev tillåtna i början av 1990-talet och branschen utvecklade en egen branschorganisation inklusive ett eget etiskt råd.⁴⁵ Skapandet av en nämnd skulle även kunna ses som ett strategiskt drag inför framtida risker av uppsplittring och fragmentisering inom folkbildningen. Aviserade frivux- och yrkeshögskolereformer är exempel på förändringstryck i omvärlden som på sikt kan hota folkbildningens självständiga ställning. Ett osäkert framtidsscenario kan vara ett tillkommande argument för att förstärka sådant som bidrar till en gemensam normbildning och identitet inom folkbildningen.

Folkbildningen och den gemensamma identiteten

Folkbildningspropositionen ger uttryck för att folkbildningen ses som en bransch som består av såväl studieförbund som folkhögskolor. En fråga som utredaren ställer sig är om folkbildningens organisationer vill uppfatta sig som en bransch, vill värna om gemensamma institutioner och utåt förmedla en bild av samhörighet mellan folkbildningens olika delar? Att skapa en skiljenämnd är i normalfallen ett uttryck för att på ett institutionellt plan vilja stärka någon form av gemensam normbildning.

I samband med diskussioner med företrädare från studieförbunden har vissa framfört den inställningen att branschen, dvs. folkbildningen själv, visserligen ska ta hand om de interna problemen – kanske i form av någon nämnd eller liknande – men i dessa sammanhang har man enbart refererat till de åtta studieförbunden. Detta synsätt innebär att folkbildningsbranschen i själva verket bör uppfattas som två separata branscher: Studieförbunden har sin branschorganisation och folkhögskolorna har sin.

Begreppet folkbildningens anordnare

Svaret på frågan vilka verksamheter som ska omfattas när regeringen använder begreppet ”folkbildningens anordnare” är inte heller helt givet.

Olika perspektiv

Eftersom Folkbildningsrådet fick utredningsuppdraget skulle man kunna argumentera för att enbart folkbildningsverksamheten ”under FBR:s paraply” ska vara föremål för utredning. Folkbildningsrådet har dessutom befogenhet att fatta beslut som berör tilldelning av statsbidrag samt en uppföljande och analyserande funktion när det gäller begreppet folkbildningsverksamhet.

⁴⁵ Ett aktuellt initiativ för att förekomma eventuella lagstiftningsåtgärder beskrivs i bilaga 11.

Folkbildningens anordnare är dock engagerade i mer än strikt folkbildningsverksamhet. Inom folkhögskolevärlden är förhållandena sådana att verksamhet som genererar skattemedel för folkbildningsändamål enbart står för 75 procent av omsättningen. Tendensen synes vara att folkbildningsandelen kan komma att minska ytterligare, bl.a. mot bakgrund av den aviserade frivux reformen. När en deltagare går på en folkhögskola kan det vara så att rättssäkerhetsaspekterna hos en och samma anordnare kan bestämmas av tre eller fyra olika regelverk beroende på om det rör sig om upphandlad gymnasieskolverksamhet, folkbildningsverksamhet, kvalificerad yrkesutbildning, kompletterande utbildning, utbildning med SAGA medel eller en med Arbetsförmedlingen avtalad utbildningsinsats. Skillnader kan föreligga inte bara mellan olika kurser, utan i undantagsfall kan olika elever i samma kurs styras av olika regelverk avseende villkor för avskiljande, överklagande etc.

Ur anordnarens perspektiv skulle det kunna vara av intresse att klagomål från samtliga studeranden kan hanteras av ett och samma organ vars auktoritet bygger på ingående kunskaper om den egna branschen. Förenklade rutiner gentemot olika deltagarkategorier och en vilja att stärka folkbildningssektorn på ett mera generellt plan kan vara argument för en sådan lösning. Studieförbunden månar om ett tydligt och enhetligt ”varumärke” i sin kommunikation med omvärlden. Av de olika kurskatalogerna framgår det att varje studieförbund vill lyfta fram en egen särskiljande profil.

En fråga man kan ställa sig är följande: Bör inte alla deltagare inom ett studieförbund ha samma rättstrygghet oavsett finansieringsformerna för den enskilda kursen? Kan samma resonemang även gälla för en folkhögskola? En annan fråga i samma riktning är om utbildningsanordnarna enbart har en uppsättning av policydokument för samtliga studerande- och personalkategorier? Rutiner mot mobbing, arbetsmiljöplan, handlingsplan mot sexuella trakasserier, tillgänglighetsplan / åtgärder gentemot funktionshindrade etc. Har anordnarna skilda dokument eller olika normer för olika studerandekategorier?

Liknande resonemang skulle kunna anföras från de studerandes sida. En enda ansvarig att vända sig till när det gäller frågor och klagomål måste rimligtvis förenkla tillvaron.

Saken kan ses ur ett annat perspektiv. För vissa av folkbildningens organisationer är det uttalat att förmågan att kunna härbärgera en mångfald av olika utbildningsformer är en starkare identitet än tillhörigheten just till folkbildningssektorn. I ett sådant fall är det naturligt att intresset är begränsat för att gemensamt bygga upp ytterligare en folkbildningsinstitution som ett led i att stärka autonomi och identiteten hos just denna utbildningsform.

Uppdragsutbildningar, samarbetet med AMS m.fl.

Folkhögskolornas engagemang i verksamheter som inte finansieras med skattemedel för folkbildningsverksamhet ökar stadigt. I den meningen finns det likheter mellan många folkhögskolor och flera av studieförbunden. Bland folkhögskolorna utgjorde 2006 uppdragsverksamheten drygt 20 procent av elevunderlaget.

Den största enskilda köparen av utbildningsplatser har hittills varit Arbetsmarknadsstyrelsen, AMS. Inom ramen för den sk. aktivitetsgarantin har folkhögskolorna erbjudit kurser som förmedlat baskunskaper på grundskolenivå eller i kärnämnen på gymnasienivå. Dessa kurser får maximalt omfatta sex månader. I de överenskommelser som finns mellan Folkbildningsrådet och AMS finns inga formuleringar som anknyter till frågor om vilken rättslig ställning (rättigheter) dessa studeranden har hos den enskilda utbildningsanordnaren. Från och med den 1 januari 2008 finns det inte längre någon central överenskommelse mellan FBR och AMS. Däremot kommer folkhögskolorna att kunna ingå avtal med Arbetsförmedlingarna på regional nivå om att anordna liknande utbildningar.

Den aviserade Frivux reformen är ett annat exempel på att folkbildningens organisationer utsätts för ett tryck att konkurrera med rent kommersiella utbildningsanordnare om marknaden för uppdragsutbildningar. Folkhögskolornas engagemang på ”uppdragsmarknaden” handlar inte enbart om att i konkurrens med andra anordnare bedriva en i grunden skattefinansierad utbildningsverksamhet. Ljungskile folkhögskola har exempelvis arrangerat en rad kurser på uppdrag av Volvo.

KY-utbildningar och kompletterande utbildningar

Av bilaga 4, sidan 2 framgår att beslut i avskiljandefrågor eller beslut om sökanden uppfyller kraven på behörighet enbart kan överklagas om huvudmannen är stat, kommun eller ett landsting. Denna möjlighet finns därmed hos enbart fyra av sju folkhögskolor och inte hos någon av anordnarna som tillhör studieförbunden. Totalt finns det 21 anordnare av KY-utbildningar inom folkbildningens organisationer.⁴⁶

De studerande som går på kompletterande utbildningar saknar möjligheter att överklaga beslut i samband med antagning, disciplinära åtgärder eller avskiljande. Detta berör studeranden vid 27 olika utbildningar hos studieförbunden och en folkhögskola.

⁴⁶ Statistik om KY- och kompletterande utbildningar finns i bilaga 1.

En utblick mot högskolevärldens regelverk

En annan fråga som inställer sig är, om den inbördes heterogena kategorin av ”uppdragsstuderanden” ska uppmärksammas i den kommande överenskommelsen? När ett universitet bedriver rena uppdragsutbildningar och studenterna avser att ta högskolepoäng jämföras dessa studenter ur ett rättsligt perspektiv med övriga studeranden. Högskolelagstiftningen med dess möjligheter att överklaga etc. gäller oavsett om Volvo eller CSN bidrar med pengar. I analogi med denna praxis skulle man kunna plädera för att när en folkhögskola avser att utfärda någon form av intyg eller behörighet för en studerande så bör samtliga jämföras avseende skydd och rättstrygghet.

Ett argument *mot* att under en nämnd inordna andra kategorier än den ”äkta folkbildningsverksamheten” är att det redan finns en rad tillsynsmyndigheter som täcker olika sektorer. Skolverket eller KY-myndigheten har således tillsyn över vissa studerandekategorier. Detta ”skydd” varierar dock. Således finns överklagandemöjligheter för studeranden i KY-utbildningar men inte för dem som går på kompletterande utbildningar. Det berör 27 utbildningar hos studieförbunden och en folkhögskola. Dessutom finns i vissa fall fler ”rättigheter” på de landstingsdrivna folkhögskolorna jämfört med övriga privata anordnare.

I sammanhanget bör det noteras att Högskolans överklagandenämnd har kompetens att avgöra diskrimineringsärenden trots att det finns en myndighetsstruktur med särskilda diskrimineringsombudsmän. Ett diskriminerande beslut kan därmed ändras eller upphävas av Överklagandenämnden. Enbart i det fall när en studerande begär skadestånd ska denne vända sig till någon av ombudsmännen. Den ”privata” överklagandenämnden vid Högskolan i Jönköping (se bilaga 9) har valt en liknande lösning trots att de studerande formellt redan har en ombudsmannastruktur att vända sig till. Högskolan i Jönköping synes ha haft som utgångspunkt att rättssäkerheten för de studerande ska vara på samma nivå som inom övrig utbildningssektor. Trots att det finns en myndighetsstruktur att vända sig till avseende diskrimineringsfrågor har man valt att lösa sådana tvister ”på nära håll”.

ARN – studieförbundens överklagandenämnd?

I samtal med företrädare för studieförbunden har framkommit att det för studiecirkele- och kursverksamheten redan existerar en instans för tvistelösning, nämligen ARN. Som framgår av bilaga 7 behandlar ARN i genomsnitt fem ärenden per år som har anknytning till studieförbunden.

Från Folkbildningsförbundets sida anser man att Konsumentverket är en samtalspart för att reglera vissa återkommande problem i samband med reklamation och återtagande av anmälan före cirkelstart. Ur ett förhandlingsprotokoll från 1998 framgår bl.a. att om cirkeln inte

motsvarar vad som avtalats enligt beskrivning skall konsumenttjänstlagens bestämmelser om fel i tjänst tillämpas.⁴⁷ Av förhandlingsprotokollet framgår dessutom att överenskommelsen gäller verksamhet enligt folkbildningsförordningen. Varför studieförbundens verksamhet som bedrivs utan folkbildningsstöd inte omfattas av överenskommelsen är ej dokumenterat.

Vid tidpunkten för tillkomsten av överenskommelsen med Konsumentverket var ett folkbildningsorgan, dvs. frågan om en egen branschnämnd, inte aktuell. En slutsats av denna utredning är att det kan finnas skäl att ompröva värdet i att verksamhet som bedrivs enligt folkbildningsförordningen hänvisas till ett konsumenträttsligt forum för tvistelösning. Utredaren ställer sig frågan om inte folkbildningsverksamheten har, eller åtminstone borde ha, en egen kvalitet som skiljer sig från den vuxenutbildning eller kursverksamhet som kan erhållas på marknaden, dvs. den situation som föreligger vid ett typiskt konsumentköp. Stöd för ett sådant synsätt finns i motiven till varför folkbildning subventioneras med skattemedel. Detta konstaterande är ingen kritik av själva innehållet i överenskommelsen med Konsumentverket. Det vore däremot mera logiskt om överenskommelsen gällde den delen av studieförbundens verksamhet som *inte* subventioneras med folkbildningsmedel.

En faktor som kan vara förvirrande när man diskuterar om ARN är ”rätt forum” i detta sammanhang är att studieförbundens verksamhetsutbud har karaktären av ”blandad portfölj”. Av de ärenden som hamnat hos ARN kan många sannolikt betecknas som konsumenträttsliga tvister i ordets egentliga bemärkelse. Ju dyrare en kurs är, desto mindre är sannolikheten att en skattefinansiering ligger i botten.⁴⁸ Ärendena hos ARN kan därför mycket väl vara exempel på att en kund har köpt en tjänst i form av en utbildning. Denna tjänst gav anledning till klagomål ungefär på samma sätt som klagomål kan uppstå vid köp av andra tjänster än utbildning.

Utredningen ser fler problem i att ARN skulle vara studieförbundens högsta instans för tvistelösning. Tveksamheten med att likställa folkbildningsverksamhet med ett traditionellt konsumentköp har redan nämnts. Därutöver saknar ARN behörighet att pröva frågor som är av central betydelse i denna utredning, nämligen möjligheten att pröva villkor för antagning, disciplinära frågor, avskiljande m.m. Av bilaga 1 framgår att studieförbunden anordnar olika typer av längre utbildningar: kurser med statsbidrag via FBR, kompletterande utbildningar och KY-utbildningar. En annan begränsning med ARN är det faktum att muntliga överläggningar mellan parterna inte är möjliga.

⁴⁷ Konsumentverket Dnr 98/K1151. Protokoll fört efter förhandlingar mellan Konsumentverket/Konsumentombudsmannen (KOV/KO) och Folkbildningsförbundet.

⁴⁸ Flera ARN ärenden gällde yrkanden på över 20 000 kronor. 11 ärenden handlade om en fotokurs som kostade 50 000 kronor. Kurser med stöd av folkbildningsanslag ligger i regel inte på dessa summor.

Behovet av en nämnd ur deltagarens ” riskperspektiv”

Det förefaller finnas avgörande skillnader mellan en deltagares ”utsatthet” inom ramen för en längre kurs i förhållande till deltagaren i en studiecirkel, för att inte tala om deltagande vid ett kulturarrangemang som varar några timmar. Att leva på studiemedel och måhända även organisera internatboende medför med nödvändighet en avsevärd ekonomisk uppoffring för den enskilde kursdeltagaren. Det utesluter inte det faktum att den enskilde deltagaren troligtvis uppfattar studierna som en investering för framtiden.

Förhållandena inom studiecirkelverksamheten är av annan karaktär. Enligt villkoren för statsbidraget bygger studiecirkeln på att deltagarna har inflytande över innehåll och upplägg samt att kunskap söks gemensamt. Tränings-, övnings-, repetitions- eller produktionsmoment får således inte ha en dominerande roll. Gemensam planering och ömsesidigt lärande mellan kursdeltagare och cirkelledare är således studiecirkelns signum. Begreppet maktordning torde inte vara särdeles relevant när cirkelverksamhet ska beskrivas. Varaktigheten är begränsad. Normalt pågår en cirkel under cirka 10 veckor, men då handlar det om en sammankomst i veckan om kanske två gånger 45 minuter. Den ekonomiska risken är i regel tämligen blygsam, i normalfallet någonstans mellan noll och 2000 kronor.⁴⁹

Dessa förhållanden skulle tala för att behovet av en nämnd för överklagande och tvistelösning ter sig olika beroende på om det å ena sidan är frågan om kulturevenemang, studiecirkel och kortkurser och å andra sidan längre kurser. Denna bild bekräftas även i enkäten till studieförbundens lokalavdelningar.

Med vilka frågor ska man kunna vända sig till nämnden?

Vid samtal med företrädare för studieförbunden framkom att det i regel finns interna rutiner för klagomålshantering. Studieförbund har ett intresse av att ”deltagaren ska vara nöjd” oavsett om man delar den klagandes invändningar eller ej. Ett studieförbund beskrev sin klagomålshantering på så vis att det mesta klarades upp på lokal nivå, därefter fanns det en regional nivå. Skulle problemen kvarstå finns det en särskild resursperson på central nivå som kan rycka ut vid behov av tvistelösning. Denna trestegsordning var däremot inte nedtecknad och formaliserad utan ”det fungerar bara så”. Ur ett deltagarperspektiv är det uppenbart att studieförbunden inte har något enhetlig hantering för klagomål och där ARN utgör så att säga det sista ledet. En sak är däremot tydlig. Inom ramen för studieförbundens interna klagomålshantering kan troligtvis ”alla ärenden” behandlas. ARN tar däremot ställning i vissa uppräknade situationer. Dessutom är det enbart möjligt med ett skriftligt förfarande. ARN har i den meningen ingen aktiv tvistelösande eller medlande funktion.

⁴⁹ Kostnadsläget är högre i storstadsregionerna jämfört med övriga landet.

Som referens och för att vidga perspektivet presenteras i bilaga 9 överklagandenämnden för högskolan i Jönköping. Denna nämnd har ett mera omfattande mandat än ARN och muntliga förhandlingar är möjliga. Däremot faller inte alla de typer av klagomål som finns exemplifierade under kapitel tre in under nämndens kompetensområde.

En principiellt viktig fråga är om en nämnd ska hantera allt eller enbart vissa uppräknade ärendetyper? Vad som även kan vara angeläget är att förtydliga någon form av ärendegång innan en fråga ska behöva belasta ”sista instans”. För studieförbunden kan det exempelvis innebära att lösningar först ska ha sökts på lokal/regional respektive regional/central nivå. På en folkhögskola bör skolans styrelse först ha behandlat ärendet innan en nämnd blir behörig att göra en prövning. Frågan om tidsramar kan även aktualiseras i detta sammanhang. En studerande ska inte behöva vänta på att styrelsen sammanträder om tre månader.

Ytterligare en fråga handlar om lämpligheten att dra en gräns avseende varaktighet och ekonomisk risk? Ett alternativ är att enbart ha som kriterium att verksamheten ska vara längre än tolv veckor, som i överenskommelsen med Konsumentverket.

Drar man vissa gränser avseende ärendets karaktär samt ekonomisk risk eller varaktighet innebär det att övriga klagomål i så fall får hanteras inom respektive studieförbund eller folkhögskola.

Tillsynsfunktionen – utökat mandat för Folkbildningsrådet?

Givet att man bestämmer sig för att nämnden har behörighet att pröva vissa begränsade frågor kvarstår det faktum att deltagare/studeranden har vänt sig till Folkbildningsrådet med frågor som berör ett bredare spektrum, vilket framgår av framställningen i kapitel 4. Vill man skapa en liknande rättstrygghet inom folkbildningen som inom de utbildningar Skolverket har tillsyn över innebär det att Folkbildningsrådet får ett tillkommande mandat som liknar en tillsynsfunktion.⁵⁰ Det innebär att en studerande ska kunna vända sig till Folkbildningsrådet och begära en inspektion exempelvis i en fråga som gäller lämpligheten av vissa lokala regler i samband med internatboende eller påtalade brister avseende undervisningens kvalitet.

Folkbildningsrådet, ytterligare varianter och frågor

Som alternativ till en nämnd och/eller någon form av utökad ”tillsyns”-funktion kan man tänka sig den möjligheten att folkbildningsförordningen får vissa tillägg. Syftet skulle vara att ange flera situationer som ger Folkbildningsrådet mandat att utfärda

⁵⁰ Jämför sidan 1 i bilaga 3 och sidan 1 i bilaga 4.

anvisningar. Den gamla folkhögskoleförordningen med tillhörande föreskrifter från Skolöverstyrelsen är ett exempel i den riktningen.⁵¹

En del av de problem som uppmärksammats i kapitel 4 handlar om bristande informationsinsatser. Folkbildningsrådet eller folkbildningens överklagandenämnd skulle på samma sätt som Högskoleverket kunna åta sig att ge ut ett nyhetsbrev eller anordna en särskild webbplats med rubriken ”studeranderätt”.⁵²

En annan fråga att ta ställning till är balansen mellan Folkbildningsrådet och dess medlemsorganisationer inom en nämnd. Nämnden bör ha en kanslifunktion, en ordförande och några andra oberoende ledamöter. Är Folkbildningsrådet det organ som är närmast till att utse och garantera ett neutralt perspektiv? Medlemsorganisationerna representerar i första hand anordnarperspektivet, dvs. den part som den enskilde deltagaren står i ett konfliktförhållande till.

Man kan även tänka sig att överenskommelsen inledningsvis är tidsbegränsad och att man tillämpar en provoperiod av två eller tre år. Därefter görs en utvärdering.

Finansiering

Av materialet framgår att en nämnd till övervägande del kommer att belastas med frågeställningar som kommer från folkhögskolor. Studieförbundsärenden blir sannolikt relativt sällsynta. Finansiering av tillkommande verksamheter skulle kunna ske utifrån en uppskattad proportion mellan ärenden från folkhögskolor och studieförbund.

Parterna i en frivillig överenskommelse

Frågan om vilka parter som kan ingå en sådan överenskommelse som regeringen önskar är inte färdigutredd vilket framgår av bilaga 10. Vissa parter har initierat en intern diskussionsprocess. Från landstingsfolkhögskolorna saknas samlade synpunkter.

Utredaren kan kontaktas via e-post: eberhard.stuber@folkbildning.net
Telefon: 08-412 48 28 eller 070-266 53 98

⁵¹ Se tidigare referens till Kerstin Mustels rapport.

⁵² Högskoleverkets nyhetsbrev ”studenträtt” finns på följande webbplats:
<http://www.hsv.se/publikationer/nyhetsbrev/studentratt.4.44aba2dc11030072f758000326.html>

Ur FBRs årsredovisning 2006

Deltagare i Fhsk verksamhet höstterminen 2006

- Långa kurser	26 200
- SAGA arbetsgarantistudier	3 900
- Kurser via LAN/Af	253
- Ungdomsplatser-AMS	460
- Individuellt gymnasieprogram	199
- Kurser via kommuner	1 100
- Övr uppdragsutbildningar	1 900

Övrigt

- Deltagare med funktionshinder utgör 10 procent av samtliga deltagare på långa kurser
- Antalet invandrare är 15 procent vid långa kurser, av dessa har de flesta (11 procent) brister i svenska språket.
- Totalt antal funktionshindrade och invandrare med språksvårigheter utgör 7 800 av 26 200 studeranden vid långa kurser.

KY Utbildning (se dnr 2007/1065)

- Stfb har 10 anordnare med drygt 800 studeranden
- Fhsk har 11 anordnare med knappt 800 studeranden

Kompletterande utbildningar

- Stfb har 27 utbildningar som beviljats statligt stöd enligt förordningen om statligt stöd till kompletterande utbildningar (Källa SKOLFS 2006:21, Ö2). I normalfallet är antalet årselevplatser på dessa utbildningar mellan 20-30. Det handlar om cirka 700 studeranden. Följande stfb finns representerade: Folkuniversitetet, Medborgarskolan, Studieförbundet, ABF.
- Det är enbart någon enstaka fhsk som arrangerar någon sådan utbildning (ex Hellefors Design Collage med 32 platser).

Kontakttolkutbildningar (se www.tolk.su.se)

Dessa utbildningar omfattar i regel 1 års studier på halvtid. Förutom vissa folkhögskolor arrangerar fyra olika studieförbund kontakttolkutbildningar. Totalt erbjuds 200 platser.

Totala antalet deltagare i långa kurser

Folkhögskolverksamhet 26 000

Annan verksamhet på Fhsk

SAGA arbetsgarantistudier	3 900
Kurser via LAN/Af	253
Ungdomsplatser-AMS	460
Individuellt gymnasieprogram	199
Kurser via kommuner	1 100
Övr uppdragsutbildningar	1 900

Totalt 7 800

Långa kurser Stfb (KY, Kompl Utb, Kontakttolk, annat) 1 700

Totala antalet studeranden på långa kurser inom Stfb och Fhsk 35 500

Procentuell andel studeranden som ej har bidrag via FBR är 26 procent, dvs drygt en fjärdedel. Stfb andel studerande i långa kurser är drygt 4 procent varav några hundra får bidrag via FBR.

Folkbildningsrådet

Cirkeldeltagarnas rättsliga ställning

Vi är tacksamma för din hjälp och ber dig svara senast den 20:e april

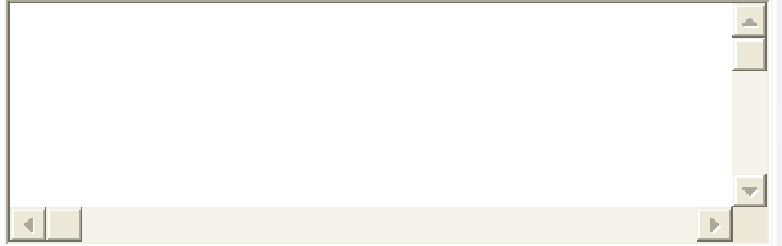
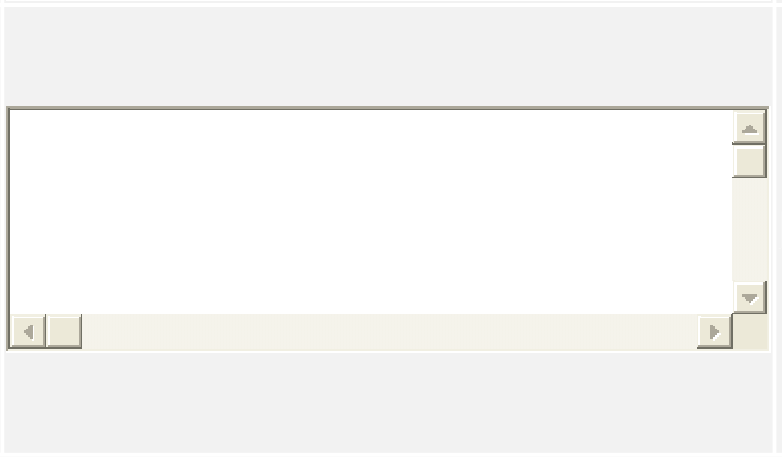
1. Inom vilka områden har ni under de senaste tre åren fått kännedom om klagomål från enskilda deltagare i verksamheten?

- Inga nämnvärda klagomål
- Tolkningsfrågor avseende anmälan, avhopp, händelser under pågående verksamhet, förväntat innehåll eller resultat, kostnader och betalning.
- Arbetsmiljöfrågor i vid bemärkelse, såväl fysisk som psykosocial miljö. Mobbing och kränkande särbehandling ingår i denna problematik.
- Likabehandlings- och diskrimineringsfrågor relaterat till någon av de diskrimineringsgrunder som återfinns inom arbetsrätten (kön, etnicitet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning).
- Personlig integritet och sekretess

Annat

2. Kompletterande frågor

Beskriv kortfattat och något mera preciserat de problem som varit vanligast förekommande.

Upplevs det att interna styrdokument skulle kunna förbättras för att i framtiden undvika likartade problem?	
Går det att se ett samband mellan verksamhetens varaktighet samt den ekonomiska risken för den enskilde deltagaren? Vilken varaktighet/längd i tid eller vilka ekonomiska åtaganden har det i de uppkomna situationerna varit frågan om?	

3. Gör ni bedömningen att skapandet av en "folkbildningens besvärsinstans" kan fylla en funktion för att stärka deltagarnas rättsliga ställning?

Ja
 Nej

4. Oavsett om ni hittills upplevt något av de problem som ovan antyds. Finns det behov av informations- eller utbildningsinsatser kring några av dessa frågor?

Ja
 Nej

Om ja, ange kort i vilken form.

Powered by Easyresearch

Innehåll

1. Statens skolverk
 - 1a. Enheten för tillsyn
 - 1b. Barn och elevombud för likabehandling (BEO)
2. Skolväsendets överklagandenämnd
3. Komvux (särskilda bestämmelser)
4. Kompletterande utbildningar (särskilda bestämmelser)
5. Övrigt

1a. Statens skolverk / Enheten för tillsyn

Grund för agerande

Skollagen 1 kap. 13 §. Tillsynen preciseras i 1-3 §§ i Förordning 2002:1160.

Utbildningsinspektioner

Sedan 2003 granskas alla kommuner och skolor samt kommunernas förskoleverksamhet, skolbarnomsorg och vuxenutbildning under en 6-årsperiod. Inspektionens uppgift är att klargöra hur väl en verksamhet fungerar i förhållande till bestämmelserna i skollagen, skolformsförordningarna och de nationella läroplanerna.

Utbildningsinspektionen omfattar en granskning och bedömning på kommun och skolnivå som tar fasta på både kvaliteten och "den rättsliga aspekten" i de inspekterade verksamheterna. Av Skolverkets årsredovisning för 2006 framgår att inspektionerna bl.a. berör följande frågor:

- Kunskapsresultat och bedömning av lärande.
- Granska innehåll i läroböcker.
- Genomgång av styrdokument.
- System och rutiner för arbete mot kränkande särbehandling och att det finns ett arbete med likabehandlingsplan.
- Att allmänna råd om kvalitetsredovisning följs.
- Om anordnarens ekonomi kan anses vara stabil.

Resultatet utmynnade bl.a. i en rapport om "könsskillnader i måluppfyllelse och utbildningsval".

Påtryckningsmedel vid identifierade brister

- Vid upptäckta brister återkommer verket med förnyad inspektion efter 3 månader. I 26 av 28 fall var alla brister åtgärdade alternativt att det fanns en tidsplan för att åtgärda bristerna. Även 2 års uppföljningar förekommer. Gentemot fristående skolor finns som tillkommande sanktion en möjlighet att återkalla rätten till bidrag.

Anmälningar från elever

Utredning av cirka 1000 *anmälningsärenden* per år varav 36 procent rör kränkande behandling, 23 procent särskilt stöd, 22 procent huvudmannens organisation och styrning och 13 procent rätten till utbildning (ÅR 2006). Ett tiotal ärenden har initierats på eget initiativ.

Akuta missförhållanden

I speciella fall kan Skolverket besluta om att göra en akut insats. I normalfallet görs denna insats i form av ett oanmält besök i verksamheten/skolan. Besöket går till så att två inspektörer besöker skolan, intervjuar rektor, lärare, elever och vid behov även annan personal. Om det finns skäl kan också förvaltningstjänstemän intervjuas liksom kontakt tas med andra myndigheter. Efter besöket upprättas ett beslut där eventuell kritik mot verksamheten anges. Ambitionen är att ärendets hela handläggning ska ske inom loppet av en månad, besöket inom högst en vecka.

Förebyggande perspektiv och elevinflytande

Elevinflytande, eventuella särskilda former för inflytande avseende vuxna elever, regleras i läroplanen. Arbete med likabehandlingsplan och systematiskt arbetsmiljöarbete (se BEO).

Sammanställningar av praxis från anmälningsärenden och redovisningar av utbildningsinspektioner finns på skolverkets webbplats.

Inom skolans område görs en tydlig koppling mellan kvalitetsfrågor i allmänhet och frågor om systematiska förebyggande rutiner avseende likabehandling i synnerhet. Av 3a § i Förordning (1997:702) om kvalitetsredovisning inom skolväsendet framgår att i kvalitetsredovisningen skall uppföljning och utvärdering av sådan likabehandlingsplan som avses i Barn och elevskyddslagens 6 § (L 2006:67) redovisas.

1b. Statens Skolverk / Barn och elevombud för likabehandling (BEO)

Grund för agerande: Lagen (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever (barn och elevskyddslagen). Förordning (2002:1160) med instruktion för Statens skolverk.

Ändamål: Främja barnas och elevers lika rättigheter samt att motverka diskriminering enligt vid tidpunkten gällande diskrimineringsgrunder. Dessutom motverka annan kränkande behandling.

Förebyggande perspektiv

Målinriktat arbete: Krav på att varje skola/förskola årligen upprättar en likabehandlingsplan. Skyldighet att utreda och vidta åtgärder mot trakasserier och annan kränkande behandling. Kravet på proaktivt agerande återfinns även i Skollagen och i läroplanerna Lpo 94 och Lpf 94. Krav på elevmedverkan framgår av Skolverkets föreskrifter om elevmedverkan i skolans arbetsmiljöarbete genom elevskyddsombud (SKOLFS 2004:13), Förordning om barns och elevers deltagande i arbetet med likabehandlingsplan (SFS 2006:1083) samt av Arbetsmiljöverkets författning ASF 2001:1 om Systematiskt arbetsmiljöarbete.

Exempel på områden som likabehandlingsplanen bör uppmärksamma:

- Trakasserier och annan kränkande behandling
- Studieklimat, psykosocial- och fysisk studiemiljö
- Rekrytering av elever
- Antagning
- Introduktion
- Schemaläggning, föräldraskap och studier
- Betyg och examination
- Undervisning

BEO:s webbplats tillhandahåller visst infomaterial samt redogörelser för ombudsmannens praxis. Webbplatsen ligger under www.skolverket.se.

Tillsyn: Respektive ombudsmannamyndighet (JämO, DO, HO, HomO) ansvarar för "sin" diskrimineringsgrund. BEOs ansvar är "annan kränkande behandling". Huvudman skyldig att lämna uppgifter på begäran av tillsynsmyndighet. Därutöver framgår av förordning (1997:702) om kvalitetsredovisning inom skolväsendet m.m. att uppföljning och utvärdering av likabehandlingsplanen ska redovisas i den årliga kvalitetsredovisningen.

Sanktionsmöjligheter: Skadestånd i samband med enskild tvist. Inga möjligheter till vitesföreläggande eller andra påtryckningsmedel i samband med tillsyn.

Vid upplevd diskriminering eller kränkning

Rätt att föra talan avseende tvist om skadestånd: Ombudsmännen och BEO i egenskap av part för en elev som medger det.

Skadestånd avser huvudmannens skyldighet att

- förebygga och förhindra
- utreda och vidta åtgärder mot trakasserier och annan kränkande behandling

Vid skadeståndsanspråk som riktas mot enskild elev eller anställd som agerat diskriminerande eller kränkande kan *Skadeståndslagens regelverk* aktualiseras.

Rättsväg för enskild elev: BEO/Ombudsmännen, TR (Tingsrätt), HovR (Hovrätt), HD (Högsta Domstolen).

2. Skolväsendets överklagandenämnd (egen myndighet)

Grund för agerande: Skollagen (1985:1100) samt förordning (1991:1122).

Behörig att överklaga:

Det är den enskilde eleven, dennes företrädare eller i vissa fall vårdnadshavaren som får överklaga till nämnden. Däremot aldrig en kommun eller annan skolhuvudman. Vem som har rätt att överklaga ett visst beslut anges närmare i skollagen. Om eleven är myndig och låter någon överklaga åt sig måste denne uppvisa fullmakt som visar att han/hon är behörig företrädare.

Följande beslut får överklagas:

Uppskjuten skolplikt och skolpliktens upphörande

Beslut om uppskjuten skolplikt och skolpliktens upphörande får överklagas av vårdnadshavaren (3 kap. 7 och 10 §§ skollagen).

Mottagande i särskolan och specialskolan

Beslut om mottagande i särskolan och specialskolan under skolpliktstid får överklagas endast av barnets vårdnadshavare (3 kap. 5 § skollagen). Motsvarande gäller för mottagande i en fristående särskola eller specialskola (9 kap. 17 § skollagen).

Specialskolan

Beslut om åtgärder för elever som inte bor hemma (specialskolan) och om rätten att fullfölja utbildningen i specialskolan får överklagas av eleven eller företrädare för denne (7 kap. 8 § skollagen).

Grundskolan

Beslut om åtgärder för elever som inte bor hemma (grundskolan), om mottagande av en elev i grundskolan från annan kommun och om rätt att fullfölja utbildningen i grundskolan får överklagas av eleven eller företrädare för denne (4 kap. 7, 8 och 10 §§ skollagen).

Särskild undervisningsgrupp

När det gäller beslut om att en elev skall undervisas i särskild undervisningsgrupp (5 kap. 5 § grundskoleförordningen) har det inte närmare angetts vem som får överklaga ett sådant beslut (8 kap. 1 § grundskoleförordningen). Beslutet angår dock endast eleven och rätt att föra talan mot ett sådant beslut tillkommer därmed endast eleven eller elevens vårdnadshavare.

Mottagande för visstidsutbildning

Beslut om mottagande för visstidsutbildning får överklagas av elevens vårdnadshavare eller, om eleven har fyllt 18 år, av eleven (12 § förordningen om visstidsutbildning vid särskilda resurscenter).

Mottagande i gymnasieskolan

Beslut om mottagande i gymnasieskolan får överklagas av sökanden (5 kap. 11 och 13 d §§ skollagen).

Mottagande i gymnasiesärskolan

Beslut om mottagande i gymnasiesärskolan får överklagas av eleven eller företrädare för denne (6 kap. 8 § skollagen). Motsvarande gäller för mottagande i en fristående gymnasiesärskola (9 kap. 17 § skollagen).

Intagning till Rh-anpassad utbildning

Beslut om intagning till Rh-anpassad utbildning får överklagas av den som begärt utbildningen (5 kap. 30 § skollagen).

Mottagande till kommunal vuxenutbildning

Beslut om mottagande till kommunal vuxenutbildning (komvux), om att utbildningen för en elev skall upphöra och om beslut att inte på nytt bereda en elev utbildning får överklagas av eleven. (11 kap. 23 § skollagen).

Mottagande till vuxenutbildning för utvecklingsstörda

Beslut om mottagande till vuxenutbildning för utvecklingsstörda (särvux), om att utbildningen för en elev skall upphöra och om att på nytt bereda en elev utbildning får överklagas av eleven (12 kap. 13 § skollagen).

Mottagande till svenskundervisning för invandrare

Beslut om mottagande till svenskundervisning för invandrare (sfi), om att utbildningen för en elev skall upphöra och om att på nytt bereda en elev utbildning får överklagas av eleven (13 kap. 13 § skollagen).

Definitioner av vissa termer

Termen *mottagande* (går att överklaga) innebär att man är behörig att söka en viss utbildning. Termen *intagning* (ej överklagbart) refererar till den situation när antalet platser är begränsat och det då görs ett urval.

Arbetsformer m.m.*Beslutets utformning och innehåll*

Ett beslut ska enligt allmänna rättsgrundsatser vara skriftligt och det ska ange vilken person (elev) det gäller och det lagrum beslutet grundar sig på. Beslutet ska innehålla de skäl som legat till grund för beslutet då ärendena avser myndighetsutövning mot enskild. Vad gäller beslut om mottagande till gymnasieskolan ska det av beslutet framgå, i de fall sökanden åberopar särskilda skäl, att kommunen har prövat de åberopade skälen. Skälen får utelämnas helt eller delvis om beslutet inte går någon part emot eller om det av någon anledning är "uppenbart obehövligt" att upplysa om skälen. Skälen får även utelämnas helt eller delvis om det är nödvändigt med hänsyn till skyddet för enskildas personliga förhållanden (20 § FL, Förvaltningslagen 1986:223).

Beslutet ska vara daterat med dagen för beslutet och vara undertecknat. Om beslutet går parten emot och kan överklagas enligt författningarna ska parten underrättas om hur han/hon kan överklaga genom en fullföljdshänvisning. Fullföljdshänvisningen kan tas in antingen i beslutet eller i en separat handling som expedieras tillsammans med beslutet. (21 § FL)

Överklagande

Beslutsmyndigheten ska först göra en s.k. rättidsprövning, d.v.s. en prövning av om skrivelsen med överklagandet har kommit in i rätt tid. Om myndigheten inte avvisar överklagandet som för sent inkommet ska överklagandet och övriga handlingar i ärendet samt ett eget yttrande skickas till nämnden utan dröjsmål (24 och 25 §§ FL). Enligt uttalande av JO bör överlämnandet ske inom en vecka (se JO:s ämbetsberättelse 1995/96 s. 314). I yttrandet ska myndigheten ta ställning till vad som anförs i överklagandet och om myndigheten vidhåller sitt tidigare beslut. Det är viktigt att myndigheten, i förekommande fall, bemöter vad som påstås i överklagandet och tar ställning till yrkanden i de fall sådana framförs. Nämndens beslut kan inte överklagas (Skollagen 1 kap. 14 §).

De handlingar som i regel skal skickas till nämnden är

- skrivelsen med överklagandet
- det överklagade beslutet (yttrandet/beslutsblanketten i gymnasie- och komvuxärenden)
- ansökan och eventuella bilagor
- yttrandet av den beslutande myndigheten
- övriga handlingar i ärendet. I en del ärenden förekommer intyg och utlåtanden som ex. habiliterings- och psykologutlåtande som i så fall ska vidarebefordras till nämnden.

Det är viktigt att överklagandet är komplett, d.v.s. att alla i ärendet förekommande handlingar finns med när ärendet överlämnas till nämnden så att inte handläggningen av ärendet fördröjs. Hela beslutsunderlaget, även bilagor till ansökan, tjänsteanteckningar m.m. ska således vidarebefordras till nämnden.

Sekretess

Hos nämnden gäller sekretess i ärenden som överklagas, "för uppgift om enskilds personliga förhållanden om det kan antas att den enskilde eller någon honom närstående lider men om uppgiften röjs. Sekretess gäller dock inte nämndens beslut i ett ärende"(7 kap. 36 § sekretesslagen).

Det är även angeläget att nämnden och den som överklagat kan komma i kontakt med beslutsmyndigheten under nämndens handläggning av ärendet. En myndighet har en långtgående serviceskyldighet mot såväl andra myndigheter som mot enskilda. (4-6 §§ FL)

Beslutsmyndighetens omprövning

Under vissa förutsättningar kan beslutsmyndigheten efter det att överklagandet inkommit och myndigheten tagit del av de skäl som anförs självmant ändra sitt beslut så som klaganden begär (27 § FL). I sådana fall förfaller överklagandet och några handlingar behöver inte vidarebefordras till nämnden.

3. Särskilda bestämmelser för vuxenutbildningen enl F 2002:1012

I 6 kapitlet finns bestämmelser om avgång (1 §), ledighet (2-3§§), disciplinära åtgärder (4-7 §§) samt överklagande (8 §). Beslut om skiljande från utbildningen, avstängning eller förvisning överklagas enl. 22a § i förvaltningslagen (1986:223). Besluten är tidsbegränsade och gäller maximalt en period av ett och ett halvt år. Grunden för ett beslut utgörs av en *disciplinär bedömning*.

Skollagen 11 kap 23 §. Beslut om mottagande, att utbildning för elev ska upphöra samt att ej på nytt bereda en elev utbildning får överklagas hos Skolväsendets överklagandenämnd. Grunden för ett beslut om upphörande m.m. utgörs av en *pedagogisk bedömning*.

4. Särskilda bestämmelser, kompletterande utbildningar enl F 2000:521

Gemensamt för denna utbildningsform är att anordnaren är en enskild huvudman och inte en kommun eller ett landsting. Totalt finns 150 utbildningsanordnare. Bland dessa finns åtminstone en folkhögskola och fyra studieförbund som totalt erbjuder 27 olika kurser med cirka 700 studeranden. Utbildningsformen ger ingen formell behörighet till fortsatta studier utan ska ses som yrkesutbildningar eller förberedelse för fortsatt högskoleutbildning främst med inriktning mot konst och hantverk. Vissa utbildningar fordrar dock genomgången gymnasial utbildning.

Frågan om avstängning av elever regleras ej. Ett sådant beslut skulle därmed ej kunna överklagas. En elev kan däremot vända sig till Skolverkets tillsynsenhet. En fråga som kan ställas är varför denna utbildningsform saknar den typ av disciplinära bestämmelser som gäller för komvux?

5. Övrigt

I kommunallagens (1991:900) 10 kapitel finns bestämmelser om laglighetsprövning. Av 8 § framgår att ett överklagat beslut ska upphävas, om

1. det inte har tillkommit i laga ordning,
2. beslutet hänför sig till något som inte är en angelägenhet för kommunen eller landstinget,
3. det organ som har fattat beslutet har överskridit sina befogenheter, eller
4. beslutet strider mot lag eller annan författning.

Vissa beslut avseende budgetfrågor kan ej överklagas.

Innehåll

1. Högskoleverkets tillsyn
2. Myndigheten för Kvalificerad Yrkesutbildning
3. Överklagandenämnden för högskolan
4. Högskoleverkets avskiljandenämnd
5. Disciplinnämnder hos enskilda universitet och högskolor
6. Övrigt

1. Högskoleverkets tillsyn

Grund för agerande: Högskolelagen och Högskoleförordningen

Ändamål: Högskoleverket utövar tillsyn för att se till att enskilda individers, främst studenters, rättssäkerhet stärks.

Tillsynsbesök

Högskoleverket genomför tillsynsbesök på några universitet och högskolor varje år. Syftet med besöken är att kontrollera att de följer de lagar och förordningar som gäller för verksamheten. Protokollen läggs ut på webbplatsen. Före besöken ska universitetet och högskolorna ha besvarat de frågor som Högskoleverket ställer. Studentkårerna får också frågorna och har möjlighet att lämna synpunkter på hur regler tillämpas.

Anmälningar från studenter och studentkårer

Om en student anser att en högskola brutit mot någon lag eller annan regel inom högskoleområdet, till exempel högskolelagen, högskoleförordningen eller Högskoleverkets föreskrifter kan man anmäla det till Högskoleverket. Detta gäller ärenden som ej kan överklagas i annan instans. Alla ärenden som anmäls till Högskoleverket avslutas med ett beslut. Högskoleverket är dock ingen domstol. Det innebär att verket bara kan rekommendera högskolan åtgärder. Om beslutet innebär kritik mot högskolan förutsätts att högskolan följer Högskoleverkets förslag till åtgärd. Anmälaren får som regel svar inom tre månader.

Förebyggande perspektiv och studerandeinflytande:

Av Högskolelagen (1992:1434), 1 kap. framgår att studenterna ska ha rätt att utöva inflytande över utbildningen, högskolorna ska verka för att studenterna tar en aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen samt ett krav på främjande av jämställdhet, förståelse för andra länder samt att rekryteringen breddas. Av 5 kap, 2 § framgår att studenter ska utse ledamöter i styrelser och andra organ såsom ex. fakultetsnämnder.

Lagen (2001:1286) om likabehandling i högskolan syftar till att främja lika rättigheter för studenter och sökande och att motverka alla former av diskriminering.

Samverkansbestämmelser finns även Arbetsmiljöverkets författning ASF 2001:1 om systematiskt arbetsmiljöarbete.

Högskoleverket ger ut nyhetsbrevet *Studenträtt* som utkommer med tre nummer per år samt återkommande *rapporter som sammanfattar viktigare tillsynsbeslut* som ofta har sin upprinnelse i en anmälan från en student eller studentkår. *Enskilda tillsynsbeslut görs tillgängliga* och är sökbara utifrån olika rubriceringar på Högskoleverkets webbplats.

I Högskoleverkets *kvalitetsarbete* ingår att granska jämställdhet, mångfald och studerandeinflytande (Rapport 2006:57 R, bilaga 1). Ansvariga är Högskoleverkets utvärderingsavdelning. Exempelvis att planer för jämställdhet och mångfald antingen a) finns, b) följs upp eller c) att systematiska uppföljningar ger upphov till kontinuerliga förbättringar.

2. Myndigheten för Kvalificerad yrkesutbildning (KY)

KY utbildningar omfattar 1-3 år. Under 2006 deltog cirka 32 600 studeranden uppdelade på 843 unika utbildningar. 1 600 deltagare bedrev studier i regi av ett studieförbund (10 anordnare) eller en folkhögskola (11 anordnare). För att bli antagen krävs högskolekompetens. Flertalet var yrkesverksamma innan studierna påbörjades och medelåldern är 29 år.

Grund för agerande: L (2001:239) om kvalificerad yrkesutbildning, 9-11 §§. F (2001:1131) om kvalificerad yrkesutbildning, 5 och 6 kapitlet.

Tillsyn

KY-myndigheten utövar tillsyn över utbildningarna. Tillsynen går normalt till så att det första intaget till varje utbildning besöks av myndigheten. Myndigheten genomför bland annat en enkät med de studerande och en djupintervju med några av dem. En tillsyn kan också göras om det finns ett behov, till exempel om de studerande framfört klagomål.

Överklagande

KY-myndighetens beslut enligt förordningen kan ej överklagas. Beslut av ansvarig utbildningsanordnare i avskiljandefrågor prövas av Högskolans avskiljandenämnd. Villkoret är dock att utbildningen anordnas av staten, en kommun eller ett landsting. Dessa beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Andra frågor kan överklagas till Överklagandenämnden men nämnden utgör då sista instans. Det gäller exempelvis avslag om begäran att få examens- eller utbildningsbevis. Beslut om sökanden uppfyller kraven på behörighet samt beslut om tillgodoräknande av utbildning får enbart överklagas till nämnden om utbildningsanordnaren är ett universitet eller en högskola med staten som huvudman. Möjligheterna att överklaga skiljer sig således avsevärt beroende på om utbildningen bedrivs i offentlig eller privat regi. Studeranden hos studieförbund och rörelsefolkhighögskolor saknar därmed överklagandemöjligheter.

3. Överklagandenämnden för högskolan

Grund för agerande: 5 kap. 1 § högskolelagen (1992:1434). I 12 kap. 2 § högskoleförordningen (1993:100) anges några av de beslut som kan överklagas till Överklagandenämnden. Förordningen (1992:404) med instruktion för Överklagandenämnden för högskolan innehåller bestämmelser om Överklagandenämndens verksamhet. 5 kap. 2 § förordningen (2001:1131) om kvalificerad yrkesutbildning innehåller bestämmelser om överklagande till Överklagandenämnden. Lagen om likabehandling av studenter i högskolan (2001:1286) innehåller bestämmelser om överklagande till Överklagandenämnden (14-15 §§).

Ändamål: Överklagandenämnden handlägger cirka 1300 ärenden per år som i första hand avser antagning till högskoleutbildning, anställning och befordran inom universitet och högskolor. Beslut får endast överklagas av den som beslutet angår samt att beslutet går honom eller henne emot.

Beslut som kan överklagas

Beslut med stöd av 12 kap. 2 § i högskoleförordningen, 1993:100:

- beslut om *anställning* vid en statlig högskola (vissa anställningar, bland annat som doktorand, är dock undantagna),
- beslut om att avslå ansökan om *befordran* till professor eller lektor,
- beslut om avslag på en begäran om *anställning som professor*,
- beslut om att en sökande inte uppfyller kraven på *behörighet* och beslut att inte göra *undantag från behörighetsvillkoren* vid antagning till grundläggande högskoleutbildning,
- beslut om *tillgodoräknande* av kurs,
- avslag på en students begäran om *befrielse från obligatoriskt utbildningsmoment*,
- beslut att *dra in resurser* för en doktorands forskarutbildning och beslut att en doktorand inte ska få tillbaka resurserna, och
- avslag på begäran att få ut *examens- eller utbildningsbevis*.
- beslut att inte bevilja den som är antagen till grundläggande högskoleutbildning *anstånd* med att påbörja studierna eller att få fortsätta sina studier efter *studieuppehåll*.

Beslut av ett universitet eller en högskola med staten, en kommun eller ett landsting som huvudman på den grunden att beslutet strider mot *diskrimineringsförbuden* eller *förbudet mot repressalier* (1, 3—4 och 7—11 §§ lagen om likabehandling av studenter i högskolan, 2001:1286).

Beslut om att kräva tillbaka *utbildningsbidrag för doktorander* (förordningen (1995:938) om utbildningsbidrag för doktorander).

Beslut av Forskningsråden om *anställning av professor, forskare och forskarassistent* (förordningen (2000:1472) om anställningar vid forskningsråd).

Högskolestyrelsens beslut rörande studentkårer m.m. (förordningen (1983:18) om studerandekårer, nationer och studentföreningar vid universitet och högskolor).

När det gäller särskilda lärarutbildningar (SÄL) får följande beslut överklagas (förordningen (2001:740) om särskilda lärarutbildningar):

- beslut om att en sökande inte uppfyller kraven på *behörighet* för att bli antagen till sådan utbildning som avses i denna förordning,
- beslut att inte göra undantag från *behörighetsvillkoren* i fall som avses i 7 kap. 3 § andra meningen högskoleförordningen,
- beslut om *tillgodoräknande* av kurs, och
- avslag på en students begäran att få ut *examensbevis* eller *utbildningsbevis*.

När det gäller kvalificerad yrkesutbildning (KY-utbildning) får följande beslut överklagas (förordningen (2001:1131) om kvalificerad yrkesutbildning): Beslut av en ansvarig utbildningsanordnare om *avslag på en studerandes begäran att få examensbevis eller utbildningsbevis*. Dessutom får följande beslut av ett universitet eller en högskola som har staten som huvudman överklagas:

- beslut om att en sökande inte uppfyller *kraven på behörighet* för att bli antagen till utbildningen, och
- beslut om *tillgodoräknande av utbildning*.

Möjlighet att överklaga: Överklagandenämndens beslut kan inte överklagas (12 kap. 5 § Högskoleförordningen)

4. Högskoleverkets avskiljandenämnd

Grund för agerande: 4 kap. 6 § högskolelagen (1992:1434) samt F (1987:915) om avskiljande av studenter från högskoleutbildning.

Ändamål: Prövar frågor om avskiljande av studenter från högskoleutbildning (80 procent av ärendena, efter anmälan av rektor) samt om upphävande av avskiljningsbeslut (ca 20 procent av ärendena). Totalt cirka 4-5 ärenden per år. Ärendena berör studenter som lider av psykisk störning, missbrukar alkohol eller narkotika eller har gjort sig skyldig till allvarlig brottslighet. Förutsättningen är att det finns en påtaglig risk för att studenten kan skada en annan person eller värdefull egendom under utbildningen.

Möjlighet att överklaga beslut: Anges i 18 § i F 1987:915 vilken hänvisar till 22a § i förvaltningslagen, dvs. allmän förvaltningsdomstol.

5. Disciplinnämnder hos enskilda universitet och högskolor

Grund för agerande: Högskoleförordningen (1993:100), 10 kap.

Ändamål: Att med hjälp av åtgärderna *varning* eller *avstängning* komma tillrätta med problem som innebär att student har brukat otillåtna hjälpmedel vid prov, stört eller hindrat undervisning, stört verksamheten inom högskolans lokaler eller utsatt annan student eller arbetstagare för trakasserier enligt gängse diskrimineringsgrunder. Beslut om åtgärd kan avse en period av högst sex månader.

Möjlighet att överklaga beslut: Anges i F 1993:100, 12 kap. 3 §. Hänvisning till 22a § i förvaltningslagen, dvs. allmän förvaltningsdomstol.

Skillnaden mellan disciplinära åtgärder och avskiljande

De disciplinära åtgärderna är en typ av bestraffning medan ett beslut om avskiljande ska förhindra att vissa studenter skadar sin omgivning. Det är disciplinnämnderna vid universiteten och högskolorna som fattar beslut om disciplinära åtgärder medan Högskolans avskiljandenämnd fattar beslut om avskiljande av studenter från högskoleutbildning.

6. Övrigt

Examination, högskolans beslut kan inte överklagas, men studenten har rätt att begära att examinatorn omprövar sitt beslut (Högskoleförordningen 23,24 §§).

Personuppgifter. Anmälan sker till Datainspektionen.

Skadestånd

Begäran om skadestånd mot staten riktas mot Justitiekanslern enligt Förordning (1995:1301) om handläggning av skadeståndsanspråk mot staten. Det gäller bl.a. anspråk på ersättning med stöd av 2 kap. 1 § eller 3 kap. 1 eller 2 § skadeståndslagen (1972:207) om anspråket grundas på ett påstående om felaktigt beslut eller underlåtenhet att meddela beslut. Förordningen gäller dock inte anspråk på ersättning som grundas på påstående om att staten inte har fullgjort sina förpliktelser enligt ett avtal, eller ett statligt anställningsförhållande.

Antaget oktober 2003, reviderad februari 2006

MÅLDOKUMENT FÖR

FOLKHÖGSKOLA

Polycymål: Västerås folkhögskola är anordnare av utbildning och folkbildning för organisationer som har sin grund i jämlikhetens, solidaritetens och demokratins principer, samt vill främja en samhällsomsorg i överensstämmelse med arbetarrörelsens grundläggande värderingar.

Västerås folkhögskola skall, i enlighet med statens mål för folkbildningen, bedriva en verksamhet som ger de studerande ökade kunskaper och möjligheter att påverka sin livssituation och skapa ett engagemang för att delta i samhällsutvecklingen.

Övergripande mål		Verksamhetsmål		Utvärdering.*	
1. Alla kurser skall genomföras av ett folkbildningsideal.		<ul style="list-style-type: none">• Kursplanens utformning bestäms i samråd med kursdeltagarna.	<ul style="list-style-type: none">• Övergripande terminsutvärderingar.• Lärare och rektors kontinuerliga utvärderingar.		
2. Inom ramen för allmän kurs erbjuds grundläggande behörighet för studier på högskola.		<ul style="list-style-type: none">• Den allmänna kursens längd är 1 - 3 år beroende på de studerandes förkunskaper.• Kursplanens utformning bestäms av kraven på behörighet för högskolestudier och i samråd med kursdeltagarna.	<ul style="list-style-type: none">• Övergripande terminsutvärderingar.• Lärare och rektors kontinuerliga utvärderingar.		
3. Utjämna utbildningsklyftor och höja utbildningsnivån i samhället.		<ul style="list-style-type: none">• Socialt, kulturellt och utbildningsmässigt eftersatta grupper prioriteras i rekryteringen till skolans långa kurser.	<ul style="list-style-type: none">• Övergripande terminsutvärderingar.• Lärare och rektors kontinuerliga utvärderingar.• Rekryteringsansvarig tillser att verksamhetsmålet följs.		
4. Ge fysiskt och socialt handikappade människor möjligheter till studier.		<ul style="list-style-type: none">• Erbjudna de studerande med handikapp en god studiemiljö.• I möjligaste mån erbjuda distansstudier som ett alternativ till personer som p g a fysiskt handikapp inte kan delta i skolans vanliga kursutbud.	<ul style="list-style-type: none">• Utvärdering i samband med den fysiska- och psykosociala skyddsronden med elev- personal- och arbetsgivarrepresentanter.• Intervjuer med berörda studerande.		

Bilaga 5. sl

Övergripande mål	Verksamhetsmål	Utvärdering.*
<p>5. Vara en utbildningsresurs för föreningar och organisationer i Västmanland.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Erbjud skolans medlemsorganisationer, samt föreningar och organisationer i övrigt i länet, samverkan vid planering och genomförande av utbildningar, kulturaktiviteter och programverksamhet. • Arbeta i och tillsammans med övriga samhället i utåtriktade aktiviteter. 	<ul style="list-style-type: none"> • Utvärdering med berörda organisationer och grupper i samhället.
<p>6. Skolans verksamhet skall kännetecknas av synsättet att människan är aktiv och skapande samt att hon kan och måste ta ansvar för sina egna och andras livsvillkor.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • I undervisningen möta deltagarna på deras kunskapsnivå och tillvarata deras egna resurser. • Utveckla de kunskaper och färdigheter hos deltagarna som gör att de kan starta en egen inlärningsprocess. • Ge deltagarna en vilja och förmåga att se studier som ett led i ett livslångt lärande. • Ge studierna en sådan utformning att de upplevs som lustfyllda av deltagarna. • Ge deltagarna en ökad självkänedom och ett ökat självförtroende. • Utveckla viljan och förmågan att uttrycka sig i grupp och offentligt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Övergripande terminsutvärderingar. • Lärare och rektors kontinuerliga utvärderingar.
<p>7. Stärka demokratin och öka jämlikheten i samhället.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Öka de studerandes kunskaper och medvetenhet om demokratifrågor i såväl skola som samhälle. • Öka de studerandes förmåga att förstå och använda sig av medias och informations- och kommunikationsteknikens (IKT:s) möjligheter. • Deltagande i temadagar, föreläsningar o d som har ökad demokrati och jämställdhet som mål. 	<ul style="list-style-type: none"> • Övergripande terminsutvärderingar. • Lärare och rektors kontinuerliga utvärderingar.
<p>8. Verka för en väl fungerande studerandedemokrati på skolan.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • De studerande är representerade i skolans styrelse, elevkår, kursråd och klassråd. • Ett demokratiskt synsätt med kursdeltagarna i centrum är grundläggande för skolans verksamhet. • Elevkårsstyrelseutbildning ges vid behov. 	<ul style="list-style-type: none"> • Övergripande terminsutvärderingar. • Lärare och rektors kontinuerliga utvärderingar. • Intervjuer med elevkårens representanter.

Övergripande mål	Verksamhetsmål	Utvärdering.*
<p>9. Stärka vårt eget kulturarbete och ge möjlighet till kulturupplevelser.</p> <p>Vidga förmågan att känna och uppleva</p>	<p>I skolans verksamhet på ett naturligt sätt erbjuda kulturupplevelser i form av teater, musik, litteratur, konst med mera.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Övergripande terminsutvärderingar. • Lärare och rektors kontinuerliga utvärderingar.
<p>10. Bidra till stärkandet av samhörighet och ansvar utöver den egna gruppen och nationen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Öka de studerandes kunskaper om främmande kulturer och levnadsmönster. • Ta tillvara de olika kulturen som finns representerade på skolan i form av temadagar, föreläsningar m m. med minst ett arrangemang per år. 	<ul style="list-style-type: none"> • Övergripande terminsutvärderingar. • Lärare och rektors kontinuerliga utvärderingar.
<p>11. Motverka rasistiska strömningar i samhället.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Respekten för människors lika värde ska genomsyra undervisningen. • Sveriges roll som ett mångkulturellt samhälle ska beaktas i undervisningen. • Nödvändigheten av solidaritet med tredje världen beaktas i undervisningen. • Temadagar, föreläsningar m m mot rasism med minst ett arrangemang per år. 	<ul style="list-style-type: none"> • Övergripande terminsutvärderingar. • Lärare och rektors kontinuerliga utvärderingar.
<p>12. Öka jämställdheten mellan män och kvinnor.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Öka de studerandes kunskaper om jämställdhetsfrågor. • I skolans hela verksamhet sträva efter att öka jämställdheten mellan könen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Övergripande terminsutvärderingar där skolans jämställdhetsplan och handlingsplan för jämställdhetsarbetet beaktas. • Lärare och rektors kontinuerliga utvärderingar.

Övergripande mål	Verksamhetsmål	Utvärdering.*
13. Ge kunskaper och ökad förståelse om ekologiska sammanhang samt ett ökat miljömedvetande.	<ul style="list-style-type: none"> • Ekologi och miljöfrågor integreras i undervisningen. Betydelsen av ett kretsloppstänkande tydliggörs för deltagarna. • Skolans skall ha en miljöplan för sortering, återvinning m m, som kan bli det goda exemplet för de studerande. • Miljödag minst en gång per år. • Miljöråd bestående av studerande och personal. 	<ul style="list-style-type: none"> • Övergripande terminsutvärderingar där skolans arbetsmiljöpolicy och handlingsplan för arbetsmiljöarbetet beaktas. • Miljörådets, lärare och rektors kontinuerliga utvärderingar
14. Informations- och kommunikationsteknikens möjligheter tas tillvara i utbildningarna.	<ul style="list-style-type: none"> • Informations- och kommunikationstekniken används integrerat i undervisningen och som ett naturligt hjälpmedel. 	<ul style="list-style-type: none"> • Övergripande terminsutvärderingar. • Lärare och rektors kontinuerliga utvärderingar. • Statistik på kursdeltagares dataanvändning beaktas.
15. Friskvårdsaspekten lyfts fram i utbildningen.	<ul style="list-style-type: none"> • Ge de studerande kunskap och insikt om hälsans betydelse för goda studieresultat och ett gott liv. 	<ul style="list-style-type: none"> • Övergripande terminsutvärderingar. • Lärare och rektors kontinuerliga utvärderingar..
16. Sveriges roll i europagemenskapen beaktas i utbildningen	<ul style="list-style-type: none"> • Ge kunskaper och färdigheter som möjliggör kritiskt och aktivt deltagande i det nuvarande och framtida Europa. • Behovet av ytterligare språkförjupning bör kontinuerligt beaktas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Övergripande terminsutvärderingar. • Lärare och rektors kontinuerliga utvärderingar.

Måldokumentet utvärderas och revideras vid behov.

*Övergripande terminsutvärderingar: Utvärderingarna skall, så långt det är möjligt, täcka in skolans måldokument, verksamhetsplan, jämställdhetsplan och handlingsplan för arbetsmiljöpolicy och handlingsplan för arbetsmiljöarbetet. En arbetsgrupp, där lärare/personal och arbetsgivare ingår, tar fram underlag för utvärderingen. Kursdeltagare inbjuds också att delta i arbetsgruppen.

KVALITETSARBETE 2007

Dokumentation och åtgärdsprogram. Sammanställning

Huvudmannadokumentation

• Stiftelseförordnande (PSK)	2001-08-21	PSK:s styrelse
• Måldokument (PSK)	2002-05-22	PSK:s styrelse
• Delegationsordning PSK/Mfhs	2004-03-26	PSK:s styrelse
• Riktlinjer för externa kurser (PSK)	1997-03-17	PSK:s styrelse

Stadgar och reglementen

2001-04-21 / 1998-12-10 Styrelsen

Delegationsordning styrelse/rektor

2005-11-25 Styrelsen

Övergripande vision

2002-12-11 Styrelsen

Skolans policydokument

• Ekonomisk policy	2002-11-29	Styrelsen
• Policy för pedagogik	2007-03-16	Styrelsen
• Policy för skolmiljö	2007-03-16	Styrelsen
• Policy för teologi	2007-03-16	Styrelsen
• Policy för relationer till närsamhället	2007-03-16	Styrelsen
• Policy för relationer till kristna rörelser i Sverige och i världen	2007-03-16	Styrelsen
• Policy för förstärkningsbidraget	2002-03-08	Styrelsen

Verksamhetsplan

Årligen i mars. Styrelsen. (2007-03-16)

Utvecklingsplan (ingår i Verksamhetsplan)

Vartannat år i sept. (2006-09-08, 12-01)

Trivselregler

Varje hösttermin. Kursrådet

Plan för jämställdhet och mångfald

Rev. i maj varje år. Styrelsen

Krisplan

Rev. 2005-11-25. Styrelsen

Kursplaner

Rev. inför varje ny kurs. Gem. vid behov

Kursutvärderingar

• Formulär A. Öppna frågor	Efter avslutad termin. Present. vid lärarråd
• Formulär B. Frågor med alternativsvar	Efter avslutad termin. Present. vid lärarråd
• Formulär C. Lärarinsats	Vid mitten av termin.
• Delkurs	Efter varje delkurs. Kursföreståndare
• Uppföljningssamtal	Efter kurslut. Rektor/kursföreståndare
InterConnect:	
• Engelsk text	Enligt ovan
• Tidigare kursdeltagare	Vårterm. efter avslutad kurs + efter 2 år
• Församlingsförest./skolledare i utlandet	Vårterminen efter avslutad kurs

Medarbetarsamtal	Okt.-nov. varje år. Rektor ansvarar
Fortbildningsdokumentation	Mars-april. Skolsekreterare
Systematiskt arbetsmiljöarbete. Rutiner	
<ul style="list-style-type: none"> • Arbetsmiljöpolicy • Kartläggning • Målformulering • Skyddskommitté • Arbetsmiljoregler • Information • Arbetsplatsträffar • Arbetsredskap och hjälpmedel • Brandskydd • Internkontroll <ul style="list-style-type: none"> ○ Kök <i>Egenkontroll med bilagor</i> ○ Fastigheter <i>Automatlarm/Brandcellsd. Brandredskap. Utrymn.vägar.</i> • VVS, värme och el • Ventilationssystem • Obligatorisk ventilationskontroll (OVK) • Kemikaliekontroll • Skador och tillbud • Våld och hot om våld • Alkohol och droger • Kränkande särbehandling 	<p>Rev. av styrelsen 2004-05-14 Jämnt årtal i jan. Rektor ansvarar. Jämnt årtal i jan. Redov. udda årtal i jan. Rond + åtgärdsprogram varje termin. Huvudskyddsombud ansvarar Skolpaket 1 och 2 tillgängliga i köket Veckoinformation. Rektor m. fl. Personalråd, köksråd, kontorsträff Vid behov. Arbetsledningen ansvarar Syst. brandskyddsarbete årligen i sept. Rektor ansvarar. Utrymningsövn. 2 gånger/termin. Huvudskyddsombud ansvarar</p> <p>Nya rutiner i mars 2007 enligt EU-lag- stiftning och Livsmedelsverkets kom- mande checklista. Hygieninformation. Kostchef ansvarar. Tekniskt brandskydd: 1 gång per månad. Vaktm. 2 gånger per termin. Vaktm. 2 gånger per termin. Vaktm.</p> <p>1 gång per år. Vaktm. 1 gång per termin. Vaktm. Intervall 2-8 år beroende på lokal. Årligen v.7. Vaktm. Kommunens inspektör Anmäls till arbetsledare, rektor och Yrkesinspektionen Anmäls till arbetsledare och rektor Anmäls till arbetsledare och rektor Anmäls till arbetsledare och rektor</p>
Kursguide (även nätversion)	Okt.-nov. varje år. PR-ansvarig
Samarbetsavtal, internationella	
<ul style="list-style-type: none"> • Good Samaritan Charity Foundation • Pentecostal Theol. Seminary of Moldava • Bekräftelse från skol/förs.ledare, Eurasien • PMU InterLife 	<p>Odessa, Ukraina 2006-05-12 Chisinau, Moldavien 2006-12-04 InterConnect . I anslutning till antagning. Riktlinjer för projektledare 2007-03-22</p>

2007-08-30 / nn

Totala antalet ärenden hos ARN (Allmänna reklamationsnämnden) som berör kurs eller utbildning (inkluderar även andra kursanordnare än studieförbund):

- 55 ärenden under 2005, 50 ärenden under 2006.

Genomgång av studieförbundsärenden under perioden 1987-2007

Cirka 100 ärenden berör studieförbund under perioden 1987-2007

- SISU 0 (Sisu idrottsutbildarna)
- Sensus 0
- Bilda 0 (Studieförbundet Bilda för kyrka och samhälle)
- NBV 1 Nykterhetsrörelsens studieförbund)
- Studieförbundet 5
- TBV 5 (Tjänstemännens bildningsförbund, numera del av Sensus)
- ABF 6 (Arbetarnas Bildningsförbund)
- Studieförbundet Vuxenskolan 8
- Medborgarskolan 16
- Folkuniversitetet 62

NBV, 1 ärende, 2002

- Parterna når överenskommelse, ärendet avskrivs.

ABF, 5 ärenden 89-01

- Kostnad för kurslitteratur som tillkommer utöver kursavgift. Ej bifall.
- Inställd studiecirkel. Tvisten löstes. Återkallad.

TBV, 5 ärenden, 87-98

- Flertalet uppklarade efter överenskommelse.
- Kritik avseende lokaler och utrustning (dvs ej kvalitet och innehåll). Gäller fotokurs för yrkesfotografer. Nämnden rekommenderar prisavdrag.

Studieförbundet, 5 ärenden, 90-03

- 2 ärenden avskrivna efter överenskommelse.

Vuxenskolan, 8 ärenden, 93-00

- Några ärenden klaras upp genom överenskommelse mellan parterna.
- 4 ärenden avser samma jägarexamenskurs.

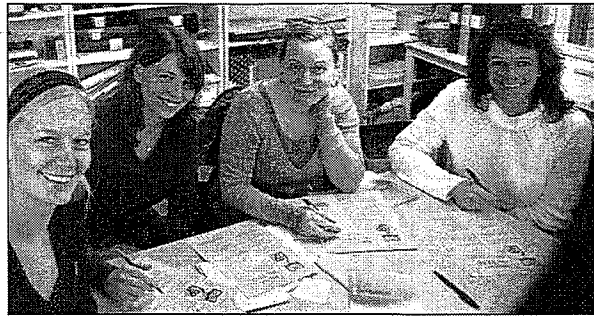
Medborgarskolan, 16 ärenden, 93-06

- Några ärenden klaras upp genom överenskommelse mellan parterna.
- Yrkat återbetalning 24 000:- pga. personliga problem, bifall 500:-.
- Yrkat återbetalning 28 000:- vid yrkeslinje för jazz och popsångsartister. Nämnden prövar ej tvister avseende bedömning av kvalitet och innehåll.
- Tvist om vad som överenskommit mellan parterna. I fallet skulle det krävs muntlig bevisning. ARN gör prövningar enbart utifrån skriftliga dokument. Ärendet avvisas.
- ARN dömer Medborgarskolan att återbetala avgift för tre kurstillfällen (violinundervisning) då läraren var bortrest alternativt att barnen hade skollov.
- Ej bifall. Framgår att avgift för kurslitteratur tillkommer.

Folkuniversitetet, 62 ärenden, 90-07 (varav 24 ärenden under 1996).

- Flera ärenden om att yrka prisavdrag för samma sångkurs (yrkat 3200:-, får 1000:-).
- Fråga om tillkommande avgifter för kursmaterial (flera ärenden).
- Tvist om prisavdrag vid avbrott av kursen (flera ärenden).
- Felaktig/otydlig prisuppgift i kurskatalog. Kursen kostade ej 5700 utan 5700 per termin. ARN anser att anordnaren ansvarar för att uppgifterna ska vara entydiga.
- Fråga om lokaler och utrustning, resp. vad som lovats i broschyr. ARN dömer till prisavdrag med 10 000:-. Anmälarna hade yrkat 25 000:- för en fotokurs som kostade 50 000. (11 ärenden avseende samma kurs)
- Oklarheter i kurskatalog om vad som ingår i viss kurs/utbildning. Oklarheter ska dömas till konsumentens förmån. Prisavdrag.
- Flera överenskommelser/förlikningar kommer till stånd vilket leder till att ärendena avskrivs.
- Några ärenden avvisas pga. tvist om kvalitet och innehåll.

En vecka vigd åt studenters rättigheter

Rättssäker test. Sara Johansson, Stina Edqvist, Moa Neuman och dekan Helena Lindholm Schulz testar sina kunskaper om GU:s regelsamling. Gör det du också!

Vet du vilka rättigheter du har som student? Om inte kan du alltid skaffa dig den lilla blå broschyren som går under namnet Regelsamling för studier vid Göteborgs universitet.

– Den är ett stöd när det går fel i vardagen, konstaterar Caroline Öhman, ordförande i Göteborgs universitets studentkårer, GUS.

En hel vecka för att uppmärksamma studenter och anställda vid Göteborgs

universitet på regelsamlingens betydelse. Det var syftet med Regelrätt vecka, som anordnades av GUS och dess medlemskårer.

Under veckan kunde intresserade bland annat ta del av föreläsningar om högskolejuridik och testa sina kunskaper i GUS regelrätta quiz.

– Veckan gick jättebra för att vara första gången vi anordnade den, och vi har fått in massor av synpunkter på

regelsamlingen nu när den ska revideras, säger Caroline Öhman.

Hon tycker att det verkar som att studenternas kunskaper om regelsamlingen är ganska god. Problemet med den är bara, att den idag inte är så slagkraftig.

– Studenter som påpekar för institutionerna att de inte följer den får ofta svaret att institutionen inte har råd.

Och många vet inte vart de ska vända sig då, säger Caroline Öhman.

Därför behövs det en revidering av regelsamlingen. För den är viktig.

– Den är studenternas och de anställdas gemensamma dokument som ser till att vi studenter får en rättssäker vardag och en bra utbildning.

TEXT OCH FOTO: LINA SÖDERSTRÖM

Har du koll på dina rättigheter som student?

Hur rättssäker är du, student? Man måste känna till sina rättigheter för att kunna kräva dem, skyldigheterna har man ändå.

Göteborgs universitets studentkårer har konstruerat ett litet test du kan göra för att avgöra hur väl du kan dina rättigheter. Är du Rättsäkra Robin. Koll på läget (typ) Kim eller kanske Oreglerade Orvar? Lycka till!

1 Hurrå! Du är student vid GU, det räknas du som eftersom...

- 1. Du läser en kurs på grundnivå.
- x. Du har avslutat en gymnasieutbildning.
- 2. Du är antagen till och bedriver studier vid universitetet.

2 Du har du börjat och du som student ska ha tillgång till bland annat kursplan, kursschema och examinationsschema. Men när ska du senast ha det?

- 1. Senast vid kursstart.
- x. Innan kursens slut.
- 2. Första veckan av kursen.

3 Det är dags att sätta tändarna i kurslitteraturen. Du ska kunna hämta litteraturlistan på institutionen...

- 1. Vid kursstart
- x. Senast fyra veckor innan kursstart
- 2. När tentan närmar sig

4 Vissa grejer bör man inte missa, de obligatoriska momenten i en kurs ska...

- 1. Studenterna helst få information om vid kursstart.
- x. Komma som en överraskning.
- 2. Klart framgå av kursplanen.

5 Du som student har rätt till ett begränsat antal examinationstillfällen, nämligen...

- 1. 3
- x. 1
- 2. 5

6 Du har tänkt att tenta av några gamla släpande poäng som du missade i början av din studietid, men kursen slutade gå förra terminen. Har du rätt att tenta av dem ändå?

- 1. Ja, det är min rätt!
- x. Det bör jag ha.
- 2. Nej, har kursen slutat gå så har den det.

7 Du och din examinator är inte överens om hur lyckad din hemtenta var, eller din omtenta heller för den delen. Du tycker att det har gått bra, examinatorn är skeptisk. Vad kan du göra nu?

- 1. Skriv till institutionen att jag vill ha en annan examinator och då får jag det.
- x. Inget, traggla vidare med fler omtentor tills examinatorn ser min storhet.
- 2. Be examinatorn att boka träff med mig och studierektorn, så att han/hon får medla.

8 Du har väntat och väntat på tenteresultatet från den hypersvåra IKT-tentan. Det har gått två och en halv vecka, och du sitter där på anslagstavlan i korridoren. Du är underkänd, och nu är det bara att läsa in sig och plugga den närmaste veckan, omtentan kommer att vara nästa onsdag. Vad i detta är ett brott mot regelsamlingen?

- 1. Tentaresultat får inte anslås på publika anslagstavlor.
- x. Tentaresultat ska man få inom två veckor.
- 2. En vecka är för kort tid att ha på sig inför omtenta.

9 Vad av följande är ett krav på kursutvärderingar?

- 1. Ditt namn ska vara med.
- x. Resultaten av utvärderingen ska vara tillgängliga för dig.
- 2. Det åligger dig och dina medstudenter att genomföra kursutvärderingar.

10 Det är tisdag och du är lite sur. Du hade tänkt åka till Stockholm över en långveckend eftersom du inte hade några lektioner på fredagen. Men nu har schemat stuvats om och fredag fylld med en viktig föreläsning, ska det vara på det viset?

- 1. Det beror på om det hänt något institutionen inte kunnat förutse.
- x. Ja, det är ju institutionen som lägger schemat och de bestämmer om det ska ändras.
- 2. Nej, inga förändringar i schemat under innevarande vecka.

11 Attan! Du skulle bara sätta ner kaffekoppen på bordet i föreläsningssalen och så brakar det samman. Nu är du skyldig GU hutlöst mycket pengar för ett bord, eller?

- 1. Ja, har du sönder betalar du!
- x. Nja, du kan ersätta GU med ett likvärdigt bord.
- 2. Nej, det var ju inte meningen, så det kan jag inte vara.

12 Attan igen. Du är på vägen hem från GU och halkar på en isfläck. Armen är av. Då är det tur att du pluggar här efter som...

- 1. Sahlgrenska och GU jobbar så nära att du har en bra rabatt.
- x. du som student är försäkrad på vägen mellan hemmet och GU.
- 2. det här finns många sjuksköterskestudenter som gärna övar på gipsning.

Sådär, då är det bara att räkna samman hur många poäng du förtjänat och se vilken typ du blir.

24 - 20

Rättsäkra Robin

Dig kör man inte över, du vet din rätt och har förmodligen ett nära förhållande med regelsamlingen. Det kommer du att ha nytta av under din studietid! Ut och dela med dig av vad du kan!

19 - 10

Koll på läget (typ) Kim

Du har en känsla för hur GU:s regelverk fungerar. Inte i detalj, men en bra grund. Se bara till att ha en regelsamling tillgänglig så ska nog dina rättigheter vara säkra.

9 - 0

Oreglerade Orvar

Oj, du har ingen koll. Kanske en idé att avsätta 10 minuter och läsa igenom regelsamlingen så att du vet dina rättigheter och kan försvara dem!

Här kan du hitta regelsamlingen på nätet: www.utbildning.gu.se/digitalAssets/707085_regelsamling.pdf

KONSTRUERAT AV MOA NEUMAN

Svårt att välja alternativ? Lugn bara. Fråga 1: 1 = 1 poäng, 2 = 2 poäng. Fråga 2: 1 = 1 poäng, 2 = 2 poäng. Fråga 3: x = 2 poäng. Fråga 4: 1 = 1 poäng, 2 = 2 poäng. Om du blir en Robin, Kim eller Orvar. Det kan handla om två svar är mer eller mindre rätt. Räkna poäng och se. Fråga 5: 1 = 2 poäng. Fråga 6: 1 = 1 poäng, x = 2 poäng. Fråga 7: 1 = 2 poäng, x = 1 poäng. Fråga 8: x = 1 poäng, 2 = 2 poäng. Fråga 9: x = 2 poäng. Fråga 10: 1 = 2 poäng. Fråga 11: 2 = 2 poäng. Fråga 12: x = 2 poäng.

HÖGSKOLAN I JÖNKÖPING
Överklagandenämndens sekreterare

BESLUT

Stiftelsestyrelsen
23 oktober 2006, § 69
Bilaga 10

ÖVERKLAGANDEN

Instruktion för Överklagandenämnden

Uppgifter

§ 1

Överklagandenämnden ("nämnden") för Stiftelsen Högskolan i Jönköping ("högskolan") har till uppgift att pröva överklaganden av beslut om disciplinära åtgärder samt vissa antagnings- och examensbeslut. Nämnden är högskolans högsta organ för överprövning av vissa antagnings- och examensbeslut fattade av fackhögskola eller Högskoleservice i Jönköping AB, disciplinbeslut fattade av Disciplin- och avskiljandenämnden samt beslut mot vilka anförs att de strider mot i § 2 angivna bestämmelser i lag (2001:1286) om likabehandling av studenter i högskolan.

Kommentar: Alla beslut om disciplinära åtgärder får överklagas. Antagnings- och examensbeslut som fattas av fackhögskolorna eller Högskoleservice i Jönköping AB får överklagas med undantag för vad som följer av 2 st.

Beslut angående antagning, begäran att få byta kurs eller program samt begäran att få byta lärosäte, får inte överklagas till Överklagandenämnden om inte annat följer av § 2.

§ 2

Beslut får alltid överklagas till Överklagandenämnden på den grunden att beslutet strider mot 7-8 §§, 9 § 1, 3 eller 4 eller 10-11 §§ i lag (2001:1286) om likabehandling av studenter i högskolan.

Kommentar: Nämnda paragrafer stadgar förbud mot direkt och indirekt diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, sexuell läggning eller funktions- hinder vid högskolans beslut om tillträde till utbildning eller liknande åtgärd, om tillgodoräknande av utbildning, om anstånd med studier eller fortsättning med studier efter uppehåll, om byte av handledare, om indragning av handledare eller andra resurser vid forskarutbildning, om utbildningsbidrag för doktorander samt om ingripande åtgärd mot student. Förbudet mot diskriminering gäller i skäligen mån även funktionshindrades faktiska möjlighet att nyttja högskolans lokaler på likartat sätt som personer utan funktionshinder. En högskola får inte utsätta student eller sökande för repressalier på grund av att personen ifråga anmält skolan för diskriminering eller medverkat i en utredning om diskriminering. Nämnda beslut får inom den offentliga högskolevärlden överklagas till den statliga Överklagandenämnden för högskolan. Studenter vid Högskolan i Jönköping bör alltså ha samma möjligheter till överprövning.

§ 3

Överklagandenämnden har vid beslut att beakta ett övergripande intresse av att det skapas och upprätthålles en långsiktig och enhetlig praxis i beslut inom högskolan.

Kommentar: Genom stadgandet är nämnden dels skyldig att ta tidigare beslut i beaktande, dels att tillskapa ett system som möjliggör utveckling av en enhetlig praxis.

Bilaga 9

Väljer nämnden att frånga utarbetad praxis bör anledningen härför tydligt motiveras. I syfte att göra nämndens beslut mer lättillgängliga och därmed skapa förutsättning för de olika intressenternas insyn i nämndens praxis kan nämndens protokoll, efter avpersonifiering, på lämpligt sätt göras tillgänglig i webbmiljö.

Nämndens sammansättning

§ 4

Överklagandenämnden skall bestå av rektor som ordförande, en lagfaren ledamot, två andra jurister samt en ledamot med intressebas i annan högskola.

Kommentar: Sammansättningen speglar i viss utsträckning den statliga högskolans överklagandenämnd i det att man betonat nämndens frikoppling från högskolan.

Rektors deltagande motiveras av det faktum att han är den högste tjänstemannen samt av behovet av praktisk koppling till högskolan. En lagfaren ledamot skall alltid delta vid beslut med hänvisning till rättssäkerheten.

§ 5

Nämnden skall ha en sekreterare. Sekreteraren är nämndens utredare.

Kommentar: Sekreteraren har en mycket viktig funktion i nämndens arbete, då sekreteraren bl a ansvarar för protokoll, skriver beslut samt tillser att det finns möjlighet att utarbeta och upprätthålla en enhetlig praxis i högskolans beslut.

§ 6

Med undantag av rektor skall nämndens ledamöter utses för tre år av styrelsen för högskolan.

§ 7

Sekreteraren skall vara anställd vid eller arbeta på uppdrag för någon av fackhögskolorna och skall utses av Överklagandenämnden.

Kommentar: Detta anses motiverat dels ur kostnadssynpunkt, dels ur effektivitetssynpunkt.

§ 8

När rektor har förhinder, inträder rektors ställföreträdare eller en annan särskilt utsedd ställföreträdare som ordförande i Överklagandenämnden.

För de övriga ledamöterna skall det finnas tre ersättare. En av dessa ersättare skall vara lagfaren och en skall vara jurist. Ersättarna skall utses i samma ordning och för samma tid som ledamöterna.

Beslut

§ 9

Nämnden är beslutsför när minst fyra ledamöter är närvarande, bland dem ordföranden och minst en lagfaren ledamot.

Beslut fattas med enkel majoritet. Vid lika röstetal faller ordföranden avgörandet.

I beslut skall angivas de skäl på vilka beslutet grundas.

Kommentar: Stadgandet om beslutsförhet motiveras av att studentens rättssäkerhet kräver lagfaren ledamot. Högskolans representant måste vara med på grund av ansvaret för beslutet.

Stadgande om att skäl till beslutet skall anges syftar dels till att undvika godtyckliga eller vad som kan uppfattas som godtyckliga beslut, dels till att möjliggöra tillskapandet och upprätthållandet av en enhetlig praxis i nämndens beslut.

Handläggning

§ 10

Nämndens kansligöromål sköts av nämndens sekreterare.

Kommentar: Häri ingår bl a utskick av material, lokalbokning och övrig samordning.

§ 11

Nämnden skall se till att ett ärende som hänskjuts dit utreds noggrant. Ärendet skall tillställas nämndens ledamöter och studenten inom en vecka från det att ärendet hänskjutits till nämnden för prövning. Nämnden skall bereda den student som berörs av ärendet tillfälle att yttra sig skriftligen i utredningsskedet av ärendet. Den studerande skall upplysas om sin möjlighet att uttala sig i sak inför nämnden.

Nämnden skall bereda studenten tillfälle att efter särskild begäran och om detta är påkallat av hänsyn till ärendets natur inför nämnden muntligen uttala sig i saken. Studenten har efter begäran även rätt att närvara vid sammanträde då nämnden inhämtar muntlig uppgift från annan.

I övrigt överlägger nämnden utan studentens närvaro.

Kommentar: Att tillställa studenten ärendet innebär att ärendet sänds till den adress studenten uppgivit i överklagandet. I denna tillställan skall anges att studenten har tillfälle att yttra sig skriftligt i utredningsskedet, och en tidsgräns för detta. Vidare skall studenten i tillställan upplysas om sin möjlighet att begära att få uttala sig i sak inför nämnden, om ärendets natur så påkallar, och en tidsgräns för en sådan begäran.

Om i utredningen föreslås att muntlig uppgift från annan skall inhämtas vid nämndens sammanträde, skall studenten underrättas om sin rätt att begära närvaro enligt samma procedur som ovan.

§ 12

Ärende som hänskjutits till Överklagandenämnden skall, om inte särskilda skäl föranleder annat, avgöras av nämnden inom två månader från det att ärendet överlämnats till nämnden.

Nämnden skall vara beredd att sammanträda en gång varannan månad, om inte tillströmningen av ärenden eller särskilt behov föranleder annat. Nämnden skall i vart fall sammanträda en gång om året.

Nämndens ordförande är sammankallande. Ordföranden kan delegera denna uppgift till nämndens sekreterare.

Bilaga 9

Ordförande och lagfaren ledamot får ensamma avgöra om de överklaganden som har inkommit till nämnden faller inom nämndens kompetensområde och skall avgöras av Överklagandenämnden

Ordföranden och lagfaren ledamot får ensamma avgöra ärenden avseende överklagande av beslut om att en sökande inte uppfyller kraven på behörighet för att bli antagen till grundläggande högskoleutbildning och ärenden avseende överklaganden av beslut att inte göra undantag från behörighetsvillkor. Denna delegering gäller dock inte ärenden som innefattar frågor av principiell betydelse eller som annars är av det slaget att de bör prövas av nämnden.

Ordförande och lagfaren ledamot får ensamma avgöra att det överklagade beslutet, om det eljest skulle gå i omedelbar verkställighet, tills vidare inte skall gälla.

Kommentar: Den bestämda handläggningstiden om två månader har bedömts tillvarata både intresset av snabb handläggning och kravet på omsorg och aktsamhet.

Om det inte finns några ärenden saknas i allmänhet anledning att sammanträda. I vissa fall kan det finnas skäl att påskynda förfarandet. Det årliga sammanträdet motiveras av behovet av att utvärdera nämndens verksamhet.

Det torde i det flesta fall vara praktiskt lämpligt att delegera uppgiften att vara sammankallande, då sekreteraren sköter nämndens övriga administrativa göromål.

§ 13

Ärendena avgörs efter föredragning. Föredragningen utförs av nämndens sekreterare.

Kommentar: Föredragningen skall rättvist spegla utredningsmaterialet.

§ 14

Ett beslut om avstängning och avstängning från prov samt upphävande av överklagat beslut skall gå i omedelbar verkställighet, om inte annat föreskrivs i beslutet.

§ 15

När ett beslut har fattats, skall genom nämndens sekreterares försorg beslutet skriftligen meddelas studenten och en kopia av beslutet skall samtidigt tillställas fackhögskolorna och Högskoleservice i Jönköping AB.

Kommentar: Stadgandet gäller samtliga beslut som nämnden fattar. Kommunikationen med annan än studenten kan ske via elektronisk post.

§ 16

När ett beslut om avstängning har upphävts, skall genom nämndens sekreterares försorg på lämpligt sätt ske underrättelse av beslutet till Centrala Studiestödsnämnden samt till de organ eller institutioner inom högskolan som särskilt må beröras av det aktuella beslutet.

Kommentar: Stadgandet gäller som komplement till § 15 vid beslut om avstängning.

§ 17

Beslut som fattats av nämnden skall inom en vecka av nämndens sekreterare tillställas berörda i enlighet med §§ 15 och 16 ovan samt studentkåren.

Övrigt

§ 18

Vid nämndens sammanträden skall sekreteraren föra protokoll.

Protokollet skall redovisa vilka ledamöter och ersättare som tjänstgjort och vilka ärenden som handlagts. Protokollet skall för varje ärende redovisa genomförda omröstningar och hur dessa utfallit, vilka beslut som har fattats samt skälen för detta och de eventuella särskilda yttranden som avgivits.

Protokoll skall justeras senast fem dagar efter sammanträdet på det sätt nämnden beslutat vid sammanträdet; dock att beslutsparagraf som innebär att beslutet skall gå i omedelbar verkställighet skall förklaras omedelbart justerad.

§ 19

Nämndens sekreterare ansvarar för att inkomna ärenden samt nämndens beslut hanteras på ett sådant sätt att det föreligger en reell möjlighet för nämnden att utarbeta en hållbar praxis.

§ 20

Arvode utgår till nämndens ledamöter, med undantag för rektor och rektors ställföreträdare. Arvode fastställs i samråd mellan berörda parter.

”Regeringen har gett Folkbildningsrådet i uppdrag att utreda och initiera en överenskommelse mellan folkbildningens anordnare i syfte att stärka deltagarnas rättsliga ställning.”

Denna formulering utgör så att säga grunden för det pågående utredningsarbetet. Rent konkret ställer sig frågan om det för folkhögskolornas del är nödvändigt att varje enskild utbildningsanordnare blir avtalspart eller ifall RIO eller SKL har behörighet att ingå bindande avtal för lokala parter. I vilken mån landstinget eller den enskilda skolan är att betrakta som lokal part har likaså krävt särskild utredning. Liknande frågor ställer sig inom bildningsförbundens ram. I vilken utsträckning kan Folkbildningsförbundet (FBF) eller central enhet inom respektive studieförbund ingå ett avtal som blir bindande för den lokala utbildningsanordnaren?

Folkhögskolorna - RIO

RIO har 105 medlemmar som var och en är en självständig juridisk person. RIO har inte i sina stadgar möjlighet att teckna avtal som är bindande för alla sina medlemsskolor. Om RIO ska teckna avtal måste det diskuteras en stadgeändring eller annan lösning på överenskommelse med medlemmarna. Beslut om ändring av stadga kan fattas av ordinarie kongress med 2/3 majoritet eller med enkel majoritet av två på varandra följande kongresser, varav en ska vara ordinarie. RIO: s nästa ordinarie kongress är 2009. Kongress hålls vartannat år. Extra kongress kan hållas när styrelsen anser att det finns behov och kallelse ska utsändas minst en månad före att kongressen hålls.

RIO tecknar idag bindande avtal för alla sina medlemmar med BONUS Presskopiering, med möjlighet för en medlem att skriftligt avsäga sig en anslutning till BONUS. I avtalet ingår informationsskyldighet för rektorer om kopiering. RIO har informationsplikt till medlemsskolorna. Otillåten kopiering kan innebära böter.

Folkhögskolorna - SKL

Utredning saknas för närvarande.

Studieförbunden

Inom studieförbunden finns i dagsläget 427 juridiska personer på tre olika nivåer.¹

	Central nivå	Regional nivå	Lokal nivå
NBV	1		19
Medborgarskolan	1	9	
Studieförbundet Vuxenskolan	1	14	188
ABF	1	19	85
Studiefrämjandet	1	12	53
Sensus	1	8	
Folkuniversitetet	1	5	
Bilda	1	8	

Källa: Folkbildningsrådet 2007

¹ Det kan finnas ytterligare enheter inom Studieförbunden som bedriver verksamhet med stöd av folkbildningsanslaget, exempelvis folkhögskolor.

Nedanstående rader är en sammanfattning av ett pm författat av Folkbildningsförbundet:

Folkbildningsförbundets styrelse

FBFs styrelse tecknar har som regel inte bindande avtal för studieförbunden. Ledamöterna nomineras av studieförbunden men företräder folkbildningens gemensamma intressen.

Från huvudregeln finns det möjlighet att göra undantag. Under förutsättning att styrelseledamöterna i sina respektive organisationer skaffat mandat att träffa överenskommelse för sitt studieförbunds räkning skulle FBF kunna träffa bindande överenskommelser. Denna konstruktion förutsätter att mandatfrågan mellan central nivå och avdelnings- eller lokal nivå är klarlagd inom respektive studieförbund. Dvs. förutom styrelsebehandling krävs ”remiss” till respektive studieförbund (fullmakt).

Ett annat sätt att lösa en överenskommelse kan vara som i cirkelledaravtalet. Det innebär att en lokal avdelning som inte vill omfattas av överenskommelsen kan anmäla detta inom viss tid. Denna formulering har funnits med sedan 70-talet så en form av branschpraxis har därvid uppstått. (Ingen har till dags dato anmält att de ej ska omfattas av cirkelledaravtalet).

Folkbildningsförbundets förhandlingsdelegation

Delegationen har följande behörighet enligt FBFs stadgar, 9 §, mom 1:

Förhandlingsdelegationen består av en ledamot och en personlig suppleant från varje studieförbund. Inom sig utser delegationen ordförande.

Delegationen företräder Folkbildningsförbundet och studieförbunden vid förhandlingar och överläggningar med fackliga organisationer om frågor som rör förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare och avser ledare/lärare inom studieförbundens verksamhet. I sådana frågor träffar förhandlingsdelegationen avtal och fattar övriga beslut.”

Studeranderättsliga faller utanför delegationens mandat vilket är inskränkt till frågor som rör förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare.

Etikdelegationen

Delegationens huvudsyfte är att vidareutveckla det gemensamma etiska arbetet inom studieförbunden och att i principiella frågor utarbeta gemensamma etiska riktlinjer. Delegationen saknar befogenhet att ingå egna avtal och delegationen har inte heller karaktären av besvärsinstans för enskilda som deltar i folkbildningsverksamhet. Etikdelegationens verksamhet är inte reglerad i Folkbildningsförbundets stadgar utan vilkar på beslut i Folkbildningsförbundets styrelse fattade i maj 2006 och februari 2007.

Pågående översyn av stadgar

Förbundsmötet den 19 april 2007 beslutade att uppdra åt styrelsen att genomföra en stadgeöversyn i vilken bl. a. frågor kring behörighet att teckna bindande avtal kan komma att diskuteras. Stadgegruppen kommer att ha sitt första möte i september 2007. Förslag till ny stadga väntas till förbundsmötet 2009.

RekO ett alternativ för Sveriges Annonssörer

Branschorganisation föreslår ombudsman för att slippa lag.

Sveriges Annonssörer vill ha en egen reklamombudsman – en RO eller rekO om man så vill.

I december kommer ett lagförslag som gör ingrepp i yttrandefriheten, men Sveriges Annonssörer har jobbat fram en egen modell. Ombudsmannen skulle kunna finnas redan nästa år och finansieras av branschen själv.

Det var den förra regeringen som tillsatte en utredning om könsdiskriminerande reklam. Det finns i dag ingen lag som går att tillämpa och branschens eget etiska råd, ERK, är tandlöst och okänt.

–Men den här typen av frågor lämpar sig bättre för självreglering än en svårtolkad lag, säger Anders Ericson som är vd för branschorganisationen Sveriges Annonssörer. Om två veckor tar Sveriges Annonssörer ett beslut om att sjösätta projektet.

Sveriges Annonssörer har i två år arbetat med frågan och har bland annat tittat på hur man löser frågorna i Storbritannien. Där finns Advertising Standards Authority, ASA, som skulle kunna stå modell för en svensk verksamhet.

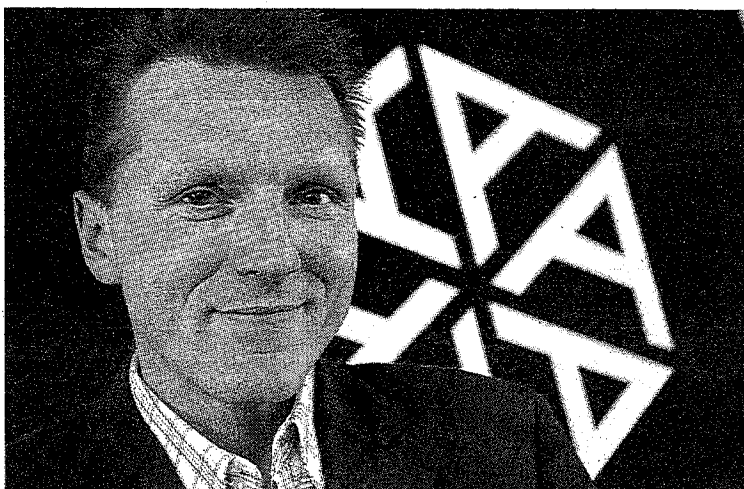
–Det är ett fantastiskt system, säger Anders Ericson.

–Anmälda ärenden hanteras inom en vecka och den som vill ha ett förhandsbesked kan få det inom ett dygn.

Visserligen hanteras sexistisk reklam inte så ofta av ASA.

–Det är inte en lika stor fråga som i Sverige. Ärendena rör mer tv-reklam av typen TV Shop, men sättet de arbetar på är imponerande effektivt.

Den stora skillnaden om man jämför med det etiska råd som finns i Sverige i dag är resurserna. ERK får en finansiering på en halv miljon kronor om året och klarar nätt och jämnt av de ungefär 500 anmälningar som kommer in varje år. ASA får åtta miljoner pund, vilket motsvarar 110 miljoner kronor. Pengarna får de genom att ett par promille av alla reklamfakturor avsätts till verksamheten.

Anders Ericson, vd på Sveriges Annonssörer vill hellre ha självreglering än en lag om könsdiskriminerande reklam.

GUIDE

Tre organ vakar över reklametiketen

Det finns i dag tre organ i reklam- och marknadsföringsbranschen som har som uppgift att vaka över etiken.

Näringslivets etiska råd mot könsdiskriminerande reklam, ERK, inrättades 1988 och är helt inriktat på reklam och uttalar sig alltså inte om könsdiskriminering på redaktionell plats. ERK prövar skriftliga anmälningar från konsumenter, företag och myndigheter.

Marknadsetiska rådet, MER, uttalar sig om hur marknadsföringsåtgärder går ihop med god affärssed.

Etiska nämnden för direktmarknadsföring, DM-nämnden, ägnar sig åt marknadsetik inom adresserad och oadresserad direktreklam, tidningsbilagor och telemarketing.

DN

–I en svensk modell vore det rimligare att gå via mediebyråerna som säljer annonsplats. Det skulle ge den långsiktiga finansieringsform som behövs, säger Anders Ericson.

DE INVÄNDNINGAR som skulle kunna komma är att stora svenska annonsörer ytterst sällan går över gränserna och det är i huvudsak de som skulle komma att finansiera ombudsmannen. De som oftast blir fällda skulle inte betala för verksamheten.

I utredningens direktiv konstaterar regeringen att det redan finns undantag från tryckfrihets- och

yttrandefrihetslagar när det gäller till exempel reklam för alkohol och tobak eller tv-reklam riktad till barn. Det finns lagstiftning som går att tillämpa på könsdiskriminerande reklam i alla de övriga nordiska länderna medan svenska lagar har ett "bristande könsmaktsperspektiv".

–Kommer det en lag skulle det bli svårt att motivera branschen. Då får nog Konsumentverket driva den här typen av frågor till domstol i stället, säger Anders Ericson.

I december presenterar kommittén sitt förslag till lagstiftning.

BOSSE ANDERSSON

bo.andersson@dn.se 08-738 12 26

Utdrag ur Höskoleverkets rapport 2006:57 R
Nationellt kvalitetssäkringssystem för perioden 2007–2012

Bilaga 1: Aspekter och kriterier vid utvärdering av kvalitetsarbete

Mål och allmänna principer

Aspekter	Initierat	Under utveckling	Utvecklat
1. Lärosätets mål för kvalitetsarbetet	Mål för systematiskt kvalitetsarbete finns upprättade.	Målen omfattar en stor del av lärosätets verksamhet men har begränsad systematik.	Målen omfattar större delen av lärosätets verksamhet och bildar en helhet.
2. Policy, organisation och ansvarsförhållanden	Dokumentation av policy, organisation och ansvar finns.	Dokumentation av policy, organisation och ansvar finns och utnyttjas.	Policy, organisation och ansvar hänger väl samman och dokumentation är lätt tillgänglig för alla.
3. Förankring av och bred medverkan i kvalitetsarbetet på alla nivåer, inklusive studenter	Information om kvalitetsarbetet har delgetts lärare, studenter och andra anställda.	Kvalitetsarbetet är väl känt bland lärare, studenter och övriga anställda, som också medverkar.	Kvalitetsarbetet är väl känt bland lärare, studenter och övriga anställda, som också medverkar aktivt i stor utsträckning.

Genomförande

4. Lärosätet har ett system för uppföljning av all verksamhet	Uppföljning sker slumpmässigt.	Uppföljning sker med viss kontinuitet och ger användbar information.	Uppföljning sker kontinuerligt, och systematiskt och ger användbar information.
5. Resultat av uppföljningar analyseras	Resultat analyseras sporadiskt.	Resultat analyseras med viss kontinuitet och ger användbar information.	Resultat analyseras kontinuerligt och systematiskt på alla nivåer och ger användbar information.
6. Handlingsprogram upprättas som resultat av analyser	Handlingsprogram upprättas sporadiskt.	De handlingsprogram som upprättas ger gott underlag för åtgärder.	Handlingsprogram upprättas kontinuerligt, på alla nivåer och ger gott underlag för åtgärder.
7. Handlingsprogram implementeras och effekter analyseras	Implementering sker sporadiskt och vissa effekter analyseras.	Implementering sker av de handlingsprogram som upprättats och effekter analyseras.	Implementering sker och effekter analyseras kontinuerligt och systematiskt.
8. Uppföljning och utveckling av kvalitetssystemet	Vissa rutiner finns upprättade för revidering och utveckling.	Kvalitetssystemet följs upp med viss kontinuitet.	Kvalitetssystemet följs, revideras och utvecklas kontinuerligt och systematiskt.

Initierat	Under utveckling	Utvecklat
-----------	------------------	-----------

Generella aspekter

9. Rutiner för att införa, utveckla, revidera och avveckla program och utbildningar	Rutiner finns upprättade.	Rutiner finns, följs och utvecklas på de flesta enheter.	Ändamålsenliga rutiner finns, följs och utvecklas på alla enheter.
10. Rutiner för anställning av kompetent personal och kompetensutveckling	Rutiner för anställning och kompetensutveckling finns upprättade men inte som en integrerad del av kvalitetsarbetet.	Rutiner för anställning och kompetensutveckling finns upprättade centralt och följs på de flesta enheter.	Rutiner finns och utnyttjas systematiskt för att finna och anställa de bästa, och kompetensutveckling utnyttjas systematiskt och strategiskt.
11. Samverkan internt och med andra lärosäten inom och utom landet	Samverkan internt och med andra lärosäten inom och utom landet förekommer.	Samverkan internt och med andra lärosäten inom och utom landet är vanligt förekommande.	Samverkan internt och med andra lärosäten inom och utom landet är vanlig och används som underlag för det egna utvecklingsarbetet.
12. Samverkan med externa intressenter	Samverkan med externa intressenter förekommer.	Samverkan med externa intressenter är vanligt förekommande.	Samverkan med externa intressenter är vanligt förekommande och används som underlag för det egna utvecklingsarbetet.
13. Internationalisering	Planer för internationalisering finns.	Planer för internationalisering följs upp på de flesta enheter.	Systematiska uppföljningar ger upphov till kontinuerliga förbättringar.
14. Jämställdhet och mångfald	Planer för jämställdhet och mångfald finns utarbetade.	Planer för jämställdhet och mångfald följs upp på de flesta enheter.	Systematiska uppföljningar ger upphov till kontinuerliga förbättringar.
15. Studentinflytande	Studentrepresentanter ingår i beslutande och beredande grupper vid lärosätet.	Lärosätet har rutiner för att tillförsäkra inflytande även från deltidsstudenter och distansstudenter.	Lärosätet följer kontinuerligt upp hur studentinflytande fungerar på olika nivåer och vidtar åtgärder vid behov.

Resultat och effekter av kvalitetsarbete

16. Säkerställande av att kvalitetsarbetet leder till resultat i form av genomförda utvärderingar, undersökningar etc.	Undersökningar genomförs och vissa resultat kan redovisas.	Undersökningar genomförs och resultat kan redovisas för de flesta enheter.	Undersökningar genomförs systematiskt och resultaten kan redovisas.
17. Säkerställande av att kvalitetsarbetet leder till resultat i form av förbättringar i verksamheten.	Undersökningar genomförs och vissa resultat kan redovisas.	Undersökningar genomförs och resultat kan redovisas för de flesta enheter.	Undersökningar genomförs systematiskt och resultat kan redovisas.
18. Säkerställande av att kvalitetsarbetet leder till effekter på längre sikt	Undersökningar genomförs och resultat kan redovisas.	Undersökningar genomförs och resultat kan redovisas för de flesta enheter.	Undersökningar genomförs systematiskt och resultat kan redovisas.